

ශ්‍රී ලංකාවේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය
හැරවුම් ලක්ෂ්‍යයන් සහ ඉදිරි ගමනට මාර්ග සිතියමක්

එම්.ඩී. සුසිලා ලුර්දු
එච්.ජේ.සී. ජයසූරිය
දිලූපා බමුණුආරච්චි

කාර්ය පත්‍රිකා අංක 07

2022 මාර්තු

හෙක්ටර් කොබ්බෑකඩුව ගොවිකටයුතු පර්යේෂණ හා පුහුණු කිරීමේ ආයතනය
114, විජේරාම මාවත,
කොළඹ 07

ශ්‍රී ලංකා ජාතික පුස්තකාල නාමාවලි සුවිස

ලුර්දු, එම්.ඩී. සුසිලා

ශ්‍රී ලංකාවේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය : හැරවුම් ලක්ෂ්‍යයන් සහ ඉදිරි ගමනට මාර්ග සිතියමක් / එම්. ඩී. සුසිලා ලුර්දු, එච්.ජේ.සී. ජයසූරිය සහ දිලූපා බමුණුආරච්චි. - කොළඹ : හෙක්ටර් කොබ්බෑකඩුව ගොවිකටයුතු පර්යේෂණ හා පුහුණු කිරීමේ ආයතනය, 2022

පි. : සෙම්. 28. - (කාර්ය පත්‍රිකා අංක 07)

ISBN:978-624-5973-23-1

i. 630.95493 ඩීවී23 ii. ලුර්දු, එම්.ඩී. සුසිලා (සම කර්තෘ)

iii. ජයසූරිය, එච්.ජේ.සී. (සම කර්තෘ)

iv. සම කර්තෘ - බමුණුආරච්චි, දිලූපා (සම කර්තෘ) v. ග්‍රන්ථ නාමය

vi. ග්‍රන්ථ මාලාව

1. කෘෂිකර්මය - ශ්‍රී ලංකාව

පරිසහක පිටු සැකසුම් හා කවර නිර්මාණය - ඒ.පී. උදේනි කරුණාරත්න

හෙක්ටර් කොබ්බෑකඩුව ගොවිකටයුතු පර්යේෂණ හා පුහුණු කිරීමේ
ආයතනය

114, විජේරාම මාවත, කොළඹ 07

ශ්‍රී ලංකාව

දුර කථනය : +94112696981

: +94112696437

ෆැක්ස් : +94112692423

විද්‍යුත් තැපෑල : librarian@harti.gov.lk

වෙබ් අඩවිය : www.harti.gov.lk

පෙරවදන

ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාවට නැගීමේ මෙන්ම කෘෂිකර්ම ක්ෂේත්‍රයට අදාළ නව තාක්ෂණය සහ දැනුම ගොවි ජනතාව වෙත සන්නිවේදනය කිරීමෙහි ලා කෘෂි ව්‍යාප්ති සේවාවන් අතිශයින් වැදගත් වේ. “ශ්‍රී ලංකාවේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය: හැරවුම් ලක්ෂ්‍යයන් සහ ඉදිරි ගමනට මාර්ග සිතියමක්” නම් මෙම අධ්‍යයනය මඟින් තහවුරු කර ඇති පුළුල් ලෙස පිළිගන්නා සත්‍යයක් නම් කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා මීට වඩා කාර්යක්ෂමව, වඩා ඵලදායී ලෙස වැඩි දියුණු කිරීමට අවශ්‍ය වන බවය. විශේෂයෙන්ම අපේක්ෂිත අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීමෙහිලා ව්‍යුහාත්මක මෙන්ම ව්‍යවස්ථාමය ගැටලු ගණනාවක් විසඳිය යුතු වේ.

මෙම අධ්‍යයනයේ අවධානය යොමු වී ඇත්තේ ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශයට අදාළව ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාවන් හි සාර්ථකත්වය කෙරෙහි බලපාන, ව්‍යුහාත්මක සහ ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයන් වේ. පර්යේෂක කණ්ඩායම නිගමනය කර ඇත්තේ වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතිය නව අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට නම්, එහි සංවිධාන ව්‍යුහයේ මෙන්ම ක්‍රියාකාරිත්වය සම්බන්ධයෙන් වූ පැහැදිලි වෙනස්කම් සඳහා යොමු වීමේ අවශ්‍යතාවයක් පවතින බවයි. විශේෂයෙන්ම ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් ගෝලීයකරණය, විමධ්‍යගතකරණය, බලය බෙදීම හා තොරතුරු සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතය වැනි කාරණා වඩා බරපතල ලෙස සලකා බැලිය යුතු වේ.

අධ්‍යයනය මඟින් ව්‍යාප්ති සේවය තුළ හඳුනාගත් ගැටලු අවම කිරීමටත් එම සේවාව කාර්යක්ෂම හා ඵලදායී එකක් බවට පත් කිරීමටත් අදාළව ඉදිරිපත් කර ඇති යෝජනා කෙරෙහි ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයින්ගේ අවධානය යොමු කිරීමට මෙම වාර්තාව ඉවහල් වනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වෙමි. කොවිඩ් -19 උවදුර විසින් නිර්මාණය කළ අසීරු තත්ත්වයන් හමුවේ මෙවැනි කාලෝචිත මාතෘකාවක් ඔස්සේ අධ්‍යයනයකට යොමු වීම ප්‍රශංසනීය බව සඳහන් කළ යුතු වේ.

මාලින්ද සෙනෙවිරත්න
අධ්‍යක්ෂ/ප්‍රධාන විධායක නිලධාරී

ස්තූතිය

වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතිය නව අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට, එහි සංවිධාන ව්‍යුහයේ මෙන්ම ක්‍රියාකාරිත්වය සම්බන්ධයෙන් සිදු කළ යුතු සවිස්තරාත්මක පර්යේෂණයට පසුබිම් සපයමින් සම්පාදනය කෙරුණු මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව ප්‍රකාශනයක් ලෙස එළිදැක්වීමට අනුමැතිය ලබාදුන් හෙක්ටර් කොබ්බෑකඩුව ගොවිකටයුතු පර්යේෂණ සහ පුහුණු කිරීමේ ආයතනයේ වත්මන් අධ්‍යක්ෂ/ප්‍රධාන විධායක නිලධාරී මාලින්ද සෙනෙවිරත්න මහතාට සහ අදාළ පර්යේෂණ යෝජනාව අනුමත කරමින් එය ක්‍රියාත්මක කිරීමට පරිපාලනමය සහ ආයතනික පහසුකම් සැපයූ ආයතනයේ හිටපු අධ්‍යක්ෂ හා ප්‍රධාන විධායක නිලධාරී මහාචාර්ය රංජිත් ප්‍රේමලාල් ද සිල්වා මහතාටත් අපගේ ප්‍රණාමය පුද කර සිටිමු.

පර්යේෂණ යෝජනාව සැකසීමේ දී තම වටිනා අදහස්වලින් අප පෝෂණය කළ අධිපර්යේෂක රේණුකා වීරක්කොඩි මහත්මියට මෙන්ම අධිපර්යේෂක ආචාර්ය රංජිත් වික්‍රමසිංහ මහතාට ද අපගේ ස්තූතිය පුද කිරීමට මෙය අවස්ථාවක් කොට ගනිමු.

ග්‍රාමීය කෘෂිකාර්මික ක්ෂේත්‍රයේ ව්‍යාප්ති සේවය කාර්යක්ෂම සේවයක් බවට පත් කිරීමට අවශ්‍ය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනයට ගත යුතු පියවර හඳුනාගැනීම උදෙසා සකස් කෙරුණු මෙම පර්යේෂණ යෝජනාව තවදුරටත් වැඩි දියුණු කිරීම සඳහා තම දැනුම සහ අත්දැකීමෙන් සහය දැක් වූ කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවේ අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති හා පුහුණු අංශයේ අධ්‍යක්ෂ ජේ.ආර්. සුදසිංහ මහතාටත්, අධ්‍යයනයට අදාළව සිදු කෙරුණු මාර්ගගත සමීක්ෂණයට ප්‍රතිචාර දක්වමින් සහාය සැපයූ පළාත් හා අන්තර් පළාත් නියෝජ්‍ය කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) සහකාර කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන්ටත්, පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන්ටත් මඟවැලි බල ප්‍රදේශයන්ට අයත් ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් අදහස් හා තොරතුරු ලබාදුන් කෘෂිකාර්මික අංශයේ අධ්‍යක්ෂවරුන්ටත් අපගේ අවංක ස්තූතිය පුද කිරීමට කැමැත්තෙමු.

මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව විමර්ශනය කරමින් එය උසස් තත්ත්වයකට ගෙන ඒමට අභ්‍යන්තර විමර්ශකයින් ලෙස කටයුතු කළ අධිපර්යේෂක එස්.එම්.ඒ. සමරකෝන් මහතා සහ පර්යේෂණ නිලධාරීන් මාලනී රම්බොඩගෙදර මහත්මියට අපගේ අවංක ස්තූතිය පුද කරන අතර මෙම කාර්ය පත්‍රිකාවේ වලංගුභාවය කෙතරම් ද යන්න නිශ්චය කරමින් එය උසස් තත්ත්වයකට ගෙන ඒමට අදහස් හා යෝජනා සැපයූ

ආචාර්ය ගෛරිකා අබේරත්න මහතාට ද අපි විශේෂ ස්තූතිය පුද කිරීමට කැමැත්තෙමු.

මෙම අධ්‍යයනයට අවශ්‍ය කෙරෙන දත්ත හා තොරතුරු රැස් කිරීමටත් එහි සමීක්ෂණය මාර්ගගත ක්‍රමවේදයන් භාවිතයෙන් සිදු කිරීමටත් තම දායකත්වය සපයමින් දත්ත විශ්ලේෂණ කාර්යය ද මැනවින් ඉටු කළ සංඛ්‍යාන සහකාර නිලධාරී කේ.ඩී. ඉමාෂා සිල්වා මෙනවියටත් ඒ සඳහා සහය සැපයූ විමර්ශන නිලධාරීන් පුබුදිකා ජයසිංහ මෙනවියටත් අපගේ ස්තූතිය පුද කර සිටිමු.

දළ පිටපත පරිගණකගත කිරීමේ කාර්යය නිවැරදිව ඉටුකළ කළමනාකරණ සහකාර ප්‍රමිලා තලේරත්න, අයෝමා ලක්මිණි චීරපාල සහ එස්.ඩී. ලහිරුකාර රශ්මිනී යන මහත්මීන්ගේ සේවය ද වඩාත් අගය කරමු.

මෙය ප්‍රකාශනයක් ලෙස එළිදැක්වීමේ දී කවර නිර්මාණය, සෝදු පත් බැලීම, භාෂා සංස්කරණය සහ මුද්‍රණය ආදී සමස්ත ප්‍රකාශන ක්‍රියාවලියම කාර්යක්ෂමව ඉටු කළ සන්නිවේදන අංශයේ අංශ ප්‍රධාන ඇතුළු සියලු කාර්ය මණ්ඩලයටත් මේ සඳහා නන් අයුරින් සහය දුන් සියලු දෙනාටත් අපගේ හද පිරි ස්තූතිය පිරිනැමීමට කැමැත්තෙමු.

එම්.ඩී. සුසිලා ලුර්දු
එච්.ජේ.සී. ජයසූරිය
දිලූපා බමුණුආරච්චි

විධායක සාරාංශය

සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල සුළු පරිමාණ ගොවීන් හා අනෙකුත් ග්‍රාමීය ජනගහනය බිලියනයකට වඩා වැඩි පිරිසකගේ ජීවනෝපායන් සඳහා වැදගත් වන කෘෂිකාර්මාන්තය ශ්‍රී ලංකා ආර්ථිකයේ වැදගත් අංශයකි. කෘෂිකාර්මික අංශයේ සියලුම උප අංශවල ආර්ථික ක්‍රියාකාරීත්වය, වෙනස් වන තාක්ෂණය හා අගය දාමයන්ට කෙරෙන වැඩිදියුණු කිරීම් සමග මන්දගාමීව දියුණුවෙමින් පවතී. මෙම තත්ත්වය තුළ ග්‍රාමීය මට්ටමට අයත් ගොවිජනතාවගේ ආදායම් හෝ ජීවන තත්ත්වයේ ඉහළ යාමක් ද පෙන්නුම් නොකිරීම හේතුවෙන් දරිද්‍රතාවයේ තත්ත්වය ද එසේම පවතී.

මෙම තත්ත්වයේ වෙනසක් අත්පත් කර ගැනීමට “කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවයට” සැලකිය යුතු කාර්යභාරයක් ඉටුකළ හැකිය. දැනුම, කුසලතා සහ තාක්ෂණය ලබා දීම, පහසුකම් සැපයීම තුළින් කෘෂිකාර්මික ඵලදායිතාවය වැඩිදියුණු කිරීමට සහ ආදායම් ඉහළ නැංවීමට මෙම සේවාවට ඇත්තේ විශාල හැකියාවකි. නමුත් කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ට එම සේවාව කාර්යක්ෂමව, ඵලදායක සහ රාජ්‍ය අංශයට අඩු පිරිවැයක් සහිත සේවාවක් ලෙසින් ලබා දීම සම්බන්ධයෙන් ලොව පුරා පවතින්නේ තව දුරටත් දියුණු විය යුතු තත්ත්වයකි.

ගෙවී ගිය දශක දෙක තුළ සංවර්ධනය වෙමින් පවතින බොහෝ ආසියාතික රටවල මෙන්ම ශ්‍රී ලංකාවේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් තත්ත්වය ද මීට බොහෝ සෙයින් ම සමානය. කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය සඳහා ඉලක්ක ගත වූ ව්‍යාප්ති සේවාවක් සකස්කර ගැනීම සඳහා අතීතයේ සිටම දැරූ ප්‍රයත්නයන් ගණනාවක් හඳුනාගත හැකි වුව ද එකී ප්‍රයත්නයන් මගින් අපේක්ෂිත අරමුණු ඒ ආකාරයෙන්ම සාක්ෂාත් වූ වේද යන්න පිළිබඳව ගැටලුවක් පවතී. එසේම ඉදිරියේ දී අනුගමනය කළ යුතු මාර්ග පිළිබඳ ඇත්තේ ද අවිනිශ්චිත තත්ත්වයකි. ඒ අනුව ව්‍යාප්ති සේවයේ සාධනීය තත්ත්වයන් තුළින් කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය කරා යෑම සඳහා නවතාවයෙන් මතුවන අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමටත්, වෙනස් වන පරිසරය තුළ ක්‍රියාකාරීව සිටීමටත්, ව්‍යාප්ති සේවය සම්බන්ධයෙන් අධ්‍යයනයන් සිදු කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

එබැවින් ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශයට අදාළව ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාවන් හි, සාර්ථකත්වය කෙරෙහි බලපාන, ව්‍යුහාත්මක (Structural) හා ක්‍රියාත්මක(Functional) තත්ත්වය අධ්‍යයනය කිරීමත්, ගොවි ප්‍රජාවන්ගේ තොරතුරු අවශ්‍යතා ප්‍රමාණාත්මකව සහ ගුණාත්මකව සපුරාලීම

සම්බන්ධයෙන් පවතින වර්තමාන තත්ත්වය පිළිබඳව ව්‍යාප්ති සේවා සපයන ඉහළ නිලධාරීන්ගේ අදහස් නිර්ණය කිරීමත් හරහා වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ ඉදිරිගමන පිළිබඳ නිගමන සැපයීම සහ ව්‍යාප්ති අංශයේ ඉදිරි පර්යේෂණ ක්ෂේත්‍ර හඳුනාගැනීමත් ප්‍රධාන අරමුණුකොට ගනිමින් මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව (Working Paper) සැලසුම් කර ඇත.

මෙම අධ්‍යයනය මගින් අනාවරණය වන්නේ වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතිය නව අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට නම්, එහි සංවිධාන ව්‍යුහයේ මෙන්ම ක්‍රියාකාරීත්වය සම්බන්ධයෙන් වූ පැහැදිලි වෙනස්කම් සඳහා යොමුවීමේ අවශ්‍යතාවයක් පවතින බවයි. වඩා වැදගත්ම කාරණය වන්නේ ගෝලීයකරණය, විමධ්‍යගතකරණය, බලය බෙදීම, තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතය වැනි නවතාවයන් මතු ව එන කෘෂිකාර්මික අභියෝගයන්ට ව්‍යාප්ති සේවය සුදානම් විය යුත්තේ දේශීය ව්‍යාප්ති අවශ්‍යතාවන් ද සමඟින් වීමයි. එනම් නව තාක්ෂණය සමගින් දේශීය අනන්‍යතාවයක් සහිත ව්‍යාප්ති පද්ධතියකට පරිණාමය වීමේ අවශ්‍යතාවය මතු කරනු ලබයි. එමෙන්ම පවත්නා ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ පර්යේෂණ ආයතන, ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් හා ගොවීන් අතර සිදු වන දැනුම තාක්ෂණය ගලා යෑමේ යාන්ත්‍රණයට අදාළ ඵලදායකත්වය මැණ බැලීම සඳහා ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ පුළුල් පර්යේෂණ සිදු කිරීම කළ යුතු බවට ද අධ්‍යයනය නිගමනය කරයි.

වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ ඉහළ මට්ටමේ නිලධාරීන් මෙන්ම දශක දෙකක් තිස්සේ ව්‍යාප්ති සේවය සම්බන්ධයෙන් පර්යේෂණ සිදුකරන ව්‍යාප්ති විශේෂඥයින් විසින් පෙන්වා දී ඇති තොරතුරු ද පදනම් කර ගනිමින් ව්‍යාප්ති සේවය තුළ හඳුනාගත් ගැටලු අවම කිරීමටත් එම සේවාව කාර්යක්ෂම හා ඵලදායී එකක් බවට පත් කිරීමටත් සිදු කළ යුතු පූර්ව අවශ්‍යතා සහිත යෝජනා කිහිපයක් ඉදිරිපත් කෙරේ. එනම්, කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය සම්බන්ධයෙන් ජාතික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් ඇති කිරීම, ව්‍යාප්ති පද්ධතියම එක මධ්‍යගත ස්ථානයකින් පාලනය වන ක්‍රමයක් සකස් කිරීම, ඒ අනුව ජාතික මට්ටමේ නිෂ්පාදන සැලැස්මකට අනුව පළාත් මට්ටමේ නිෂ්පාදන සැලසුම් හා ඉලක්ක සැකසීම හා ඒ අනුව ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීමේ ක්‍රමවේදය සකස් කරගැනීම, වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වය විධිමත් හා විද්‍යාත්මක ලෙස පර්යේෂණයට බඳුන් කිරීම, නව අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට සමත් ව්‍යාප්ති සේවාවක් ලෙසින් තිරසර වීමට පවත්නා කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තියේ ඉඩක් ලබා දීම, සුදුසුකම් ලත් ප්‍රවීණතාවයෙන් යුත් ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් ව්‍යාප්ති කාර්යය මණ්ඩලය සඳහා බඳවා ගැනීම සහ පැහැදිලි රැකියා විස්තරයක් මෙන්ම සේවා කොන්දේසි පිළිබඳව දැනුවත් කිරීම හරහා ඔවුන්ව අදාළ ව්‍යාප්ති කාර්යය වෙතම ඉලක්කගත කිරීම, ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ගේ පූර්ව හා සේවාස්ථ පුහුණු සැලැස්ම පුළුල් කිරීම සහ පළාත්/අන්තර් පළාත් අතර පුහුණු කිරීමේ සමබරතාවය ඇති කිරීම, ගොවීන්ට අවශ්‍යම

මොහොතේ අවශ්‍යම පණිවිඩය ලබා දීමේ නිපුණතාවය ඇති කිරීම සඳහා ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ගේ ඵලදායක සන්නිවේදන කුසලතාවයන් ඉහළ නැංවීමේ ක්‍රමයක් ලෙස ග්‍රාමීය /කලාප මට්ටමින් “ව්‍යාප්ති සේවා පුහුණු ඒකක”(Extension Service Training Unit) හඳුන්වා දීමේ හැකියාව සොයා බැලීම සහ වර්තමානයේ තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය, සමාජ මාධ්‍ය වැනි ආකර්ෂණීය ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් හා ක්‍රමයන් දැනට භාවිතා කරන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන්, ක්‍රම සමග ඒකාබද්ධ වූ නව ව්‍යාප්ති ක්‍රමවේදයන් සැකසීමේ හැකියාව වර්ධනය කිරීම යන යෝජනා මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව විසින් පෙන්වා දෙනු ලබයි. එමෙන්ම දැනට පවත්නා ව්‍යාප්ති පද්ධතිය පිළිබඳ තවදුරටත් පර්යේෂණ අධ්‍යයනයන් සිදු කිරීමේ අවශ්‍යතාවය හා ඊට අදාළ ක්ෂේත්‍රයන් ද පෙන්වා දෙනු ලබයි.

පටුන

පෙරවදන	i
ස්තූතිය	ii
විධායක සාරාංශය	iv
පටුන	vii
ප්‍රස්තාර සටහන්	x
රූපසටහන්	x
වගු සටහන්	x
සිතියම්	x
ඇමුණුම්	
පළමුවැනි පරිච්ඡේදය	1
හැඳින්වීම	1
1.1 අධ්‍යයනයේ පසුබිම	1
1.2 අධ්‍යයන ගැටලුව සහ අදාළත්වය	2
1.3 ප්‍රධාන අරමුණු	5
1.3.1 විශේෂිත අරමුණු	5
1.4 අධ්‍යයනය සිදු කිරීමේ ක්‍රමවේදය	5
1.4.1 අධ්‍යයනයට අදාළ න්‍යායාත්මක හා සංකල්පීය පසුබිම	5
1.4.2 තොරතුරු රැස්කිරීම සහ විශ්ලේෂණය	9
1.4.3 මාර්ගගත සමීක්ෂණයන්ට ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ ස්වභාවය	9
1.5 කාර්ය පත්‍රිකාවේ සැකැස්ම	10
1.6 අධ්‍යයනය සීමාවන්	10
දෙවැනි පරිච්ඡේදය	11
ආහාර බෝග අංශයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතිය	11
2.0 හැඳින්වීම	11

2.1	කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය හා ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන්	11
2.2	ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ විකාසනය හා වර්තමාන තත්ත්වය	14
2.3	පළාත්/ අන්තර් පළාත්වල පර්යේෂණ හා ව්‍යාප්ති අංශය අතර සම්බන්ධතාවය	18
	තෙවැනි පරිච්ඡේදය	19
	ආහාර බෝග අංශයේ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම්කරුවන්ගේ සංවිධාන ව්‍යුහය සහ ක්‍රියාකාරිත්වය	19
3.0	හැඳින්වීම	19
3.1	කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව	
3.1.1	අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල ව්‍යාප්ති කාර්යයන්	19
3.1.2	අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල පවත්නා නව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය	22
3.2	පළාත් කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශය සහ පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තු	23
3.2.1	පළාත් බල ප්‍රදේශයන් හි ව්‍යාප්ති කාර්යයන් හා නව ප්‍රවේශයන්	24
3.3	ශ්‍රී ලංකා මහවැලි අධිකාරියේ ව්‍යාප්ති සේවා අංශය	25
3.4	පෞද්ගලික අංශය මගින් ක්‍රියාත්මක කෙරෙන ව්‍යාප්ති සේවාව	25
3.5	රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන මගින් ක්‍රියාත්මක ව්‍යාප්ති සේවාව	26
	සිව්වැනි පරිච්ඡේදය	27
	ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියට අදාළ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයේ පවතින ගැටලු හා එම ගැටලු අවම කරගැනීම සඳහා යෝජනා	27
4.0	හැඳින්වීම	27
4.1	ශ්‍රී ලංකාවේ වර්තමාන කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතිය මුහුණ දෙන ප්‍රධාන ගැටලු හා අභියෝග	29

පස්වැනි පරිච්ඡේදය	45
නිගමන, යෝජනා සහ අනාගත පර්යේෂණ අවශ්‍යතා	45
5.0 හැඳින්වීම	45
5.1 නිගමන	45
5.2 යෝජනා	47
5.3 අනාගත පර්යේෂණ අවශ්‍යතා	49
ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ	51

ප්‍රස්තාර සටහන්

ප්‍රස්තාර අංක 1.1	ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ගේ බෙදීම	12
ප්‍රස්තාර අංක 4.1	ප්‍රතිචාර දැක්වූ නිලධාරීන් සහ ඔවුන්ගේ තනතුරු අනුව ව්‍යාප්තිය	27
ප්‍රස්තාර අංක 4.2	ප්‍රතිචාර දැක්වූ නිලධාරීන්ගේ වයස සහ අධ්‍යාපන සුදුසුකම් අනුව ව්‍යාප්තිය	28
ප්‍රස්තාර අංක 4.3	ප්‍රතිචාර දැක්වූ නිලධාරීන්ගේ ස්ත්‍රී පුරුෂභාවය අනුව ව්‍යාප්තිය	28

රූප සටහන්

රූප සටහන් අංක 1	Best – Fit රාමුව ආශ්‍රයෙන් අධ්‍යයනය සඳහා සකසා ගනු ලැබූ සංකල්පීය රාමුව	08
රූප සටහන් අංක 2	ආහාර බෝග අංශයට අදාළ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම්කරුවන්ගේ සංවිධාන ව්‍යුහය	21

වගු සටහන්

වගු සටහන් 4.1	පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන් සහ අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති හා පුහුණු අධ්‍යක්ෂ විසින් වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ හඳුනාගෙන ඇති ගැටලු ඊට විසඳුම් ලෙසදැක් වූ අදහස් (දුරකතන සාකච්ඡා සහ ගූගල් සමීක්ෂණ)	39
---------------	---	----

සිතියම්

සිතියම් අංක 1	අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති බලප්‍රදේශ	22
---------------	----------------------------------	----

ඇමුණුම්

ඇමුණුම් අංක 01	ගූගල් පෝරමය සඳහා ප්‍රතිචාර දක්වන ලද පළාත් අන්තර් පළාත් නියෝජ්‍ය කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ නිලධාරීන්	55
ඇමුණුම් අංක 01	දුරකථන සාකච්ඡා සඳහා සම්බන්ධ වූ පළාත් හා අන්තර් පළාත් බලප්‍රදේශයන් හි කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන්	57

පළමුවැනි පරිච්ඡේදය

හැඳින්වීම

1.1. අධ්‍යයනයේ පසුබිම

කෘෂිකාර්මික සහ ග්‍රාමීය සංවර්ධනය සඳහා ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ සේවය වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කරනු ලබයි. දැනුම, කුසලතා සහ තාක්ෂණය ලබා දීම, පහසුකම් සැපයීම තුළින් කෘෂිකාර්මික ඵලදායිතාවය වැඩිදියුණු කිරීමට සහ ආදායම් ඉහළ නැංවීමට මෙම සේවාවට ඇත්තේ විශාල හැකියාවකි (Davis 2008; Feder et al., 2010; Swanson and Rajalahti, 2010). සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල කුඩා පරිමාණ ගොවීන් හා අනෙකුත් ග්‍රාමීය ජනගහනය බිලියනයකට වඩා වැඩි පිරිසකගේ ජීවනෝපායන් සඳහා වැදගත් වන කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය වර්තමානයේ ප්‍රබල අභියෝග රැසකට මුහුණ දී ඇත. අඩු ඵලදායිතාව, ආහාර අනාරක්ෂිතතාවය සහ මන්දපෝෂණය, ආහාර මිල අර්බුදය, ස්වාභාවික සම්පත් ක්ෂය වීම, වෙනස්වන හා අවිනිශ්චිත වෙළඳපොළවල්, පාරිසරික හායනය සහ දේශගුණික විපර්යාස වැනි අභියෝග කෘෂිකාර්මික අංශයට හා ග්‍රාමීය සංවර්ධනයට සෘජුවම බලපාන අභියෝග වේ. මෙම අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට ගොවීන්ට උපදෙස් හා තොරතුරු ලබා දීම, පහසුකම් සැපයීම, අවදානම් සහ ආපදා සමඟ කටයුතු කිරීමට සහය දීම කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ සේවාව මගින් සිදු කෙරේ (Davis, 2020).

නමුත් කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ට එම සේවාව කාර්යක්ෂමව, ඵලදායක සහ රාජ්‍ය අංශයට අඩු පිරිවැයක් සහිත සේවාවක් ලෙසින් ලබා දීම සම්බන්ධයෙන් ලොව පුරා පවතින්නේ තව දුරටත් දියුණු විය යුතු තත්ත්වයකි. ගෙවී ගිය දශක දෙක තුළ සංවර්ධනය වෙමින් පවතින ආසියාතික රටවල කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාව බොහෝ ගැටලු හා අභියෝගයන්ට මුහුණ දී ඇත. එසේම කාලීනව මතුවන අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමටත් වෙනස් වන පරිසරය තුළ ක්‍රියාකාරී වීමටත් ව්‍යාප්ති සේවය සම්බන්ධයෙන් අඛණ්ඩ වැඩිදියුණු කිරීම් අත්‍යවශ්‍ය වේ (Baiget et al., 2013).

ශ්‍රී ලංකාවේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් තත්ත්වය ද මීට බොහෝ සෙයින් ම සමානය. කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය සඳහා ඉලක්ක ගත වූ ව්‍යාප්ති සේවාවක් සකස්කර ගැනීම සඳහා අතීතයේ සිටම දැරූ ප්‍රයත්නයන් ගණනාවක් හඳුනාගත හැකි වුව ද එකී ප්‍රයත්නයන් මඟින් අපේක්ෂිත අරමුණු ඒ ආකාරයෙන්ම සාක්ෂාත් වූ වේද යන්න පිළිබඳව ගැටලුවක් පවතී. එසේම ඉදිරියේ දී අනුගමනය කළ යුතු මාර්ග පිළිබඳ ඇත්තේ ද අවිනිශ්චිත තත්ත්වයකි (Wanigasundera et al., 2019).

1987 වර්ෂයේ දී පළාත් සභා ක්‍රමය ක්‍රියාත්මක කිරීම හරහා රට තුළ ක්‍රියාත්මක වූ බලය විමධ්‍යගත කිරීමේ ක්‍රියාවලියට සමගාමීව පර්යේෂණ, ව්‍යාප්ති හා සංවර්ධනයට සම්බන්ධ විෂයයන් ද වෙනසකට ලක් විය. ඒ හේතුවෙන් ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ පද්ධතිය බෙහෙවින් ම බණ්ඩනය වූ අර්ධ වශයෙන් විමධ්‍යගත වූ සහ මූල්‍යමය ප්‍රතිපාදනයන් හීන වූ තත්ත්වයකට පත් විය. ඒ හේතුවෙන් කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ ප්‍රතිඵල ගොවිජනතාවට ලැබීම දැඩි ලෙස සීමා විය (Tabor et al., 1994). ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ ක්‍රියාවලියේ අවසන් පුරුක වූ ගොවියා වෙත නව දැනුම හා තාක්ෂණය හුවමාරුකිරීම සම්බන්ධයෙන් නිර්මාණය වූ ගැටලුව වඩා පුළුල් ලෙස පැහැදිලි කිරීමේදී බලය විමධ්‍යගත වීම හැරුණුකොට මෙම ක්‍රියාවලියට බලපාන වෙනත් ක්ෂුද්‍ර මට්ටමේ සාධක ද බලපාන බව හඳුනාගත හැකිය. කෙසේ වෙතත් පවත්නා නව කෘෂිකාර්මික සන්දර්භය තුළ දැනුම හා තාක්ෂණය ජනනය කෙරෙන මූලාශ්‍රයන් හි සිට ක්ෂේත්‍රයට හුවමාරු කිරීම දක්වා වූ ක්‍රියාවලිය වර්තමානයේ වඩාත් අභියෝගාත්මක වී ඇත.

මෙම තත්ත්වය මත දැනුම හා තාක්ෂණය හුවමාරු ක්‍රියාවලිය කාර්යක්ෂම හා ඵලදායී ක්‍රියාවලියක් ලෙසින් ක්‍රියාත්මක කිරීමට සිදු කළ හැකි වෙනස්කම් හඳුනාගැනීම දැඩි අවශ්‍යතාවයක් වී ඇති අතර ආහාර බෝග අංශයට අදාළ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සැපයුම්කරුවන්ගේ ද අවධානය ඒ සඳහා යොමුව පවතී. එබැවින් මේ සම්බන්ධයෙන් පවත්නා සාහිත්‍ය විමර්ශනයන්ගෙන් උකහා ගනු ලැබූ තොරතුරු මත පදනම් වෙමින් කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාවන් හි ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වය විමර්ශනය කිරීමත් වර්තමාන තත්ත්වය පිළිබඳව ව්‍යාප්ති සේවා සපයන ඉහළ නිලධාරීන්ගේ අදහස් නිර්ණය කිරීමත් සඳහා මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව සැලසුම් කර ඇත.

1.2. අධ්‍යයන ගැටලුව සහ අදාළත්වය

රට තුළ බෝග නිෂ්පාදන ඵලදායීතාවය ඉහළ නැංවීමට රජය සැලකිය යුතු මට්ටමින් උත්සාහ ගනිමින් සිටින අතර ඒ සඳහා විශාල සම්පත් ප්‍රමාණයක් ද භාවිතා කරනු ලබයි. එසේ වුවත් ආහාර බෝග අංශය සම්බන්ධයෙන් සැලකීමේ දී වී බෝගය හැර අනෙකුත් ප්‍රධාන බෝග වන ක්ෂේත්‍ර බෝග, එළවළු සහ පලතුරු යන බෝග නිෂ්පාදනයන් හි වර්තමාන නිෂ්පාදන ධාරිතාව ජාතික අවශ්‍යතාවයට වඩා පහළ මට්ටමක පවතී (AgStat, 2019). මේ හේතුවෙන් ආහාර බෝගයන් හි ජාතික අවශ්‍යතාවය හා නිෂ්පාදන මට්ටම අතර පවතින පරතරය සපුරාලීම සඳහා සිදුකරනු ලබන ආහාර ද්‍රව්‍ය ආනයනය සඳහා රජය විශාල විදේශ විනිමය ප්‍රමාණයක් ද වැය කරනු ලබයි.

සාහිත්‍ය විමර්ශනයන්ට අනුව බෝග නිෂ්පාදන ඵලදායීතාවය අඩුවීමට හේතු ගණනාවක් බලපානු ලබයි. එම හේතු අතර ආහාර බෝග අංශයේ ගොවීන්ට පවත්නා ප්‍රධාන ආධාරක සේවාව වන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීමට අදාළ ගැටලු ද ප්‍රධාන වශයෙන් බලපාන හේතුවක් ලෙස හඳුනාගෙන ඇත. ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීම සම්බන්ධයෙන් පවතින ගැටලු පිළිබඳව අවධානය යොමු කිරීමේ දී පර්යේෂණ,

ව්‍යාප්ති සේවය සහ සංවර්ධනය අතර පවතින දුර්වල සම්බන්ධතාවය සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය තුළ බොහෝ අඩුපාඩු ඇති කරයි. එම තත්වය පසුගිය දශකය තුළ හෝ ඊට අඩු කාලයක දී කෘෂිකාර්මික ක්ෂේත්‍රයේ මන්දගාමී සංවර්ධනයට වඩාත් හේතු වී ඇත (TAMAP, 2019).

කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ සේවාව වඩාත් කාර්යක්ෂම හා ඵලදායී ලෙස ලබා දීම සඳහා ගෙවී ගිය දශකයන් හි විවිධ උත්සාහයන් රැගෙන තිබේ. නමුත් ඒ සියලු ප්‍රතිසංස්කරණයන් යම් ආකාරවලින් අසම්පූර්ණ වී ඇත. එසේම ආහාර බෝග අංශයට අදාළ වන්නේ ව්‍යාප්ති සංවිධානය පළාත්, අන්තර් පළාත් හා මහවැලි ව්‍යාප්ති සේවා වශයෙන් ව්‍යුහගත වී ඉක්ම ගොස් තිබෙන වසර තිහක කාලය තුළ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාව තුළ ව්‍යුහාත්මකව (Structural)හා ක්‍රියාත්මක (Functional) තත්වයන් හි සිදු වී ඇති නොගැළපීම් හා දුර්වලතා අවම කිරීමට ඉදිරිපත් වී ඇති ඇතැම් වැදගත් යෝජනා ද ක්‍රියාත්මක වී නොමැත.

ඒ අනුව ආහාර බෝග අංශයට අදාළ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ දැනුම හා තාක්ෂණය බෙදා හැරීම සඳහා පාර්ශ්වකරුවන් (පර්යේෂණ, ව්‍යාප්ති සේවය හා ගොවීන්) අතර සන්නිවේදනය හා සම්බන්ධීකරණය ප්‍රමාණවත් නොවීම හේතුවෙන් නිෂ්පාදන ඵලදායීතාවය වර්ධනය නොවන බවට සඳහන් වන ගැටලු සහ ඊට අදාළ පිළියම් අතර පවතින පරතරය තව දුරටත් එසේම පවතී (CARP, 2012-2016, 2017-2021, 2022-2027). එබැවින් පර්යේෂණ, ව්‍යාප්ති හා සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය අතර ඉතා හොඳ සම්බන්ධීකරණයක් ගොඩනගා ගැනීමටත්, කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය සඳහා වූ නවීකරණයේ දී කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති සේවය ඉහළ මට්ටමක රඳා පැවතීමටත් අවශ්‍ය පරිදි පවත්නා තත්වය තුළ වෙනස් වීම් සිදු විය යුතු බවට හඳුනාගෙන ඇත (Monu,1988, Silva,2011, Wijesinghe, 2019).

මෙම වෙනස සඳහා කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ සංවිධාන ව්‍යුහය මෙන්ම දැනුම හා තාක්ෂණය ලබා දීමේ ක්‍රියාවලියේ සාර්ථකත්වය හා කාර්යක්ෂමතාවය ඉහළ නැංවීම ද අත්‍යවශ්‍ය බව පෙන්වා දී ඇත. ඒ සඳහා ව්‍යාප්ති සේවාවට අදාළ පාර්ශ්වකරුවන්ට මතුවන ගැටලු හා ඉන් අන්තීමේ සඳහා පවතින විභවතාවන් හඳුනාගනිමින් සිදු කළ යුතු වඩාත් තාර්කික හා ප්‍රායෝගික වෙනස්කම් මොනවා ද? යන්න හඳුනාගත යුතු බව සාකච්ඡා කර ඇත. ඒ අනුව පවත්නා ව්‍යාප්ති ක්‍රමය තුළ ඊට සුදුසු පිළියම් යෝජනා කිරීමට ව්‍යාප්ති පද්ධතිය පළිබඳව පුළුල් පර්යේෂණ අධ්‍යයනයක් සිදු කිරීමට පසුබිම සැකසීම ඉතා වැදගත් වේ.

එසේම සාහිත්‍ය විමර්ශනයන් හි දී පැහැදිලි වූ පරිදි විවිධ පාර්ශ්වකරුවන්ගෙන් සමන්විත වන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීමේ ක්‍රියාවලියේ,

1. තාක්ෂණය හා නව දැනුම ජනනය කෙරෙන අවස්ථාව
2. ඒවා ව්‍යාප්ති යාන්ත්‍රණය වෙත ලැබීමේ තත්ත්වය
3. නව සොයාගැනීම් හා දැනුම ව්‍යාප්ති සේවාව හරහා ගොවීන් වෙත සම්ප්‍රේෂණය කෙරෙන අවස්ථාව
4. ගොවීන් දැනුම ග්‍රහණය කෙරෙන අවස්ථාව
5. ගොවීන් විසින් සත්‍ය ලෙසම එම දැනුම භාවිතයේ යෙදවීම

යන මෙම සෑම පියවරක් තුළම සහ ඊට සම්බන්ධ පාර්ශ්වකරුවන්ට ඒ ඒ අවස්ථාවන්ට ආවේණික ගැටලු පවතී.

මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව හරහා ඉහත සඳහන් කළ ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීමේ ක්‍රියාවලියේ සෑම අංශයකම ආවරණය වන සේ සිදු කළ යුතු පර්යේෂණ අධ්‍යයනයන් හඳුනා ගැනීමට අවස්ථාව සැලසේ. ඒ මඟින් ආහාර බෝග අංශයට අදාළ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ දැනුම හා තාක්ෂණය බෙදා හැරීම සඳහා පර්යේෂණ, ව්‍යාප්ති සේවය හා ගොවීන් අතර සම්බන්ධීකරණය ප්‍රමාණවත් නොවීම හේතුකොටගෙන නිෂ්පාදන ඵලදායිතාවය වර්ධනය නොවන බවට සඳහන් වන ගැටලු සහ ඊට අදාළ පිළියම් අතර පවතින පරතරය අවම කිරීම සඳහා යෝග්‍ය ක්‍රමෝපායයන් හඳුනා ගැනීමට ද අවස්ථාව උදා වේ.

මෙවැනි අධ්‍යයනයක් සිදු කිරීමේ අනෙක් වැදගත් කරුණ වන්නේ, ජාතික හා ආංශික ප්‍රතිපත්ති ප්‍රමුඛතා සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා මෙම අධ්‍යයනය දක්වන දායකත්වයයි. නව රජයේ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශනය තුළ ගැබ්ව තිබෙන පරිදි, නව තාක්ෂණික ක්‍රමවේදයන් භාවිතයෙන් ගුණාත්මක අස්වනු ප්‍රමාණයක් ලබා ගැනීමේ නව සංවර්ධිත කෘෂිකර්ම ආර්ථිකයක් කරා යෑමටත් ඒ හරහා රටේ දළ ජාතික නිෂ්පාදිතයට කෘෂිකර්ම අංශයේ දායකත්වය වැඩි කිරීමේ ඉලක්කය සපුරා ගැනීමටත් එම අංශය කැපී පෙනෙන අයුරින් නව්‍යකරණය කිරීම එම ප්‍රතිපත්ති රාමුවේ ප්‍රධාන කාර්යයකි. (සෞභාග්‍යයේ දැක්ම, ඔබට රටක් - රටට හෙටක්, ජර්නිපත්ති ප්‍රකාශනය, 2019). එම අවශ්‍යතාවය පදනම් කරගනිමින් මෑත කාලීනව කෘෂිකාර්මික අංශය තුළ සිදු කළ වැදගත් වෙනස්වීම් සඳහා ගොවීන්ව නැඹුරු කිරීමේ කාර්යය සඳහා ගොවි ප්‍රජාවේ ප්‍රධාන ආධාරක සේවාව ලෙසින් ක්‍රියාත්මක වීමේ වගකීම කෘෂි ව්‍යාප්ති සේවයට පවතී. එබැවින් පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවා සැකසුම තුළ ගොවීන්ගේ අවශ්‍යතාවය අනුව ගොවියා මූලික කොටගත් ව්‍යාප්ති වැඩසටහන් වෙත මාරු වීමේ දී ඊට බාධා වන තාක්ෂණ හුවමාරු බාධක ජයගත්තේ කෙසේ ද යන්න පිළිබඳ පර්යේෂණ කිරීමට රජයේ අවධානය යොමු වී පවතී. එම නිසා වත්මන් ජාතික අවශ්‍යතාවන්ට අනුකූල වන එවැනි පර්යේෂණ අධ්‍යයනයන්ට පසුබිමක් සැකසීම මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව සමත් වන බැවින් මෙය ද ජාතික හා කාලීන අවශ්‍යතාවන්ට අනුකූල වේ.

1.3. ප්‍රධාන අරමුණ

ආහාර බෝග අංශයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ ගැටලු, අභියෝගයන් සහ වැඩිදියුණු කිරීමේ විභවතාවන් හඳුනාගැනීමත් එමඟින් කාර්යක්ෂම හා ඵලදායී ව්‍යාප්ති සේවාවක් සඳහා උපකාරී වන යෝජනා ඉදිරිපත් කිරීමත් අධ්‍යයනයේ ප්‍රධාන අරමුණ වේ.

1.3.1. විශේෂිත අරමුණු

1. ගොවි ප්‍රජාවන්ගේ තොරතුරු අවශ්‍යතාවයන් ප්‍රමාණාත්මකව සහ ගුණාත්මකව සපුරාලීම සම්බන්ධයෙන් පවතින වර්තමාන තත්ත්වය පිළිබඳව ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ගේ (ඉහළ නිලධාරීන්ගේ) අදහස් නිර්ණය කිරීම;
2. ආහාර බෝග අංශයට අදාළව ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාවන් හි සාර්ථකත්වය කෙරෙහි බලපාන ව්‍යුහාත්මක (Structural) හා ක්‍රියාත්මක (Functional) සාධකවලට අදාළව පවතින තත්ත්වය අධ්‍යයනය කිරීම;
3. ආහාර බෝග අංශයට අදාළ පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ ඉදිරිගමන පිළිබඳ නිගමන සැපයීම;

මෙම කාර්ය පත්‍රිකාවේ විශේෂිත අරමුණු වේ.

1.4. අධ්‍යයනය සිදු කිරීමේ ක්‍රමවේදය

1.4.1. අධ්‍යයනයට අදාළ න්‍යායාත්මක හා සංකල්පීය පසුබිම

සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය ඉහළ නැංවීමට අදාළව රාජ්‍ය අංශයේ ව්‍යාප්ති මැදිහත් වීම සඳහා “වඩාත්ම සුදුසු ගැළපීම්” සම්බන්ධයෙන් විසඳුම් හා එළඹුම් පිළිබඳව වර්තමානයේ වැඩි අවධානයක් යොමු වී ඇත. කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාවන් වැඩි දියුණු කිරීමේ දී වැදගත් වන කරුණක් වන්නේ, සේවා ලබා ගන්නන්ගේ අවශ්‍යතාවන්ට වඩාත් ගැළපෙන සේවාවක් ලබාදීම තහවුරු කිරීමයි. එනම්, ගොවීන්ට වඩාත් වැදගත් වන කරුණු සඳහා ඉලක්කගත වීමයි. එවැනි ව්‍යාප්ති සේවාවක් සඳහා කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ අංශ, කෘෂිකාර්මික දැනුම හා අධ්‍යාපනය, ව්‍යාප්ති අංශ, ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් හා නිෂ්පාදකයින්(ගොවීන්) යන සියල්ල අතර මනා සම්බන්ධයක් පැවතීම අවශ්‍යතාවයකි (IFPRI,2016).

කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීම පිළිබඳ ගෝලීය විශ්ලේෂණය (Best – Fit රාමුව)

බර්නර් සහ තවත් අය (2009) විසින් ඉදිරිපත් කර ඇති මෙම සංකල්පිත රාමුව (රූපසටහන 1), උපදෙස් සැපයීමේ සේවා සැලසුම් කිරීමේදී සැලකිලිමත් විය යුතු සහ සැලසුම් ක්‍රියාවලිය සඳහා බලපාන සාධකවල සම්බන්ධතාවය වඩා පැහැදිලිව නිරූපණය කෙරෙන ඉදිරිපත් කිරීමක් ලෙස හඳුනාගෙන ඇත. තව ද එය ඒ ඒ රටේ පවතින තත්ත්වය අනුව උපදෙස් සැපයීමේ සේවාවල කාර්යසාධනය මෙන්ම බලපෑම විශ්ලේෂණය කිරීමට යොදාගත හැකි බව ද සඳහන් වේ. එසේම මෙමගින් ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ සේවාවේ මූලික ලක්ෂණ, එහි සංවිධාන කාර්යසාධනය, ගොවි පවුල් ඒකක වෙත සිදු කරන බලපෑම සහ අවසානයේ කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය කෙරෙහි දක්වන සාර්ව බලපෑම අතර ඇති සම්බන්ධතාවය ද දක්වයි.

ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියට අදාළ මූලික ලක්ෂණ වූ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක ලක්ෂණවල වෙනස් වීම්වලට සාපේක්ෂව ව්‍යාප්ති සේවයේ නිමැවුම් (outputs) හි සිදුවිය හැකි විචල්‍යයන් පුරෝකථනය කිරීමේ හැකියාව ද පවතී. මෙම සංකල්පීය රාමුවට අනුව සලකනු ලබන ප්‍රදේශයක හෝ රටක පවතින සන්දර්භීය සාධක (Contextual Factors) එනම්, කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තිවල ස්වභාවය, ආයතනික මට්ටමේ සම්බන්ධතාවන්, නිෂ්පාදන පද්ධති සහ ගොවි ප්‍රජාවන්ට අයත් අංගවලට අනුකූල වන පරිදි ව්‍යාප්ති සේවයේ ක්‍රියාත්මක ක්‍රමෝපායන් සකසා ගැනීමේ සාර්ථකත්වය මත ව්‍යාප්ති සේවය මගින් අපේක්ෂිත ප්‍රතිඵල සහ එම ප්‍රතිඵල කරා ළඟා වීමේ කාර්යක්ෂමතාව තීරණය වන බව පැහැදිලි කරයි.

තවදුරටත් පැහැදිලි කළහොත්, මෙම සංකල්පීය රාමුව මගින් ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ මූලික ලක්ෂණ සහ එම ලක්ෂණ වෙනස් කිරීමට බලපාන සන්දර්භීය සාධක පිළිබඳව ඉතා ගැඹුරින් විග්‍රහ කරනු ලබයි. ඒ අනුව, පවත්නා සන්දර්භීය සාධකවලට ප්‍රතිචාර දැක්වීම සඳහා කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියට අදාළ මූලික ලක්ෂණ වූ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක ලක්ෂණ (පාලන ව්‍යුහයන්, ධාරිතාවන්, කළමනාකරණය සහ උපදේශන ක්‍රම) වෙනස් කළ හැකි ආකාරය හඳුනා ගැනීම පහසුකරයි.

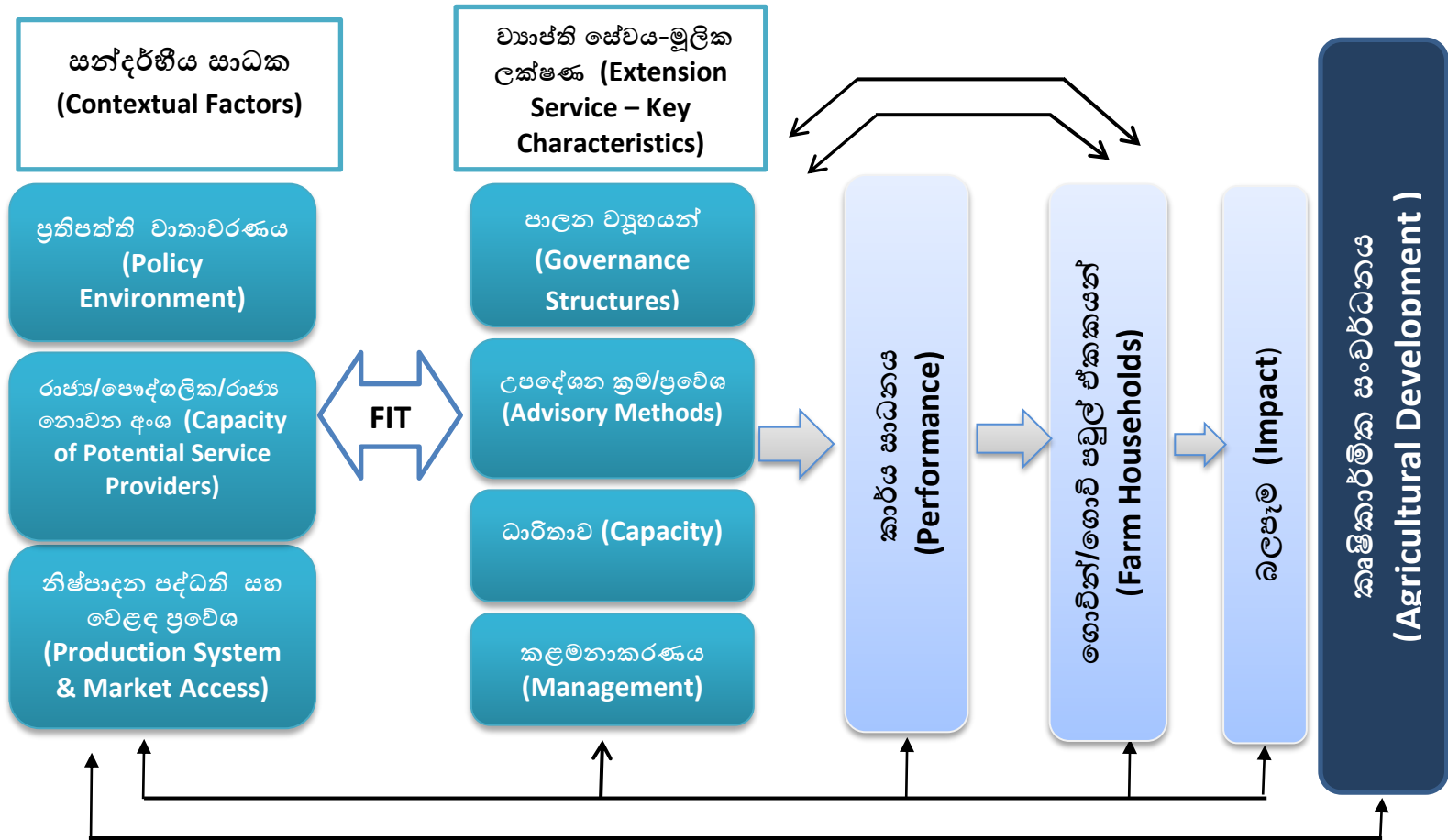
ඒ අනුව මෙම කාර්ය පත්‍රිකාවේ අරමුණු සාධනයට සුදුසු වන සේ මෙම අධ්‍යයනය සඳහා ද “Best – Fit” රාමුව මාර්ගෝපදේශයක් ලෙස භාවිතා කරන ලදී (රූපසටහන 1). මෙහි දී එම සංකල්ප රාමුව මගින් කෘෂිකාර්මික ක්ෂේත්‍රයට අදාළ සන්දර්භීය සාධක ලෙස හඳුන්වා දී ඇති යම් රටක පවතින ප්‍රතිපත්ති මැදිහත් වීම් සහ නිෂ්පාදන පද්ධතිය තුළ පවතින ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ මූලික ලක්ෂණ එනම්,

- I. ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම් කරුවන්ගේ සංවිධාන ව්‍යුහයන්
- II. ධාරිතාවය හා කළමනාකරණය

III. උපදෙස් හා දැනුම සැපයීමේ ප්‍රවේශ හා ක්‍රම

ප්‍රධාන විචල්‍යයන් සේ සලකමින් එම විචල්‍යයන් හි වර්තමාන හැසිරීම පාදක කර ගනිමින් මෙම කාර්ය පත්‍රිකාවට අවශ්‍ය වන දත්ත හා තොරතුරු සපයා ගන්නා ලදී.

“Best – Fit” රාමුව මාර්ගෝපදේශයක් ලෙස භාවිතා කරමින් ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළව සිදු කළ යුතු ඉදිරි විශ්ලේෂණයන් (ව්‍යාප්ති සේවයේ කාර්ය සාධනය, සේවය ලබන ගොවීන්ගේ/ නිෂ්පාදන පද්ධතියේ ස්වභාවය සහ ව්‍යාප්ති සේවය නිසා ගොවීන්ට/ නිෂ්පාදන පද්ධතියට වන බලපෑම) සඳහා මූලික ප්‍රවේශයක් ලෙස ද මෙම කාර්යය පත්‍රිකාව භාවිතා කිරීමට අපේක්ෂා කෙරේ.

මූලාශ්‍රය: IFPRI, 2016

රූප සටහන අංක 01: Best-Fit රාමුව - අධ්‍යයනය සඳහා සකසා ගනු ලැබූ සංකල්පීය රාමුව

1.4.2. තොරතුරු රැස්කිරීම සහ විශ්ලේෂණය

මේ සඳහා ද්විතියික දත්ත මෙන්ම ප්‍රාථමික දත්ත ද පදනම් කරගන්නා ලදී. ද්විතියික දත්ත සපයා ගැනීම සඳහා කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව, පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව සහ මහවැලි අධිකාරිය යන ආයතනයන්හි ව්‍යාප්ති අංශයට අදාළ ලේඛන, පර්යේෂණ වාර්තාවන් සහ අන්තර්ජාලයෙන් සපයා ගන්නා ලද මූලාශ්‍ර භාවිතයෙන් පවත්නා ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ සේවාවෙ හි ස්වභාවය (ව්‍යුහයන් හා ක්‍රියාකාරීත්වය - ප්‍රවේශ/ ක්‍රම/මෙවලම්) පිළිබඳව තොරතුරු රැස් කර ගන්නා ලදී.

ප්‍රාථමික දත්ත සපයා ගැනීම සඳහා කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවේ ව්‍යාප්ති අංශය, අන්තර් පළාත්වල ව්‍යාප්ති අංශය, පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවේ ව්‍යාප්ති අංශය සහ මහවැලි අධිකාරියේ ව්‍යාප්ති අංශයට අදාළ තෝරා ගත් ඉහළ මට්ටමේ නිලධාරීන් සමග දුරකථන සාකච්ඡා සිදු කිරීම මගින් පවත්නා ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ සේවාවන් ගොවි ප්‍රජාවන්ගේ ඉල්ලුමට සරිලන සහ ඔවුන්ගේ විවිධ තොරතුරු අවශ්‍යතා සපුරාලීමට සමත්වීම සම්බන්ධයෙන් අදහස් ලබා ගන්නා ලදී. මේ සඳහා මාර්ගගත ක්‍රමයක් ලෙස ගූගල් පත්‍රිකා (**Google forms**) ද භාවිතා කරන ලදී. දත්ත හා තොරතුරු විස්තරාත්මක විශ්ලේෂණ ක්‍රමය භාවිතා කරමින් විශ්ලේෂණ කර අවශ්‍ය තැන් හි ප්‍රස්තාර හා රූපසටහන් ද භාවිතා කරමින් අධ්‍යයනයේ ප්‍රතිඵල ඉදිරිපත් කරන ලදී.

1.4.3. මාර්ගගත සමීක්ෂණයන්ට ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ ස්වභාවය

❖ දුරකථන සාකච්ඡා

මාර්ගගත සමීක්ෂණය සිදු කිරීමේ දී රාජ්‍ය අංශයට අදාළ ව්‍යාප්ති සැපයුම්කරුවන් වූ අන්තර්පළාත්/ පළාත් යන අංශවලට අදාළව පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ , අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති හා පුහුණු අධ්‍යක්ෂ යන නිලධාරීන් සමග දුරකථන සාකච්ඡාවන් හි නියැලෙමින් එම ප්‍රදේශයන් හි ව්‍යාප්ති පද්ධතිය පිළිබඳ මූලික තොරතුරු , වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ ගැටලු මෙන්ම ඒවා සඳහා සිදු කළ යුතු පිළියම් පිළිබඳව තොරතුරු ලබා ගන්නා ලදී (තොරතුරු ලබා ගත් නාමලේඛනය - ඇමුණුම 02).

❖ ගූගල් පෝරම හරහා සිදු කළ සමීක්ෂණය

මාර්ගගත ක්‍රමයක් වූ ගූගල් පෝරමයන් භාවිතා කරමින් අන්තර්පළාත්/ පළාත් යන අංශවල ව්‍යාප්ති සේවා සංවිධාන ධුරාවලියේ නියෝජ්‍ය කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ(ව්‍යාප්ති) සහ සහකාර කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ(ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන්ගෙන් වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතියට අදාළව නව කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තියේ සඳහන් කරුණු පිළිබඳ අදහස්, වත්මන් ගැටලු සහ යෝජනා සපයාගන්නා ලදී (ගූගල් පෝරමය සඳහා ප්‍රතිචාර දැක්වූවන්ගේ නාම ලේඛනය - ඇමුණුම 01).

1.5. කාර්ය පත්‍රිකාවේ සැකැස්ම

පළමු පරිච්ඡේදය මඟින් මෙම කාර්ය පත්‍රිකා අධ්‍යයනයට අදාළ පසුබිම, අරමුණු, අදාළත්වය සහ ක්‍රමවේදය ඉදිරිපත් කෙරෙන අතර දෙවන පරිච්ඡේදය මඟින් අධ්‍යයනයට අදාළ සාහිත්‍යමය තොරතුරු පදනම් කර ගනිමින් ප්‍රතිඵල සාකච්ඡා කිරීමට ප්‍රවේශයක් සපයමින් ආහාර බෝග අංශයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ විකාසනය පිළිබඳව සැකෙවින් ඉදිරිපත් කෙරේ. තෙවන හා සිව්වන පරිච්ඡේද ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡාවන්ට වෙන් කෙරේ. එහි දී තෙවැනි පරිච්ඡේදය මඟින් ආහාර බෝග අංශයේ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම්කරුවන් සහ එහි ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක අංශයේ සංවිධාන ක්‍රියාවලිය පිළිබඳව සාහිත්‍ය විමර්ශනයෙන් ලද තොරතුරු විශ්ලේෂණයක් ඉදිරිපත් කර ඇත. සිව්වන පරිච්ඡේදය වෙන් වන්නේ, මාර්ගගත සමීක්ෂණයන්ගෙන් ලැබුණු තොරතුරු පදනම් කර ගනිමින් ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයේ වත්මන් ගැටලු හා ඒ සඳහා සිදු කළ හැකි පිළියම් පිළිබඳ පෙන්වා දීමට වේ. පස්වන පරිච්ඡේදය මඟින් වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවය කාර්යක්ෂම ව්‍යාප්ති සේවයක් බවට පත්කර ගැනීම සඳහා ඉදිරිපත් කෙරෙන නිගමන හා යෝජනා සඳහාත් ව්‍යාප්ති සේවයේ ඉදිරි ගමන සම්බන්ධයෙන් සිදු කිරීමට සුදුසු පර්යේෂණ ක්ෂේත්‍ර පෙන්වා දීම සඳහාත් වෙන් කෙරේ.

1.6. අධ්‍යයන සීමාවන්

මෙම කාර්ය පත්‍රිකා අධ්‍යයනයට අදාළව සිදු කෙරුණු සමීක්ෂණයේ දී විවිධ හේතු මත ඇතැම් නිලධාරීන් දුරකථන මාර්ගයෙන් සම්බන්ධ කර ගැනීම අපහසු වීම දුරකථන සාකච්ඡාවන් සම්බන්ධයෙන් අධ්‍යයනය සඳහා වූ සීමාවක් විය. එමෙන්ම ඉදිරිපත් කරන ලද ගූගල් පත්‍රිකා සඳහා සම්මුඛ සාකච්ඡා ක්‍රමයට සාපේක්ෂව සීමා සහිත වූ ප්‍රතිචාර ප්‍රමාණයක් ලැබීම ද අධ්‍යයනයට අදාළ සීමාවක් විය.

දෙවැනි පරිච්ඡේදය

ආහාර බෝග අංශයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතිය

2.0. හැඳින්වීම

මාර්ගගත (ගුලල් පත්‍රිකා) ක්‍රමයන් සහ දුරකථන සංවාද ආශ්‍රයෙන් සිදු කෙරුණු සමීක්ෂණයන්ගෙන් ලද දත්ත හා තොරතුරු පදනම් කර ගනිමින් ආහාර බෝග අංශයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය යනු කුමක් ද? යන්න පිළිබඳව සහ ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ විකාසනය, වර්තමාන තත්ත්වය පිළිබඳ සාහිත්‍යමය විමර්ශනයක් ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා මෙම පරිච්ඡේදය වෙන් කෙරේ.

2.1. කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය හා ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන්

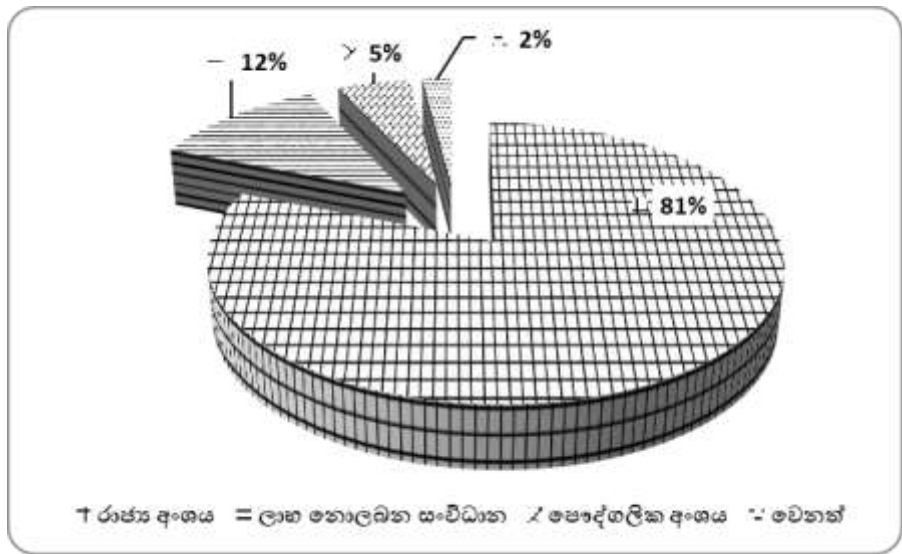
කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය, ග්‍රාමීය ජනතාව වෙත යොමු වූ අවිධිමත් අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියකි. මෙම ක්‍රියාවලිය ගොවීන්ගේ ගැටලු විසඳීමට උපකාරී වන දැනුම හා තොරතුරු ලබා දෙයි (Mosher,1978). ගොවිපළ කාර්යක්ෂමතාවය ඉහළ නැංවීම මඟින් නිෂ්පාදනය වැඩි කර පවුලේ ජීවන තත්ත්වය උසස් කිරීම මෙහි මූලික අරමුණයි. ගොවි ජනතාවගේ ජීවනෝපායයන් වැඩි දියුණු කිරීම සඳහා කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන ඵලදායිතාවය ඉහළ නැංවීමේ හැකියාවන් වර්ධනය කිරීමට ඔවුන් සමඟ වැඩ කිරීමේ ක්‍රියාවලියක් වශයෙන් ද මෙය හැඳින්වේ (Baig et al., 2013). ව්‍යාප්ති ක්‍රියාවලිය සම්බන්ධයෙන් පවත්නා නිර්වචනයන්ට අනුව, එය ප්‍රධාන අංග හතරෙන් සමන්විත වේ. එනම්,

- I. දැනුම හා කුසලතා ලබා දීම
- II. තාක්ෂණික උපදෙස් හා තොරතුරු ලබා දීම
- III. ගොවි සංවිධාන ඇති කිරීම
- IV. අභිප්‍රේරණය හා ආත්ම විශ්වාසය ඇති කිරීම යි.

කෙසේ වුව ද, මෑත කාලීනව මතු වූ සංවර්ධනීය තත්ත්වයන් සමග කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාව යනු කුමක්ද යන්න පිළිබඳ අදහස් බෙහෙවින්ම වෙනස් වී ඇත. ඒ පිළිබඳ පවතින අර්ථකථනයන් මෙන්ම එහි ක්‍රියාකාරී දර්ශනය ද සැලකිය යුතු ලෙස වෙනස් වී ඇත. අතීතයේ ව්‍යාප්ති සේවය මඟින් මූලික වශයෙන් තාක්ෂණික තොරතුරු සපයා දීම සිදු කළ නමුත් වර්තමානයේ ව්‍යාප්ති සේවය අවධානය යොමු කරන්නේ සමස්ත ගොවිතැන් ක්‍රියාවලියට සම්බන්ධ සියලුම පියවරයන් සඳහා පහසුකම් සැලසීම කෙරෙහි ය. මේ අනුව වර්තමානයේ ව්‍යාප්ති සේවයේ සම්ප්‍රදායික අර්ථය ඉක්මවා යමින් එහි පුළුල් ක්‍රියාකාරී ක්ෂේත්‍රය තුළ අලෙවිකරණය හා එහි ගැටලු විසඳීමටත් මූලපුරා ඇති අතර විශාල පරාසයක

සේවා සපයන්නන් සමඟ හවුල්කාරිත්වයන්ට ද එළැඹී ඇත (Davis, 2008). වර්තමානයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය, කෘෂි නිෂ්පාදනය කෙරෙහි සම්බන්ධ ගොවි ප්‍රජාවන්ට සහය ලබා දෙන සහ පහසුකම් සපයන සියලුම සංවිධානවල හවුල්කරුවෙකු බවට ද පත් වී ඇත (Birnor et al., 2006).

එක්සත් ජාතීන්ගේ ආහාර හා කෘෂිකර්ම සංවිධානය මගින් (FAO, 1989) ලොව පුරා රටවල් ගණනාවක් තුළ පවත්වන ලද සමීක්ෂණයක ප්‍රතිඵලයන්ට අනුව ව්‍යාප්ති සේවාව ලබා දීමේ කාර්යයේ දී ඒ සඳහා ඉහළ මට්ටමේ දායකත්වයක් ලබා දෙන්නේ එම අදාළ රටවල්වල රාජ්‍ය අංශය බව පෙන්වා දී ඇත. ලොව පුරා සිදුකරන කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති කාර්යයන්ගෙන් ආසන්න වශයෙන් 81%ක් සිදු කරන්නේ ඒ ඒ රටවල්වල කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශය හෝ ඊට අදාළ ජාතික හා පළාත් මට්ටමේ දෙපාර්තමේන්තු මගිනි.

මූලාශ්‍රය: Swanson et al., 1990

ප්‍රස්තාර අංක 1.1: ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ගේ බෙදීම

කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාවන් සැපයීමේ දී ඒ සඳහා භාවිතා කරන ප්‍රවේශ හා ක්‍රම විවිධ වේ. එක්සත් ජාතීන්ගේ ආහාර හා කෘෂිකර්ම සංවිධානය මගින් (FAO, 1988) හඳුන්වා දී ඇති පරිදි ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් 8ක් ලොව පුරා රටවල් භාවිතා කරනු ලබයි (<https://www.fao.org>)

1. සාමාන්‍ය ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය (General Extension Approach) : මෙම ප්‍රවේශය රජය විසින් පාලනය කරන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයකි. දේශීය ජනයාට උචිත තාක්ෂණය පැවතිය ද ඔවුන් විසින් ඒවා භාවිතා නොකරන බව මෙම

ප්‍රවේශයෙන් උපකල්පනය කෙරේ. ජාතික නිෂ්පාදනයේ ඉහළ යාමෙන් හා ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය හරහා ලබාදෙන නිර්දේශ සඳහා අනුවර්තනය වීමේ ප්‍රතිඵලය පදනම් කරගනිමින් මෙම ප්‍රවේශයේ සාර්ථක / අසාර්ථකභාවය මනිනු ලබයි.

2. **භාණ්ඩ විශේෂිත ප්‍රවේශය (The commodity specialized Approach):** එක් භාණ්ඩයක් හෝ බෝගයක් දෙසට පමණක් නැඹුරු වූ ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයකි. නිෂ්පාදනය ඉහළ නැංවීමට බලපාන සියලුම කාර්යයන් (ව්‍යාප්ති සේවය, පර්යේෂණ, යෙදවුම් සැපයුම, අලෙවිකරණය හා මිල ගණන්) එක් පාලනයක් යටතේ පැවතීම මෙහි ප්‍රධාන ලක්ෂණයකි. මෙම ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයේ දී ව්‍යාප්ති නිලධාරියාට බොහෝ කාර්යයන් ඉටු කිරීමට ඇත.

3. **පුහුණුව හා හමුවීමේ ප්‍රවේශය (T & V system):** මෙම ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය ගොවීන් සඳහන් කරන අවශ්‍යතා කෙරෙහි අවධානය යොමු කෙරේ. ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයේ ප්‍රධාන ඉලක්කය නිෂ්පාදනය වැඩි කිරීම සහ ග්‍රාමීය ජීවන තත්ත්වය ඉහළ නැංවීමයි. මෙහි සැලසුම් සහගත ක්‍රමයකට අනුව ගොවීන් හමුවීම සහ ඔවුන් සමඟ සමීප සම්බන්ධතාවක් ගොඩ නඟා ගනියි. පර්යේෂණ සහ ව්‍යාප්ති සේවාව අතර ද සමීප සම්බන්ධතාවක් පවත්වා ගනියි. ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් තාක්ෂණය ලබාදීමට පමණක් සම්බන්ධ වේ. විශේෂිත බෝගයන් හි නිෂ්පාදනය ඉහළ නැංවීමේ ප්‍රමාණය මගින් මෙම ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයේ සාර්ථකත්වය මනිනු ලබයි.

4. **කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සහභාගිත්ව ප්‍රවේශය (The agricultural Extension Participation Approach):** ග්‍රාමීය ජීවන තත්ත්වයේ ගුණාත්මය ඉහළ නැංවීම සඳහා නිෂ්පාදනය ඉහළ නැංවීම මෙම ප්‍රවේශයේ ඉලක්කය වේ. ග්‍රාමීය ගොවි කණ්ඩායම්වල ප්‍රකාශිත අවශ්‍යතා කෙරෙහි අවධානය යොමු වේ. ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයේ දී විමධ්‍යගත හා නමාශීලී තත්ත්වයක් ගනියි. ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයේ තීරසාරභාවය පදනම් කර ගනිමින් සාර්ථකත්වය මනිනු ලබයි.

5. **ව්‍යාපෘති ප්‍රවේශය (Project Approach):** සීමාසහිත කාලයට යටත්ව විශේෂිත ප්‍රදේශයකට අවධානය දෙමින් බාහිර සම්පත් යටතේ සිදු කෙරෙන ව්‍යාප්ති කාර්යයකි. ව්‍යාපෘති කාලසීමාවෙන් පසුවත් සිදු කරගෙන යා හැකි පරිදි තව දුරටත් පුළුල් කළ හැකි මෙන්ම තීරසාරව සිදු කළ හැකි ක්‍රම සහ තාක්ෂණ ආදර්ශන ලබා දීම මෙහි එක් අරමුණකි. මෙහි සාර්ථකත්වය කෙටිකාලීන වෙනස්කම් තුළින් මණිනු ලබයි.

6. **වගා පද්ධති සංවර්ධන ප්‍රවේශය (Farming system development approach):** මෙහි ප්‍රධාන ලක්ෂණය වන්නේ යම් වගා පද්ධතියක් මූලික කර ගනිමින් එම වගා පද්ධතිය සඳහා ව්‍යාප්ති සේවය පූර්ණ වශයෙන් සම්බන්ධ වීමයි. එනම් යෙදවුම් හා තාක්ෂණය ලබා දීම සඳහා පර්යේෂණ සමඟ සමීප වූ සබඳතා පැවැත්වීම මගින් දේශීය අවශ්‍යතා සඳහා අවශ්‍ය වන තාක්ෂණය

දේශීයව සංවර්ධනය කිරීම මෙම ප්‍රවේශයේ දී සිදු කෙරේ. එමෙන්ම සිදු කෙරෙන පර්යේෂණ වැඩසටහන් මගින් දියුණු කරන ලද තාක්ෂණික ක්‍රම ප්‍රදේශයේ ගොවීන් කොතරම් දුරට අනුගමනය කරන්නේ ද සහ ඒවා දිගටම භාවිතා කරන්නේ ද යන්න මත මෙම ප්‍රවේශයේ සාර්ථකත්වය මනිනු ලබයි.

7. **පිරිවැය බෙදා ගැනීමේ ප්‍රවේශය (Costsharing approach):** මෙම ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය, ව්‍යාප්ති සේවාවට වැය වන පිරිවැය බෙදා ගැනීමේ විධික්‍රමයක් මත පදනම් වේ. ව්‍යාප්ති සේවය සැපයීමේ දී ඒ සඳහා වැයවන සම්පූර්ණ පිරිවැය ගෙවීමට ක්‍රම නොමැති වූ විට මෙවැනි ප්‍රවේශ භාවිතා කෙරේ. ගොවීන්ගේ ස්වයං අභිවෘද්ධියට පහසුකම් සැලසීම සඳහා උපදෙස් සහ තොරතුරු සැපයීම මෙහි අරමුණයි. සාර්ථකත්වය මනිනු ලබන්නේ සපයන ලද ව්‍යාප්ති සේවාවන්ට ගොවීන් දක්වන කැමැත්ත අනුව වේ.

8. **අධ්‍යාපන ආයතන ප්‍රවේශය (Educational Institutional Approach):** මෙම ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය, ග්‍රාමීය ජනතාව සඳහා ව්‍යාප්ති සේවාව සැපයීම සඳහා තාක්ෂණික දැනුම සහ පර්යේෂණ හැකියාව ඇති අධ්‍යාපන ආයතන භාවිතා කිරීමේ ප්‍රවේශයකි. ව්‍යාප්ති සේවාව සැලසුම් කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම බොහෝ විට පාලනය කරන්නේ එම සේවා සපයන අධ්‍යාපන ආයතනයේ විෂයමාලා තීරණය කරන පාර්ශ්වයයි. මෙම ප්‍රවේශය තාක්ෂණික දැනුම ලබාදීම පිළිබඳව වැඩි අවධානය යොමු කරයි.

2.2. ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ විකාසනය හා වර්තමාන තත්ත්වය

ශ්‍රී ලංකාවේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතිය 19 වෙනි සියවසේ අග භාගයේ සිට ක්‍රමයෙන් විකාසනය වෙමින් පවතී. ව්‍යාප්ති සේවා කටයුතුවල ආරම්භයේ ප්‍රථම අත්දැකීම සනිටුහන් වන්නේ, 1904 වර්ෂයේ දී දේශීය කෘෂිකර්මාන්තයේ දියුණුව අපේක්ෂාවෙන් පිහිටුවනු ලැබූ “ලංකා කෘෂිකාර්මික සංගමය” හරහා ග්‍රාමීය සුළු ගොවීන්ට දැනුම හා ප්‍රායෝගික අත්දැකීම් ලබා දීමත් සමඟය. 1912 වර්ෂයේ දී කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව පිහිටුවීම ව්‍යාප්ති සේවයේ දියුණුවට වඩාත් ඉවහල් විය (World Bank, 2007). එහි ආරම්භය වැවිලි හා ආහාර බෝග නිෂ්පාදනය ඉහළ නැංවීමේ ප්‍රයත්නයක් ලෙස සිදු විය. 1930 වර්ෂය වන විට තේ, පොල් හා රබර් යන වැවිලි බෝග සඳහා වෙනම පර්යේෂණ ස්ථාන පිහිටුවා එතෙක් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව තම ප්‍රධාන කාර්යයන් වශයෙන් කළ වැවිලි බෝගවල පර්යේෂණ හා ව්‍යාප්ති කටයුතු එම ආයතනයන්ට පවරා දෙන ලදී. මෙම වෙනසත් සමඟ කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවට තම සම්පූර්ණ අවධානය දේශීය ආහාර බෝග නිෂ්පාදනය කරන සුළු ගොවීන් වෙත යොමු කිරීමට හැකි විය. එය කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවේ කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති කටයුතු දේශීය ආහාර බෝග කෙරේ වැඩියෙන් යොමු කිරීමට ලැබුණු අවස්ථාවක් විය. එසේම 1964 දී කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධාන කාර්යාලයේ කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති කටයුතු

සඳහාම වෙන් වූ නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂවරයෙක් පත් කිරීම ද කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති කටයුතු විශේෂිත කාර්යයක් ලෙස පිළිගන්නා ලද අවස්ථාවක් විය. ඉන්පසුව ලංකාවේ කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති කටයුතුවල වේගවත් ප්‍රගතියක් ඇතිවීම ආරම්භ විය (සියවස් සැමරුම, 2012).

1979 දී ලෝක බැංකු ආධාර මත ක්‍රියාත්මක වූ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති හා කෘෂිකාර්මික අනුවර්තිතා පර්යේෂණ ව්‍යාපෘතිය මඟින් පුහුණුව හා හමු වීමේ ක්‍රමය (T & V System) හඳුන්වා දීම, ව්‍යාප්ති සේවාවේ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයන් හි පළමු ප්‍රතිසංස්කරණයයි (Wanigasundera,2019). මෙම ක්‍රමය යටතේ සෑම සති දෙකකට වරක්ම ව්‍යාප්ති නිලධාරියා විසින් ගොවීන් හමුවීම අනිවාර්යය විය. මෙම තත්ත්වය නිෂ්පාදන පද්ධතියේ යම් සාර්ථකත්වයක් පෙන්නුම් කිරීමට බෙහෙවින් ඉවහල් විය (Sivayoganathan,1992). නමුත් මෙම ව්‍යාපෘතියේ අවසාන සහ ඒ කාලය තුළදී ම සිදු වූ රාජ්‍ය පරිපාලනමය වෙනස් වීම් ද හේතුවෙන් ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීමේ පද්ධතිය තුළ සම්බන්ධීකරණය බිඳ වැටීමක් පෙන්නුම් කෙරිණි. ඒ අනුව, කෘෂිකාර්මික සංවර්ධන අරමුණු මත පදනම් වෙමින් ආහාර බෝග හා අනෙකුත් වැවිලි බෝගයන් හි නිෂ්පාදන ඵලදායිතාවය ඉහළ නැංවීමට අවශ්‍ය පරිදි ව්‍යාප්ති සේවය පුළුල්කරමින් රාජ්‍ය අංශය විසින් 1980 දශකය තෙක් අඛණ්ඩව පවත්වා ගෙන ආ ව්‍යාප්ති සේවය, 1987- 13 වන ව්‍යවස්ථා සංශෝධනයත් සමග පළාත් පාලනය හා බලය බෙදාහැරීම නිසා ප්‍රධානම වෙනස් වීම් දෙකකට බඳුන් විය. එනම්, පළාත් සභා පිහිටුවීම මඟින් කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති සේවයේ වගකීම පළාත් සභාවලට පැවරීම සහ ග්‍රාමීය මට්ටමේ ගොවියාට සමීප කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති සේවක නිලධාරීන් (KVSN) ග්‍රාමනිලධාරීන් බවට පත් කිරීමයි (Wanigasundera, 2019, World Bank Extension Report, 2007,). මෙම වෙනස්වීම් කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති අංශය හා පර්යේෂණ අංශය අතර සම්බන්ධතාව දුර්වල වීමේ ආරම්භය ලෙස සනිටුහන් වී ඇත (පෙරේරා, 2012).

පුහුණුව හා හමුවීමේ ව්‍යාප්ති ක්‍රමය (Training and Visit System – T & V System)

ලෝක බැංකු ආධාර මත ක්‍රියාත්මක වූ වැඩසටහනක් යටතේ ශ්‍රී ලංකාව ඇතුළු ලොව පුරා රටවල් පනහකට මෙම ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය හඳුන්වා දෙන ලදී. කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ අංශයන් සමග සම්බන්ධතා පවත්වන මනා පුහුණුවක් ලත් ව්‍යාප්ති කාර්ය මණ්ඩලයක සහය ඇතිව පුහුණුව ලබා දෙන තෝරාගත් ගොවීන් හරහා අනෙකුත් ගොවීන්ට තාක්ෂණය ලබා දීම මඟින් ග්‍රාමීය මට්ටමේ සියලු ගොවීන්ට ප්‍රතිලාභ ලැබීම මෙම ප්‍රවේශය මඟින් අපේක්ෂා කරන ලදී. පුහුණුව හා හමුවීමේ ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය ප්‍රධාන කරුණු තුනක් මත පදනම් විය. එනම්, පර්යේෂණ, පුහුණු හා ව්‍යාප්ති ක්‍රියාකාරකම් ඵලදායී ලෙස සම්බන්ධීකරණය කිරීම, දේශීය ගොවීන්ගේ අවශ්‍යතාවන්ට අනුව ඵලදායී පර්යේෂණ සිදු කිරීම, සහ මෙම ප්‍රවේශයේ ප්‍රධාන අරමුණ වූ ව්‍යාප්ති සේවය සම්බන්ධයෙන් ඵලදායී අධීක්ෂණයක් සහ කාර්යක්ෂම වූ තාක්ෂණික සහයක් ලබා දීම සහතික කිරීම සඳහා ව්‍යාප්ති කාර්ය මණ්ඩලය හා ගොවීන්ට ක්‍රමානුකූල පදනමක් මත විධිමත් පුහුණු වැඩසටහන් සිදු කිරීම යන්නයි. මෙම ප්‍රවේශයේ දී ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් විශාල ප්‍රමාණයක් අවශ්‍ය වූ අතර විෂයානුබද්ධ නිලධාරීන් (Subject Matter Officer – SMO) විසින් මෙම ක්ෂේත්‍ර ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ව පුහුණු කර එම කාල සීමාවට සුදුසු තාක්ෂණික පණිවුඩ රැගෙන දෙසතියකට වරක් ක්ෂේත්‍රයේ තෝරාගත් ප්‍රධාන ගොවීන් වෙත යනු ලබයි. එම ප්‍රධාන ගොවීන් විසින් ලබා ගන්නා තාක්ෂණික දැනුම අනෙකුත් ගොවීන් වෙත ලැබෙනු ඇතැයි මෙම ප්‍රවේශයේ දී උපකල්පනය කෙරිණි. මෙම ක්ෂේත්‍ර ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් අධීක්ෂණය කිරීම සඳහා කලාප මට්ටමින් (Segment) ජ්‍යෙෂ්ඨ ව්‍යාප්ති කළමනාකරුවෙකු සිටින අතර මොහු විසින් ගොවිජන සේවා බල ප්‍රදේශ 4-5ට අයත් භූගෝලීය ප්‍රදේශයන් හි ව්‍යාප්ති ක්‍රියාකාරකම් අධීක්ෂණය කරන ලදී.

ලෝක බැංකු අරමුදල් ව්‍යාපෘතිය අවසන් වීමත්, බලය විමධ්‍යගත කිරීම මඟින් ව්‍යාප්ති සේවය පළාත් සභාවලට පැවරීමත් හේතුවෙන් පුහුණුව හා හමුවීමේ ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය ක්‍රියාත්මක වීම අවසන් විය. එහි ප්‍රතිඵලය වූයේ, ග්‍රාමීය මට්ටමේ ව්‍යාප්ති කාර්ය මණ්ඩලය ඉන් ඉවත්වීමයි. එසේ වුව ද ජ්‍යෙෂ්ඨ ව්‍යාප්ති කළමනාකරුවන්ගෙන් බහුතරයක් වර්තමානයේත් කලාප මට්ටමින් ක්‍රියාකාරීව සිටින අතර පර්යේෂණ හා ව්‍යාප්ති සේවය සඳහා වූ තාක්ෂණික ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම් ද පළාත් මට්ටමින් ඔවුන්ගේ කාර්ය භාරය සිදු කරමින් සිටියි. නමුත් ග්‍රාමීය මට්ටමේ ක්ෂේත්‍ර නිලධාරීන් ලෙසින් සිටි 2400ක සංඛ්‍යාවකින් යුත් කෘෂිකාර්ම ව්‍යාප්ති සේවක නිලධාරීන් (KVSN) රාජ්‍ය පරිපාලන අමාත්‍යාංශය යටතේ ග්‍රාම නිලධාරීන් ලෙස අනුයුක්ත කරන ලදී (TAMAP, 2019; Wanigasundera et al,2019;World Bank Report, 2007).

1980 සහ 1990 කාලය තුළ ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ සිදු වූ මෙම වෙනස් වීම මත සකස් වූ විවිධ ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් සංකල්පමය වශයෙන් දියුණු වුව ද, එම ප්‍රවේශයන්ගේ පොදු දුර්වලතාවයක් වන්නේ, මෙහෙයුම් මට්ටමින් හෝ ක්ෂේත්‍ර මට්ටමින් අසමත් වීමයි. එවැනි පසුබිමක එම දුර්වලතාවන් මහඟුරීම සඳහා 1990 - 2015 යන කාලයන් හි ව්‍යාපෘති මට්ටමින් රාජ්‍ය අංශය විසින් දියත් කරන ලද ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් සහ හඳුනාගත් බෝගවලට අදාළව අගය දාමයන් සංවර්ධනය කිරීම සඳහා දියත් කරන ලද ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් ද හඳුනාගත හැකි වේ (දෙවන කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති ව්‍යාපෘතිය -1999 -ADB මූල්‍යාධාර; වී සඳහා යාය ආදර්ශන වැඩසටහන - 2000/2003; වී සඳහා ධාන්‍යාගාර වැඩසටහන -2004/2007; සයිබර් ව්‍යාප්ති ඒකක වැඩසටහන - 2004). මේ සෑම ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයකම වාසි මෙන්ම අවාසි ද පැවතීමි. එනම් මෙම ව්‍යාපෘති සහ වැඩසටහන් බොහෝමයක් වී වගාව සඳහා ප්‍රමුඛත්වය දී ඇති අතර අනෙකුත් ආහාර බෝග නිෂ්පාදන ප්‍රවර්ධනයට දක්වා ඇත්තේ අඩු අවධානයකි (Kusumkumara et al.,2015; Sivayoganathan,1999; Wanigasundara,2015; Weerakkody et al., 2004). එසේ වුවත් මෙම කාලපරිච්ඡේදය තුළ දෙවන කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති ව්‍යාපෘතිය මඟින් ඒකාබද්ධ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්තියක් (ආහාර බෝග, පශු සම්පත්, අපනයන බෝග හා පොළ) සඳහා මූලික අවධානය යොමු කළ අතර ඒ හා සමගාමීව කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වී පර්යේෂණ හා සංවර්ධන ආයතනය, උද්‍යාන බෝග සංවර්ධන ආයතනය සහ ක්ෂේත්‍ර බෝග සංවර්ධන ආයතනය යනුවෙන් ස්වාධීන බෝග පර්යේෂණ ආයතන ස්ථාපිත කෙරී ඇත.

මෙම කාල සීමාවෙන් පසුව වර්තමානය දක්වා වූ ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීම රාජ්‍ය අංශය හා විවිධ ඒජන්සි 10 ක් මඟින් ක්‍රියාත්මක කරනු ලබයි. එනම්,

- I. ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රධාන ආහාර බෝගය වන වී ඇතුළු අනෙකුත් ආහාර බෝග සඳහා වන ව්‍යාප්ති සේවය සම්බන්ධයෙන් වගකීමෙන් බැඳී සිටින ප්‍රධාන ආයතන වන කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශය යටතේ කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව
- II. පළාත් කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශය යටතේ පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තු 9ක්
- III. මහවැලි සංවර්ධන හා පරිසර අමාත්‍යාංශය යටතේ ශ්‍රී ලංකා මහවැලි අධිකාරිය

ආහාර බෝග අංශයේ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සපයන ආයතන වේ (TAMAP, 2019). මීට අමතරව පෞද්ගලික අංශය හා රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ද ඔවුන්ගේ විවිධ වැඩසටහන්වල අරමුණු සාධනය අරමුණු කර ගනිමින් කැපී පෙනෙන මට්ටමින් කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති කටයුතුවලට සම්බන්ධ වේ.

2.3. පළාත්/අන්තර් පළාත්වල පර්යේෂණ හා ව්‍යාප්ති අංශය අතර සම්බන්ධතාවය

පළාත්/ අන්තර් පළාත් අතර ව්‍යාප්ති කාර්ය මණ්ඩලය සහ පර්යේෂණ හා ගොවීන් අතර සම්බන්ධතාවය පවත්වා ගැනීමට පවතින එකම අවස්ථාව වන්නේ, පළාත් තාක්ෂණික ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමයි (Provincial Technical Working Groups). විවිධ විෂය ක්ෂේත්‍රවල නියැලී සිටින පර්යේෂණ හා ව්‍යාප්ති කාර්ය මණ්ඩලයට එකිනෙකා අතර අන්තර් සම්බන්ධතාව ක්‍රියාකාරී වීමට හැකි පරිසරයක් මෙමඟින් සකස් කෙරේ (Wanigasundera, 2015). සෑම වගා කන්නයක්ම ආරම්භ වීමට පෙර මෙම කණ්ඩායම රැස්වන අතර ඉදිරි කන්නයේ ක්‍රියාත්මක කෙරෙන නිෂ්පාදන වැඩසටහන් සඳහා වන ප්‍රමුඛතා පිළිබඳ එකඟතාවන් මෙම කණ්ඩායම රැස් වීමෙන් සිදු කෙරේ. පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ සහ අදාළ ප්‍රාදේශීය පර්යේෂණ ආයතනයේ නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ (පර්යේෂණ) මෙම කණ්ඩායමේ සම සභාපතිවරුන් ද ලේකම් ලෙස ප්‍රාදේශීය සේවාස්ථ පුහුණු ආයතනයේ ප්‍රධානී ද කටයුතු කරයි.

තෙවැනි පරිච්ඡේදය

ආහාර බෝග අංශයේ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම්කරුවන්ගේ සංවිධාන ව්‍යුහය සහ ක්‍රියාකාරිත්වය

3.0. හැඳින්වීම

ආහාර බෝග අංශයේ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම්කරුවන් වන රාජ්‍ය අංශය (අන්තර් පළාත්/පළාත්/මහවැලි) සහ රාජ්‍ය නොවන අංශයේ (පෞද්ගලික අංශය/රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන) වත්මන් සංවිධාන ව්‍යුහය සහ ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ සංක්ෂිප්ත සටහනක් මෙම පරිච්ඡේදය තුළ ඉදිරිපත් කෙරේ.

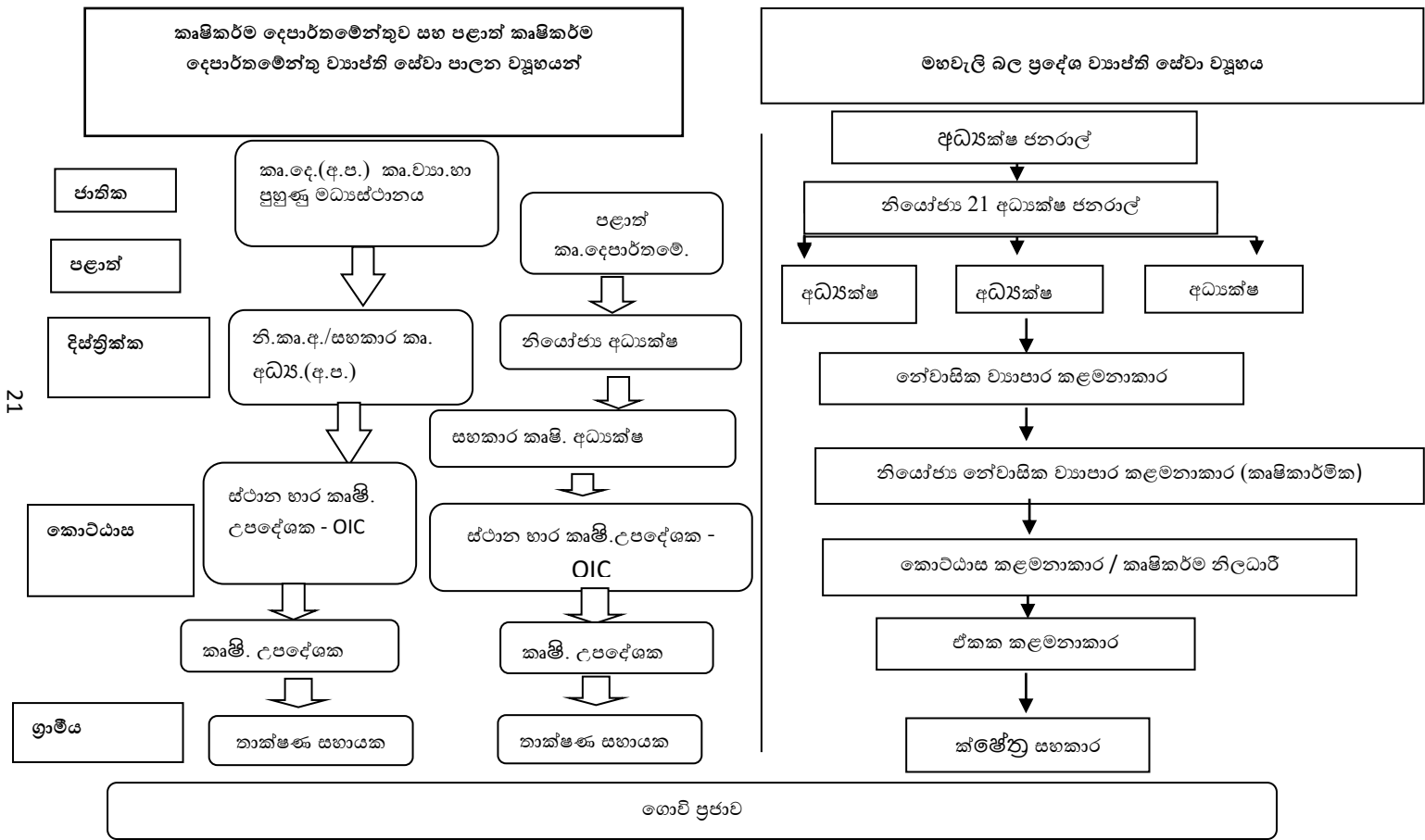
3.1. කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව

ආහාර බෝග අංශය සඳහා ප්‍රතිපත්ති සැලසුම් කිරීම සහ ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීම, කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශයේ ප්‍රධාන වගකීම වන අතර නිෂ්පාදනය හා ඵලදායිතාවය ඉහළ නැංවීම සහ නඩත්තු කටයුතු සිදු කිරීමේ වගකීම කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව මගින් ඉටු කරනු ලබයි. ඒ සඳහා පර්යේෂණ සිදු කිරීම, ව්‍යාප්ති සේවය ලබා දීම, පුහුණු කිරීම, බීජ සහ රෝපණ ද්‍රව්‍ය නිෂ්පාදනය, ශාක නිරෝධායනය පිළිබඳ නියාමන සේවා, පාංශු සංරක්ෂණය සහ පළිබෝධනාශක පාලනය යන කාර්යයන් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව මගින් සිදු කෙරේ. මීට අමතරව විෂය විශේෂිත තාක්ෂණික පර්යේෂණ ආයතන සහ මධ්‍යස්ථාන මෙන්ම කෘෂිකාර්මික පාසැල්වලින් ද පොදුවේ කෘෂිකාර්මික ක්ෂේත්‍රයට අදාළව මෙන්ම ආහාර බෝග අංශයට අදාළ ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීම සම්බන්ධ විවිධ කාර්යයන් ඉටු කරනු ලබයි (TAMAP, 2019).

3.1.1. අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල ව්‍යාප්ති කාර්යයන්

1989 වර්ෂයේ දී සිට කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවේ ව්‍යාප්ති සහ පුහුණු අංශය විසින් පළාත් එකකට වඩා ආවරණය වන විශාල වාරිමාර්ග යෝජනා ක්‍රම භාවිතා කරන ගොවීන් සිටින ප්‍රදේශ, එනම් අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශ/දිස්ත්‍රික්ක 6ක එනම් අම්පාර, පොළොන්නරුව, හම්බන්තොට, අනුරාධපුර, හසලක හා මොණරාගල වශයෙන් ගෙන එම ප්‍රදේශයන්ට අදාළ ව්‍යාප්ති කටයුතු ඒ ඒ අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවලට අදාළ ආයතන මගින් ඉටු කරනු ලබයි. සමහර අන්තර් පළාත් බල ප්‍රදේශවලට පරිපාලන දිස්ත්‍රික්ක කීපයකට අයත් ප්‍රදේශ ඇතුළත් වේ. උදාහරණ ලෙස හසලක අන්තර් පළාත් බල ප්‍රදේශයට මාතලේ, මහනුවර හා බදුල්ල යන

දිස්ත්‍රික්කවලට අයත් ප්‍රදේශ අයත් වේ. අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල සුවිශේෂ ලක්ෂණයක් වන්නේ ඒවායේ ඉඩම් ප්‍රධාන වශයෙන් ප්‍රධාන මහා වාරි මාර්ගවලින් පෝෂණය වීමත්, වගා තීව්‍රතාවය (Cropping Intensity) වැඩිවීමත් හා අස්වනු විභවය (Yield Potential) වැඩි වීමයි. සෑම අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශයක්ම භාරව 1989 වර්ෂයේ සිට සහකාර කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂවරයෙක් පත් කරන ලද අතර, 2005 වර්ෂයේ සිට සෑම අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශයක්ම භාර නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂවරයෙක් පත්කරන ලදී. ඒ සමඟම ප්‍රධාන කාර්යාලය ව්‍යාප්ති හා පුහුණු මධ්‍යස්ථානයේ අන්තර් පළාත්වල කටයුතු අධීක්ෂණයට හා සම්බන්ධීකරණය නියෝජනය කිරීමට කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) මූලස්ථාන තනතුරක් ඇති කරන ලදී. එම සංවිධාන ව්‍යුහයට අනුව දිස්ත්‍රික්ක මට්ටමේ දී නියෝජ්‍ය කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ, සහකාර කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ ද ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ දී කෘෂිකර්ම උපදේශක තනතුරු ද ඇත.

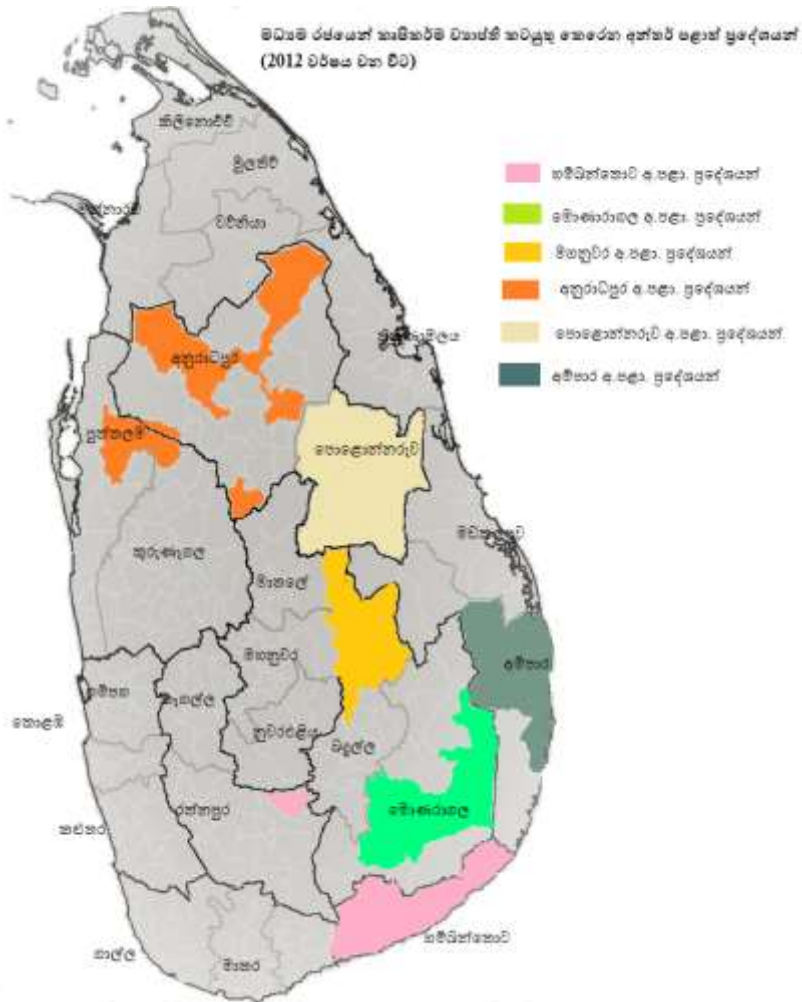

21

රූපසටහන් අංක 02: ආහාර බෝග අංශයට අදාළ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම්කරුවන්ගේ සංවිධාන ව්‍යුහය

මූලාශ්‍රය: Authors' own work based on Telephone Discussion, 2021

සිතියම අංක 1: අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති බලප්‍රදේශ

මූලාශ්‍රය: සියවසක සැමරුම, 2012

3.1.2. අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල පවත්නා නව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය

කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වර්තමානයේ භාවිතා කරන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය වන්නේ මිශ්‍ර ප්‍රවේශයකි. මුල් කාලීනව පුහුණුව හා හමුවීමේ ප්‍රවේශයන් අනතුරුව ඒකාබද්ධ සහභාගීත්ව ප්‍රවේශයක් අනුගමනය කළ අතර වර්තමානයේ සියලු ප්‍රවේශයන්ට අයත් ලක්ෂණයන්ගෙන් සුසැදි මිශ්‍ර ප්‍රවේශයක් අනුගමනය කරනු ලබයි. 2007 වර්ෂයේදී අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවලට හඳුන්වා දෙන ලද නව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය ඊට උදාහරණයකි. 1989 වර්ෂයේ සිට 2006 වර්ෂය දක්වා අනුගමනය කළ විවිධ ව්‍යාප්ති ක්‍රම හා ප්‍රවේශයන්ගේ අත්දැකීම් උපයෝගී කරගෙන ගොවි කණ්ඩායම්වල සහභාගීත්වයට වැඩි අවධානයක් සහිතව මෙය සැකසී ඇත. යාය

නිෂ්පාදන වැඩසටහන් සඳහා ප්‍රධාන අවධානයක් යොමු කර ඇත. එසේම ගොවි ගැටලු ගැන නොමිලේ පිළිතුරු සපයන 1920 දුරකථන අංකය යටතේ ගොවිසරණ සේවාව, අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල කෘෂිකර්ම උපදේශන කාර්යාලයන් කිහිපයක සයිබර් ව්‍යාප්ති ඒකකය පිහිටුවා එම කාර්යාලවල ව්‍යාප්ති කටයුතු සවිබල ගැන්වීම මෙම නව ව්‍යාප්ති ක්‍රමය යටතේ ක්‍රියාත්මක විය. කෘෂිකර්ම උපදේශන කාර්යාලවල සයිබර් ඒකක පිහිටුවීම 2004 වර්ෂයේදී ආරම්භ වූ අතර, 2008 වර්ෂය වන විට පළාත් හා අන්තර් පළාත් බල ප්‍රදේශවල ගොවිජන සේවා මධ්‍යස්ථානවල කෘෂිකර්ම උපදේශන කාර්යාල හා වෙනත් ස්ථානවල සයිබර් ව්‍යාප්ති ඒකක 80ක් පිහිටුවා තිබුණි (සියවසක සැමරුම, 2012). නමුත් වර්තමානයේ මෙම සයිබර් ව්‍යාප්ති ඒකකයන් බොහෝමයක් ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයේ නොපවතින බව අධ්‍යයනයන් මගින් පෙන්වා දී ඇත.

2007 හඳුන්වා දුන් නව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයේ දී ගොවිජන සේවා මධ්‍යස්ථානයේ ඇති කෘෂිකර්ම උපදේශන කාර්යාලයේ ස්ථානභාර ජ්‍යෙෂ්ඨ කෘෂිකර්ම උපදේශකවරයෙකු ද, ක්ෂේත්‍රය සඳහා කෘෂිකර්ම උපදේශකවරුන් කිහිපදෙනෙකු ද පත් කරන ලදී. එම එක් එක් ක්ෂේත්‍ර කෘෂිකර්ම උපදේශකවරයෙකුට ගොවිපල් 750ක් පමණ වන සේ ක්ෂේත්‍රයන් බෙදා දෙන ලදී. එම ගොවි පවුල් 750 තුළ ගොවීන් 150-200ක් අයත් වන ගොවි පොකුරු ගම්මාන (Farmers' Clusters) වලට බෙදා වෙන් කර ඇත. සෑම ගොවි පොකුරු ගම්මානයක වූ ගොවීන් ඔවුන් වගා කරන බෝග අනුව සංවිධානය වූ කුඩා නිෂ්පාදන කණ්ඩායම් කිහිපයකට සංවිධානය කර ඇත. කෘෂිකර්ම උපදේශකවරුන් එම කණ්ඩායම්වලට වක්‍රීය අරමුදලක් ගොඩනගා ගැනීමට විවිධ වැඩසටහන් මගින් සහාය වූ අතර, ඒ මගින් කණ්ඩායම් තුළ බැඳීම් වැඩිකර ගැනීම අපේක්ෂා කරන ලදී. මෙම ගොවි කණ්ඩායම් ව්‍යාප්ති කටයුතු සැලසුම් කිරීමේ දී ක්‍රියාකාරීව සහාය කර ගැනීම ද අපේක්ෂා කරන ලදී. මෙම ගොවි පොකුරු ගම්මානවල ගොවීන්ට සති 02ට වරක් නිශ්චිත ස්ථානයක ක්ෂේත්‍ර කෘෂිකර්ම උපදේශකවරයා හමුවීමට සැලසුම් කරන ලදී. නමුත් මෙම ප්‍රවේශයන් හි ඇති සීමාවක් වන්නේ, අත්‍යවශ්‍ය අවස්ථාවල දී හැර තනි තනිව ගොවීන් හමු වීමක් සිදු නොවීමයි (සියවසක සැමරුම, 2012).

මෙම නව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී මෙන් ම නවතාවයෙන් ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන්ට ඇතුළත් වී ඇති ඊ- කෘෂිකර්මාන්ත වැනි ක්‍රම භාවිතා කිරීමේ දී විවිධ ගැටලු මතු වන බව පැහැදිලි වේ. එසේම පළාත්/අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල ව්‍යාප්ති අංශයේ පවත්නා විවිධ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක ගැටලුවල බලපෑම නිසා මෙම නව ප්‍රවේශය ක්‍රියාත්මක කිරීම බලාපොරොත්තු වූ මට්ටමට ක්ෂේත්‍රයේ දී සිදු නොවේ (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

3.2. පළාත් කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශය සහ පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තු

පළාත් කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශ යටතේ පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තු ස්ථාපිත වී ඇත. එහි ප්‍රධාන වගකීම වන්නේ දිස්ත්‍රික් මට්ටමේ කාර්ය මණ්ඩලයක් හරහා පළාත් මට්ටමේ කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනයට සහය වීමයි. ව්‍යාප්ති සේවාවන්

සැපයීමේ කාර්යයේ දී පළාතට අයත් දිස්ත්‍රික්ක තුළ ව්‍යාප්ති කාර්යයන් සැලසුම් කිරීම, ක්‍රියාත්මක කිරීම හා අධීක්ෂණය කිරීම පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තු ප්‍රධානියා වන පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) විසින් සිදු කරනු ලබයි.

සංවිධාන ව්‍යුහය තුළ, පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) යටතේ පළාතට අයත් දිස්ත්‍රික්ක සංඛ්‍යාවට අනුකූලව දිස්ත්‍රික්ක මට්ටමේ දී නියෝජ්‍ය කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරියෙක් බැගින් සිටී. දිස්ත්‍රික්කය තුළ පවතින කලාප/කොට්ඨාස (දිස්ත්‍රික්කයේ භූමි ප්‍රමාණයේ විශාලත්වය අනුව කලාප සංඛ්‍යාව තීරණය වේ) භාරව සහකාර කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ(ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන් සිටී. ඒ, ක්ෂේත්‍ර බෝග, ගොවිපළ තාක්ෂණය, උද්‍යාන බෝග, පළතුරු, ගොවිකාන්තා බලගැන්වීම් වැනි විෂයයන් භාරව විෂයභාර නිලධාරී තනතුරක් ද ධුරාවලියට අයත් වේ. අනතුරුව සිටින්නේ ස්ථාන භාර කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරීන් සහ ක්ෂේත්‍ර කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරීන් වේ. කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරීන්ට පහසුකම් සැපයීම සඳහා තාක්ෂණික සහායක නිලධාරීන් ඊට පහළින් ස්ථානගත වේ (රූපසටහන 02). විෂයභාර නිලධාරී, ස්ථාන භාර කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරීන් සහ ක්ෂේත්‍ර කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරීන් අතර වෙනස වන්නේ පළපුරුද්ද හා ජ්‍යෙෂ්ඨත්වය වන අතර අධ්‍යාපන සුදුසුකම් බොහෝ විට සමාන වේ (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021). පළාත් මට්ටමේ සංවිධාන ව්‍යුහයේ මූලික ධුරාවලිය මෙසේ වුවත් සාකච්ඡාවලින් පැහැදිලි වූයේ, එක් එක් පළාත්වල කළමනාකාරිත්වය අනුව සංවිධාන ධුරාවලිය සුළු වෙනස්කම්වලින් යුක්ත වන බවයි.

3.2.1. පළාත් බල ප්‍රදේශයන් හි ව්‍යාප්ති කාර්යයන් හා නව ප්‍රවේශයන්

පළාත් මට්ටමේ දී කෙරෙන ව්‍යාප්ති සේවාවන් සඳහා ද වර්තමානයේ මිශ්‍ර ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයක් අනුගමනය කරයි. එසේ වුවත්, ඒ ඒ පළාත්වල ව්‍යාප්ති අංශයන් හි ඉහළ නිලධාරීන් විසින් අවශ්‍යතාවය අනුව නව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් හා ක්‍රමවේදයන් භාවිතා කරන බව සාකච්ඡාවන්හි දී පැහැදිලි විය. එබැවින් එක් එක් පළාත් මට්ටමේ දී ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් හා ක්‍රම විවිධත්වයක් ගනු ලබයි. වයඹ පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය සඳහා නව්‍යකරණය ඉලක්ක කරගනිමින් ඊ - කෘෂිකාර්මික ඒකකයක් ස්ථාපිත කර ඇත (2021පෙබරවාරි). මෙම ඒකකය මඟින් පළාත් මට්ටමේ සියලුම ව්‍යාප්ති කාර්යයන් හා වැඩසටහන් (Smart Extension Programm) ඉතා කාර්යක්ෂම හා නවීනත්වයට ගැලපෙන පරිදි සැලසුම් කිරීම හා ගොවීන් වෙත දැනුම හා තාක්ෂණය ගෙන යාම සිදු කරනු ලබන බව අනාවරණය විය. මෙහි දී ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරීන් හා ගොවීන් සම්බන්ධ කර ගැනීමට ජංගම දුරකථන මාර්ගය භාවිතා කරන අතර විවිධ ඇප් නිර්මාණය කර ඒවා ගොවීන් අතර ප්‍රචලිත කිරීම මෙම ප්‍රවේශය මඟින් සිදුකරනු ලබයි (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

3.3. ශ්‍රී ලංකා මහවැලි අධිකාරියේ ව්‍යාප්ති සේවා අංශය

මහවැලි සංවර්ධන හා පරිසර අමාත්‍යාංශය යටතේ ශ්‍රී ලංකා මහවැලි අධිකාරිය පිහිටුවා ඇත. මෙහි ප්‍රධාන වගකීම වන්නේ මහවැලි ගංගා දෝණියේ කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනය සඳහා කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්තිය හා උපදෙස් සේවා සැපයීමයි. ශ්‍රී ලංකාවේ වාරිමාර්ග ව්‍යාපෘති 10ක් සඳහා මහවැලි ව්‍යාප්ති සේවය වගකීමෙන් බැඳී සිටී. මහවැලි ව්‍යාපෘතිය පද්ධති ලෙසින් බෙදා ඇති අතර ඒ සෑම පද්ධතියක්ම කෘෂි සමාජ ආර්ථික ආයතනයක් ලෙස සැලකේ. පළාත් හා අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති සංවිධාන ව්‍යුහයට සාපේක්ෂව මහවැලි ව්‍යාපාරයේ ව්‍යාප්ති සංවිධාන ව්‍යුහය යම් සාධනීය තත්ත්වයක් පෙන්වුම් කරයි (රූපසටහන 02). එයට හේතුව වන්නේ සංවිධාන ව්‍යුහයට අදාළ සියලුම පාර්ශ්වයන් අතර පවතින දැඩි සම්බන්ධතාවය හා ඒකාබද්ධතාවයයි. මහවැලි බල ප්‍රදේශය භාර අධ්‍යක්ෂ ජෙනරාල්ගෙන් ආරම්භවන මෙහි සංවිධාන කළමනාකරණය බිම් මට්ටමේ ග්‍රාමසේවා වසම් 2-3 භාරව කටයුතු කරන ක්ෂේත්‍ර සහකාර දක්වා වූ දැඩි ඒකාබද්ධතාවයකින් යුත් තනතුරු ධුරාවලියකින් යුක්ත වේ. නියෝජ්‍ය නේවාසික ව්‍යාපාර කළමනාකාර යටතේ සිටින කොට්ඨාස කළමනාකරු යටතේ ජලය, ඉඩම්, වාරිමාර්ග, සත්වපාලනය, ආහාරබෝග, ගොවිපළ කළමනාකරණය වැනි විෂයයන් සෑම එකක්ම භාරව කෘෂිකර්ම නිලධාරියෙකු සිටී. ඔහු යටතේ ඒකක කළමනාකරුවෙක් සිටින අතර පහළම මට්ටමේ දී ගම්මාන භාරව ක්ෂේත්‍ර සහායකයෙකු ක්‍රියාකාරීව සිටී. මෙම නිලධාරීන් සියලු දෙනාම මනා සම්බන්ධතාවයකින් යුක්ත වේ. එබැවින් සියලු කාර්යයන් පිළිබඳ සියල්ලෝ ම දැනුවත්ව සිටිති. ධුරාවලියේ සියලු නිලධාරීන් පාලනය වන්නේ එක් මධ්‍යගත ස්ථානයකින් නිසා සංවිධාන ව්‍යුහය තුළ මෙන්ම ක්‍රියාකාරීත්වයේ දී ගැටලු මතු වීම ඉතාමත් අවම වී ඇත (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

මහවැලි අධිකාරිය විසින් සිදු කරනු ලබන ව්‍යාප්ති සේවාව සඳහා ද මිශ්‍ර ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයක් භාවිතා කරනු ලබයි. ඒ අතරින් සහභාගිත්ව ප්‍රවේශය හා භාණ්ඩ විශේෂිත ප්‍රවේශය වැදගත් වේ. වෙළෙඳපොළ සම්බන්ධීකරණය, ඉඩම් ගැටලු, වාරිමාර්ග පිළිබඳව සැලකිලිමත් වෙමින් යෙදවුම් සැපයීම ඇතුළත්ව ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීම සිදු කෙරේ. ගොවි පුහුණුව, තනි පුද්ගල සංචාර, යාය ආදර්ශන, ක්ෂේත්‍ර වාරිකා, මාධ්‍ය ව්‍යාපාර, මෙන්ම වර්තමානය වනවිට සමාජ මාධ්‍ය භාවිතය ද වඩාත් ඉහළ මට්ටමින් සිදු කෙරේ (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

3.4. පෞද්ගලික අංශය මගින් ක්‍රියාත්මක කෙරෙන ව්‍යාප්ති සේවාව

ආහාර බෝග අංශයට අදාළව ව්‍යාප්ති සේවා සපයන ආයතන ලෙස ප්‍රධාන වශයෙන් සී.අයි.සී.සමාගම (CIC), හේලිස්, කාගිල්ස්, කීල්ස්, සිලෝන් ඇග්‍රෝ ඉන්ඩස්ට්‍රිස්, බයෝ හුඩ්ස් සහ සිලෝන් කෝල්ඩ් ස්ටෝර්ස් යන ආයතන හඳුනාගත හැකි වේ. පෞද්ගලික අංශය විසින් ව්‍යාප්ති සේවය සැපයීමට සම්බන්ධ වන්නේ ද ව්‍යාපෘති මට්ටමින් වේ. විශේෂයෙන්ම ඉහළ වටිනාකමක් ඇති එළවළු, පලතුරු,

අපනයන නිෂ්පාදන සඳහා නව තාක්ෂණය හා ගොවීන්ගේ ඉල්ලුම හා අවශ්‍යතාවයට ආමන්ත්‍රණය කෙරෙන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් පෞද්ගලික අංශය විසින් අනුගමනය කරනු ලබයි. ගොවීන් වෙත ලැබෙන සේවාවට යම් වටිනාකමක් එක්වන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් සැලසුම් කිරීම, ක්‍රියාත්මක කිරීම මෙන්ම ඒවා අධීක්ෂණය සහ ඇගයීම සිදු කිරීම පෞද්ගලික අංශය තුළ ඉතා ක්‍රමාණුකූලව සහ ඉහළ මට්ටමින් සිදු කෙරේ. එමෙන්ම ඒ සම්බන්ධයෙන් නිරන්තර පර්යේෂණ සිදු කිරීම මඟින් නවතාවයන් පිළිබඳ යාවත්කාලීන වීමත් මෙහි සුවිශේෂී අංගයකි.

3.5. රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන මඟින් ක්‍රියාත්මක ව්‍යාප්ති සේවාව

කෘෂිකාර්මික අංශයේ ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නෙකු ලෙස රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ද විවිධ මට්ටමේ මැදිහත් වීම් සිදු කරනු ලබයි. කෘෂිකාර්මික යෙදවුම් සැපයීම හා කෘෂිකාර්මික භාණ්ඩ මිල දී ගැනීමේ නිරතවන්නන්, සංවර්ධන ආයතන, ගොවි සංගම්, සමුපකාර සහ සමාගම් රාජ්‍ය නොවන සංවිධානවලට අයත් වුවත් වේ. කෘෂි ව්‍යාපාර සංවර්ධනය හෝ පුළුල් ග්‍රාමීය සංවර්ධන ඉලක්ක සපුරා ගැනීමට දායක වන කාර්යයන් ලෙස මේවා ක්‍රියාත්මක වේ. ප්‍රධාන කෘෂිකාර්මික සමාගම් තම වෙළෙඳපොළ කොටස ලබා ගැනීම සිදු කිරීම සඳහා දෙමුහුන් බීජ ප්‍රභේද, ඉහළ වටිනාකමක් ඇති එළවළු පලතුරු, මිරිස් ප්‍රභේද ප්‍රචලිත කිරීම වැනි සේවාවන් පුළුල් කිරීම හරහා ව්‍යාප්ති කාර්යයට දායක වේ. මෙහි විශේෂත්වය වන්නේ වෙළෙඳපොළ නැඹුරු ව්‍යාප්ති සේවය සඳහා ප්‍රමුඛත්වය දීමයි. විවිධ අගය දාමයන් ඔස්සේ එලදායිතාවය ඉහළ නැංවීමේ වෙළෙඳපොළ නැඹුරු ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් හා ක්‍රම වැඩි වශයෙන් භාවිතා කරනු ලබයි (Perera et al.,2014).

සිව්වැනි පරිච්ඡේදය

ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියට අදාළ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයේ පවතින ගැටලු හා එම ගැටලු අවම කරගැනීම සඳහා යෝජනා

4.0. හැඳින්වීම

ආහාර බෝග අංශයේ ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම්කරුවන් වන රාජ්‍ය අංශයට අදාළ අන්තර් පළාත්/ පළාත්/ මහවැලි යන අංශවල ව්‍යාප්ති සේවා සපයන ඉහළ මට්ටමේ නිලධාරීන් සමග සිදු කරනු ලැබූ සමීක්ෂණයෙන් ලද තොරතුරු විශ්ලේෂණයක් මෙම පරිච්ඡේදයට අයත් වේ. දැනට පවත්නා කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියට අදාළ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක ගැටලු සහ ඒ සඳහා පිළියම් ලෙසින් ඉදිරිපත් කළ අදහස් හා යෝජනා මෙහි අඩංගු වේ.

4.1.1. ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ ස්වභාවය සහ තනතුරු අනුව ව්‍යාප්තිය

ගුලප් පෝරමයන් මගින් සමීක්ෂණයට සම්බන්ධ කරගනු ලැබූ සමස්ත නිලධාරීන්ගෙන් පළාත් මට්ටමේ නිලධාරීන් 80%ක් ද අන්තර් පළාත් මට්ටමේ දිස්ත්‍රික්ක හයට අදාළ නිලධාරීන්ගෙන් 20%ක් ද සමීක්ෂණය වෙත ප්‍රතිචාර ඉදිරිපත් කර තිබුණි. තනතුරු මට්ටමින් ප්‍රතිචාර දක්වා ඇත්තේ, පිළිවෙළින් අතිරේක අධ්‍යක්ෂ (කෘෂිකර්ම) නිලධාරීන් 8%ක්, නියෝජ්‍ය කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන් 40%ක් සහ සහකාර කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන් 52%ක් ද වශයෙනි (ප්‍රස්තාර අංක 4. 1)

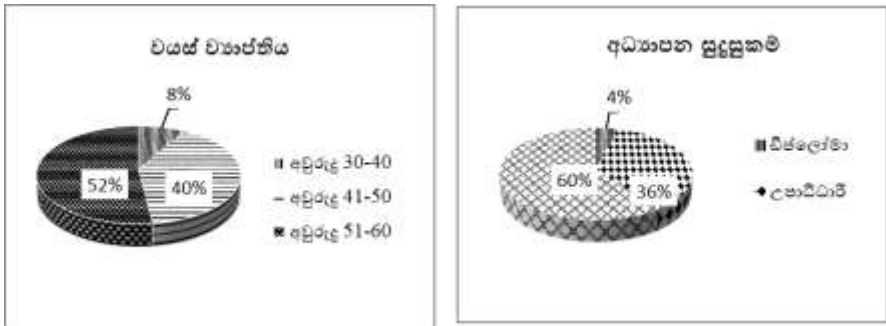

මූලාශ්‍රය: මාර්ගගත සමීක්ෂණය, 2021

ප්‍රස්තාර අංක 4.1: ප්‍රතිචාර දැක්වූ නිලධාරීන් සහ ඔවුන්ගේ තනතුරු අනුව ව්‍යාප්තිය

ප්‍රතිචාර දැක්වූ නිලධාරීන්ගේ වයස සහ අධ්‍යාපන සුදුසුකම්

සමීක්ෂණයට සම්බන්ධ වූ නිලධාරීන්ගෙන් 92%ක් වයස අවුරුදු 40 -60 අතර වයස් සීමාවන් හි පසු වූහ. එම නිලධාරීන්ගෙන් 60%ක් පශ්චාත් උපාධිලාභීන් වූ අතර දර්ශනපති හෝ ආචාර්ය උපාධි දක්වා ප්‍රවේශ වූවන් හමු නොවූණි (ප්‍රස්තාර අංක 4.2).

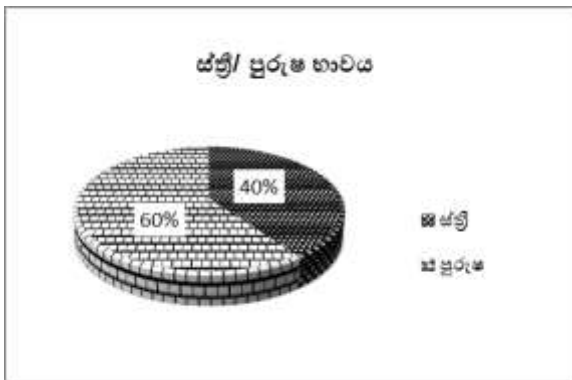

මූලාශ්‍රය: මාර්ගගත සමීක්ෂණය, 2021

ප්‍රස්තාර අංක 4.2: ප්‍රතිචාර දැක්වූ නිලධාරීන්ගේ වයස සහ අධ්‍යාපන සුදුසුකම් අනුව ව්‍යාප්තිය

4.1.2. නිලධාරීන්ගේ ස්ත්‍රී පුරුෂභාවය

සමීක්ෂණයට සම්බන්ධ වූ මෙම නිලධාරීන්ගෙන් 60%ක් පුරුෂ පාර්ශ්වය වූ අතර කාන්තා පාර්ශ්වයට අයත් වූයේ, 40%කි (ප්‍රස්තාර අංක 4.3).

මූලාශ්‍රය: මාර්ගගත සමීක්ෂණය, 2021

ප්‍රස්තාර අංක 4.3: ප්‍රතිචාර දැක්වූ නිලධාරීන්ගේ ස්ත්‍රීපුරුෂභාවය අනුව ව්‍යාප්තිය

4.1. ශ්‍රී ලංකාවේ වර්තමාන කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතිය මුහුණ දෙන ප්‍රධාන ගැටලු හා අභියෝග

මෙම අධ්‍යයනයේ සුවිශේෂී අරමුණක් වූයේ, වත්මන් කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතිය මුහුණ දෙන ප්‍රධාන ගැටලු හා අභියෝග සම්බන්ධයෙන් ව්‍යාප්ති සේවා සපයන ආයතනයන් හි ඉහළ මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ගේ (පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ - ව්‍යාප්ති හා අන්තර් පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ සහ නියෝජ්‍ය කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ, සහකාර කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ) අදහස් හා යෝජනා හඳුනාගැනීමයි. සමීක්ෂණයේ දී ඔවුන් විසින් දැක් වූ සියලු අදහස් හා යෝජනා වගු සටහන් 4.1 හි ඉදිරිපත් කර ඇති අතර දුරකථන සංවාදයන් මගින් උකහා ගත් විශේෂිත කරුණු ද විශ්ලේෂණය සඳහා ඇතුළත් කර ඇත. ඒවා විමර්ශනය කිරීමේ දී ඉන් මතුවන ඉතා වැදගත් ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයේ ගැටලු අදහස් හා යෝජනා පහත පරිදි පෙළ ගැස්විය හැකි වේ.

1. රාජ්‍ය අංශයට අදාළ ව්‍යාප්ති සංවිධාන ව්‍යුහයන් හි සෑම මට්ටමකම පවතින නිලධාරී හිඟය
2. ජාතික කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් නොමැතිවීම
3. ව්‍යාප්ති සංකල්පය වර්තමානයට අනුව වෙනස් නොවීම
4. පර්යේෂණ හා සංවර්ධනය සහ ව්‍යාප්ති ආයතන අනෙකුත් සේවා සපයන ආයතන අතර සබඳතාවය අඩු වීම
5. වගා පද්ධතිය හා ප්‍රදේශය අනුව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් හා ක්‍රම වෙනස් නොවීම
6. තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතයට ඇති අඩු ප්‍රවණතාවය
7. ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ මානව සම්පත් සංවර්ධන, කුසලතා ප්‍රවර්ධනය
8. ග්‍රාමීය මට්ටමට කෘෂි ව්‍යාප්ති නිලධාරියෙක් නොමැති වීම
9. මානව සම්පත් සංවර්ධනය සඳහා ඇති සම්පත් බෙදී යාමේ විෂමතාවය ආශ්‍රිත ගැටලුව
10. ව්‍යාප්ති පද්ධතිය සඳහා එක් මධ්‍යම පාලනාධිකාරියක් නොමැති වීම

1. රාජ්‍ය අංශයට අදාළ ව්‍යාප්ති සංවිධාන ව්‍යුහයන් හි සෑම මට්ටමකම පවතින නිලධාරී හිඟය

ක්ෂේත්‍රයේ ව්‍යාප්ති සේවා ආවරණය කිරීම සඳහා සිටින කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරීන්ගේ සංඛ්‍යාව සම්බන්ධයෙන් ඔවුන්ගේ ඉහළ නිලධාරීන්ට පවතින්නේ දීර්ඝ කාලීනව පවතින දැඩි අතෘප්තිමත් භාවයකි. සාහිත්‍ය විමර්ශනයන්ට අනුව සමස්තයක් ලෙස (පළාත්/අන්තර් හේදයකින් තොරව) කෘෂිකර්ම උපදේශක

නිලධාරීන්(AIs) ආවරණය කිරීමට සිටින ගොවි පවුල් සංඛ්‍යාව 3000ක් පමණ වේ (මෙය භූමි ප්‍රමාණයේ විශාලත්වය අනුව ගොවි පවුල් 7000ක් පමණ විය හැකිය). වසර ගණනාවක සිට පවතින මෙම ගැටලුව වර්තමානය වන විට ක්‍රමයෙන් ඉහළ ගොස් ඇති බවට ප්‍රතිචාර දැක් වූ නිලධාරීන්ගෙන් 76%ක් අදහස් දැක්වූහ. මෙවැනි පසුබිමක ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ ඉහළ නිලධාරීන් තුළ ක්ෂේත්‍රයේ ව්‍යාප්ති සේවා ආවරණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් හා එහි කාර්යසාධනය සම්බන්ධයෙන් ද පවතින්නේ ප්‍රසාදනීය තත්ත්වයක් නොවේ. ව්‍යාප්ති අංශයට අදාළ ඉහළ මට්ටමේ නිලධාරීන්ගේ හිඟය ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරීන්ගේ අධීක්ෂණ කටයුතු විධිමත් අයුරින් සිදු නොවීමට බලපා ඇති බව ද සඳහන් විය. පහත දැක්වෙන්නේ දුරකථන සංවාද මාර්ගයෙන් මේ සම්බන්ධයෙන් අදහස් දැක්වූ නිලධාරීන්ගේ අදහස් වන අතර ඔවුන් ද එම ගැටලුව පවතින බව සනාථ කරන ලදී.

“.....ව්‍යාප්ති අංශයට අදාළ ඉහළ නිලධාරීන් වශයෙන් අප විසින් කරන කාර්යයන් ගැන තෘප්තිමත් භාවයක් තිබුණ ද සමස්ත කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති සේවයේ අඩුපාඩුවක් තිබෙන නිසා තෘප්තිමත්භාවය ඉහළයි කියලා කියන්න බැහැ. අපිට තියන ප්‍රධානම ගැටලුව සංවිධාන ව්‍යුහයේ ඒ ඒ මට්ටම්වල පවතින නිලධාරී හිඟය යි. මෙම ගැටලුව නිසා සිදු කරනු ලබන ක්ෂේත්‍රයේ කාර්යයන් අධීක්ෂණය හීන වෙලා. ඒ අනුව කාර්යයන්වල ඵලදායිතාවය ද අඩු බව පෙනී යනවා. නිලධාරීන්ගේ පුරප්පාඩු සැපිරෙන්නේ නැති නිසා, සංවර්ධන කාර්යයන්ට අදාළ කටයුතු අපි අතින් සිදු වුණත් ව්‍යාප්ති කාර්යය අපේක්ෂිත මට්ටමින් සිදු කිරීම අපහසුයි.....”(ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

පෙර සඳහන් කළ පරිදි ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ දී එක් කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරියෙකුට ආවරණය කළ යුතු ගොවි පවුල් සංඛ්‍යාව ද දිනෙන් දින වැඩි වෙමින් පවතී. අන්තර් පළාත් මට්ටමේ දී එහි සාමාන්‍ය අගය 1:1467ක් වන අතර පළාත් මට්ටමේ දී එහි සාමාන්‍ය අගය 1:10169ක් වැනි ඉහළ සංඛ්‍යාවකි (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021). මෙවැනි විවිධත්වයක් අංශ දෙක අතර ඇත්තේ, සාමාන්‍යයෙන් අන්තර් පළාත් මට්ටමේ දී කෘෂිකර්ම නිලධාරියෙක් සඳහා ආවරණය කිරීමට ඇති වසම් සංඛ්‍යාව පළාත් මට්ටමට සාපේක්ෂව අඩු මට්ටමක පැවතීමයි. උදාහරණයක් ලෙස ඌව පළාතට අයත් මොණරාගල දිස්ත්‍රික්කයේ ව්‍යාප්ති සේවය සැපයීමට ඇති වසම් 238න් අන්තර් පළාත්වලට ආවරණය කළ යුතු වසම් සංඛ්‍යාව වන්නේ 23කි. මේ අනුව ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ දී එක් කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරියෙකුට ආවරණය කළ යුතු ගොවි පවුල් සංඛ්‍යාව පළාත් මට්ටමේ දී ඉහළ අගයක් ගනී. කෙසේ වුව ද සමස්තයක් ලෙස ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ කෘෂිකර්ම උපදේශක තනතුරු පැවතිය යුතු මට්ටමට වඩා අඩුවෙන් පැවතීම නිසා ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ ව්‍යාප්ති සේවය අදාත් ඵලදායක මට්ටමක පවත්වා ගැනීම අපහසු බව පැහැදිලි විය.

2. ජාතික කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් නොමැතිවීම

කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතිය සඳහා ජාතික මට්ටමේ ප්‍රතිපත්තියක් නොමැති වීමෙන් විධිමත් ව්‍යාප්ති සැලැස්මක් සැකසීම සිදු නොවන බව ව්‍යාප්ති අංශයේ උසස් නිලධාරීන්ගේ අදහසයි. එක් මධ්‍යගත ස්ථානයකින් රටටම ගැලපෙන සේ එය සකස් නොවීමත් පාලනය නොවීමත් හේතුවෙන් පළාත් මට්ටමේ මෙන්ම අන්තර් පළාත් හා මහවැලි ප්‍රදේශයන් හි පවා ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ ඇතැම් සංවර්ධන කාර්යයන් එකිනෙක අතර නොගැලපීම් ඇති වී ඇති බව නිලධාරීන්ගේ අදහසයි. එම තත්ත්වය ගොවීන් අතරත් නිලධාරීන් අතරත් බෙදී ඇති කිරීමට හේතු වන බව පෙන්වා දෙන ලදී.

“.....රාජ්‍ය අංශයේ ආහාර බෝග අංශයට අදාළ වන්නේ ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතිය තුළ ක්ෂේත්‍රයේදී රාජකාරි එකකට එකක් අතිපිහින (Overlap) වන බව පෙනී යනවා. පළාත්, අන්තර් පළාත් සහ මහවැලි යන ආයතන සියල්ලෙන් ම එකම ගොවි කණ්ඩායම්වලට අනුග්‍රහයන් දැක්වීම සමහර අවස්ථාවන්හි දී දැකිය හැකියි. මෙයට ප්‍රධාන හේතුව වන්නේ ජාතික මට්ටමේ එක් ව්‍යාප්ති සැලැස්මක් නොමැතිකමයි. පැහැදිලිව වගකීම් බෙදී යාමක් නොමැති කමයි. සමහර අවස්ථාවල දී පළාත් මට්ටමේ දී 50% ප්‍රතිලාභය ගොවීන්ට ලබා දෙන විට අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශවල ගොවීන්ට 25% ප්‍රතිලාභය ලබාදෙයි. එවිට ගොවීන් සහ නිලධාරීන් අතර බෙදී ඇති වෙන්න ඒක හේතුවක් වෙනවා. ගොවීන් එකිනෙකා අතරත් බෙදී ඇති වෙනව. මෙම තත්ත්වය ජාතික සංවර්ධනයට සෘජුවම බලපානවා.....” (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

පවතින සාහිත්‍යමය තොරතුරුවලට අනුව කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ කවුන්සිලය (CARP)විසින් 1990 දශකයේ මැද භාගයේ දී එහි ජාතික කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති කමිටුව හරහා “ජාතික කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක්” සකස් කිරීමට උත්සහ කළ නමුත් එය ක්‍රියාත්මක වී නොමැත (Sivayoganathan,1999). වර්තමානය වන විටත් ජාතික කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් පිළිබඳ සාකච්ඡා සිදු කෙරෙමින් පවතින නමුත් එවැනිනක් සකස් කෙරී නොමැති බව නිලධාරීන් විසින් සඳහන් කරන ලදී.

3. ව්‍යාප්ති සංකල්පය වර්තමානයට අනුව වෙනස් නොවීම

“.....ව්‍යාප්ති සේවාව වර්තමානයේ ඉලක්ක කළ යුත්තේ වෙළඳපොළ කේන්ද්‍ර කොට ගෙනයි. ඒ සඳහා ව්‍යාප්ති සංකල්පය, පැහැදිලි කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තියක් හා සමගාමී වූ විධිමත් පැහැදිලි ව්‍යාප්ති සේවා ප්‍රතිපත්තියක අවශ්‍යතාවය ඉතාමත් ඉහළයි.....”

දැනට පවත්නා ව්‍යාප්ති සංකල්පය වර්තමානයට ගැලපීම සම්බන්ධයෙන් සාකච්ඡා කිරීමේ දී ව්‍යාප්ති සේවා සපයන ඉහළ නිලධාරීන් එසේ සඳහන් කරන ලදී. විසිවන සියවසේ මුල් කාලයේදී මූලික කෘෂිකාර්මික සංවර්ධන ඉලක්කයන් වූ ආහාර නිෂ්පාදන කාර්යය ඉහළ නැංවීමේ අරමුණු සපුරා ගැනීම සඳහා ව්‍යාප්ති සංකල්පය

තුළ මූලික අවධානය යොමු වූයේ, ගොවීන් වෙත නව තාක්ෂණය හා දැනුම හුවමාරුව සිදු කිරීමයි. නමුත් වර්තමානයේ එම ඉලක්කය පමණක් නොව ගොවිපොළ ආදායම ඉහළ නැංවීම, ග්‍රාමීය ජීවනෝපාය ඉහළ නැංවීම සහ තිරසර ස්වාභාවික සම්පත් කළමනාකරණ පුරුදු භාවිතා කරන්නේ කෙසේද යන්න පිළිබඳව ගොවීන් පුහුණු කිරීම වැනි පුළුල් අරමුණු කෙරෙහි නව කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තිය යොමු වී ඇත. ඒ අනුව ගොවියා සහ ගොවි කණ්ඩායම් නිෂ්පාදකයින් ලෙසත් ව්‍යවසායකයින් ලෙසත් සංවිධානගත කිරීමේ අවශ්‍යතාවය ඉදිරියට පැමිණ ඇත. නමුත් වර්තමානයේ පවත්නා ව්‍යාප්ති සංකල්පය හා ඊට අයත් කාර්යයන් මේ හා සමගාමී නොවන බවත්, ව්‍යාප්ති සේවයේ ඵලදායකත්වය හීන වීමට එම තත්ත්වය ගැටලුවක් බවත් නිලධාරීන්ගේ අදහස විය. එබැවින් නිලධාරීන් සඳහන් කරන්නේ, වර්තමානයට ගැලපෙන ලෙස ව්‍යාප්ති සංකල්පය පවා වෙනස් විය යුතු බවයි.

“.....දැනට පවතින ව්‍යාප්ති සේවාව වැඩි දියුණු කිරීමට යෝජනා ලෙස සඳහන් කළ හැක්කේ, වර්තමානයට ගැලපෙන ව්‍යාප්ති සංකල්පයක් තුළ ජාතික මට්ටමේ එක ව්‍යාප්ති සැලැස්මක් තිබිය යුතු අතර එය පළාත් අතර බෙදා ගත යුතු වෙනවා. එවිට පළාත් මට්ටමින් නිවැරදි සැලැස්මක් තිබෙන බැවින් ජාතික සංවර්ධනයට එක සැලැස්මක් තුළ යා හැකියි. මෙය එක මධ්‍යගත ස්ථානයකින් කළ යුතුයි. එසේම පාලනය විය යුතුයි.....”(ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

4. පර්යේෂණ හා සංවර්ධනය සහ ව්‍යාප්ති ආයතන අනෙකුත් සේවා සපයන ආයතන අතර සබඳතාවය අඩු වීම

සාහිත්‍ය විමර්ශනයන්ට අනුව, කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනයේ දී ඊට අදාළ ව්‍යාප්ති අවශ්‍යතා සපුරාලීමට කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ පද්ධතිය සමග ශක්තිමත් සබඳතාවයක් තිබිය යුතු වේ (Antholt,1992). ඒ අනුව ව්‍යාප්ති සේවාව හා පර්යේෂණ ආයතන අතර සම්බන්ධීකරණය අඩු වීම සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනයට පවතින ප්‍රධාන බාධාවකි. කෘෂිකාර්මික දැනුම හා තාක්ෂණය ගොවියා දක්වා යන ක්‍රියාවලියට අදාළ සියලුම සංවිධාන සහය නොදක්වන්නේ නම් ව්‍යාප්ති සේවාවේ අපේක්ෂිත ප්‍රතිඵල ලබා ගත නොහැකි වේ(Baig et al., 2009). එමෙන්ම ගොවීන්ට අවශ්‍ය යෙදවුම්, අලෙවිකරණ පහසුකම් සහ ණය ලබා ගැනීම් වැනි සේවාවන් සඳහා අවශ්‍ය පහසුකම් සැපයීමේ දී ව්‍යාප්ති සේවය හා අනෙකුත් සේවා සැපයුම් ආයතන අතර මනා සම්බන්ධීකරණය ඉතා වැදගත් වේ (Antholt, 1992). එම සම්බන්ධීකරණයේ වේගය අඩු වන විට ව්‍යාප්ති සේවයේ කළමනාකාරිත්වය (සැලසුම් කිරීම, අධීක්ෂණය සහ ඇගයීම) සඳහා වන ක්‍රමවේදයන් හි පැහැදිලිතාවක් මෙන්ම සංවර්ධනයක් ද නොමැති වේ (Wanigasundera, 2015). මේ අනුව පර්යේෂණ, ව්‍යාප්ති ආයතන සහ අනෙකුත් සේවා සපයන ආයතන අතර සබඳතාවය ව්‍යාප්ති සේවාවේ සංවිධානාත්මක අංශයට වඩාත් වැදගත් වන බව නිලධාරීන් විසින් දැක් වූ පහත අදහස් තුළින් මනාව පැහැදිලි වේ.

“.....තාක්ෂණය ලබා දීමේ දී හෝ වෙනයම් කාර්යයක දී ජාතික ඉලක්කයක් කරා යන්න බැහැ මේ විදිහට. හරියට කාර්යක්ෂම ව්‍යාප්ති සේවයක් ගොවීන්ට ලබා දෙන්න නම්, පළමුව කළ යුත්තේ කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනයට අදාළව කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තිය තුළ සිදු විය යුතු වෙනස්කම් හඳුනාගැනීමයි. අනතුරුව ඊට අදාළව එයට සහයෝගය දෙන සේ ආයතනික පද්ධතිය (Institutional System) හදාගත යුතුයි. ඊට සමගාමීව ව්‍යාප්ති ආයතන, අනෙකුත් ආයතන සමඟ සම්බන්ධතාවය විධිමත් කරගැනීම හා වර්ධනය කරගත යුතුයි.....”(ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

නමුත් අධ්‍යයනයේ සමීක්ෂණ තොරතුරු අනුව කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ ආයතන හා ව්‍යාප්ති අංශය අතරත් අනෙකුත් සහය සේවාවන් සපයන ආයතන අතරත් කැපී පෙනෙන මට්ටමේ සබඳතාවයක් වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ නොමැති බව නිලධාරීන්ගෙන් 56%ක් සඳහන් කළහ. ඒ අනුව වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ වූ කැපී පෙනෙන ගැටලුවක් ලෙස මෙය හඳුනාගත හැකි වේ.

5. වගා පද්ධතිය හා ප්‍රදේශය අනුව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් හා ක්‍රම වෙනස් නොවීම

ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන් ලෙසින් අන්තර් පළාත් හා පළාත් ක්‍රමය තුළ වර්තමානයේ පවතින වාණිජමය කෘෂිකර්මාන්තයේ අරමුණු ළඟා කරගැනීම සඳහා ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශ හා ක්‍රම/මෙවලම් පිළිබඳව සැලකිලිමත් වීම අත්‍යවශ්‍ය කාරණයක් බැවින් ඒවා වෙනස් විය යුතු බවට නිලධාරීන්ගෙන් 84%ක් අදහස් දැක් වූහ. අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශයන් හි වර්තමානය වන විටත් ව්‍යාප්ති සේවය තුළ භාවිතා වන්නේ මුල්කාලීනව පැවති පුහුණුව හා හමුවීමේ ප්‍රවේශයන් හා සමග ඒකාබද්ධ වූ සහභාගීත්ව ප්‍රවේශයක් සහිත මිශ්‍ර ප්‍රවේශයකි. පළාත් ප්‍රදේශයන් හි සම්ප්‍රදායික ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන්ට අමතරව ගොවි පද්ධති සංවර්ධන ප්‍රවේශය මෙන්ම තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතාවන් සහිත ප්‍රවේශයන්ට ක්‍රමයෙන් නැඹුරු වන බව පෙනීයුම් කරයි. නමුත් වත්මන් වාණිජමය කෘෂිකර්මාන්තයේ අරමුණු ළඟා කරගැනීම සඳහා ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශ, ක්‍රම හා මෙවලම් හා එම වැඩසටහන් හි විෂය පථයයන් ද තවදුරටත් පෘථුල විය යුතු බව නිලධාරීන්ගේ අදහසයි. වර්තමානයේ ජන සමූහයක් ඉලක්ක කර ගනිමින් සිදු කළ හැකි ව්‍යාප්ති ක්‍රම එනම් ඊ - කෘෂිකාර්මික ප්‍රවේශයන් අනුගමනය කිරීමේ ප්‍රවණතාවය ඉතා අඩු බව සඳහන් විය.

“.....ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ සංවිධාන ව්‍යුහය, වර්තමාන වෙනස් වීම්වලට ආමන්ත්‍රණය කළ හැකි පරිදි වෙනස් විය යුතුයි. නව ව්‍යාප්ති ක්‍රම හා මෙවලම් සොයා ගත යුතු අතර ඒවා ව්‍යාප්ති පද්ධතියට ඇතුළත් කිරීමට අවකාශය සකසා ගත යුතුයි. විවිධ බෝගවලට විශේෂිත වූ ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් ගැන පර්යේෂණ සිදු විය යුතුයි. තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණ මෙවලම් කෙතරම් පැවතියත් ඒවා කුමන ප්‍රමාණයකින් ව්‍යාප්ති සේවාව ලබා දීම සඳහා යොදාගත හැකි ද යන්න සොයා බැලීමක් වෙනවද කියන එක ගැටලුවක්....”(ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

එමෙන්ම ආහාර බෝග අංශයේ ප්‍රධාන බෝග පද්ධතීන්ට (වී, අතිරේක ආහාර බෝග, එළවළු, පලතුරු) විශේෂිතව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් හා ක්‍රම වෙනස් නොවීම ද ව්‍යාප්ති සේවාවේ ඵලදායකත්වය අඩු වීමට බලපාන බව නිලධාරීන්ගේ අදහසයි. පළාතෙන් පළාතට ප්‍රදේශයෙන් ප්‍රදේශයට බෝග පද්ධතීන් මෙන්ම ගොවීන්ගේ ව්‍යාප්ති අවශ්‍යතා ද වෙනස් වේ. එබැවින් ඉල්ලුමට අනුව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශය හා ක්‍රම මෙන්ම භාවිතා කළ යුතු මෙවලම් වෙනස් කර නොගැනීමෙන් ඉලක්කගත ව්‍යාප්ති සේවයක් සැපයීම අපහසු වීම වර්තමානයේ පවතින ගැටලුවක් ලෙස ප්‍රතිචාර දැක් වූ නිලධාරීන්ගේ අදහස විය. ඔවුන් තව දුරටත් සඳහන් කළේ, එවැනි වෙනස් වීම් සිදු කිරීමට පවත්නා ව්‍යාප්ති සංවිධාන ව්‍යුහයන් තුළ පවත්නා ඉඩකඩ ද සීමිත බවයි.

6. තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතයට ඇති අඩු ප්‍රවණතාවය

මේ සම්බන්ධයෙන් පවතින සාහිත්‍යමය තොරතුරු අනුව ශ්‍රී ලංකාව වැනි ආසියානු කලාපීය රටවල් ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් පවතින පෞද්ගලිකරණය, වාණිජකරණය, ගෝලීයකරණය, නිදහස් වෙළෙඳ ප්‍රතිපත්ති, ලෝක වෙළෙඳ ගිවිසුම්, තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය, බලය බෙදා හැරීම සහ විමධ්‍යගතකරණය වැනි නව ආකාරයේ තත්ත්වයන් අභියෝගයන් ලෙස භාරගෙන සිටින නමුත් මෙම අභියෝගයන් හි සාධනීය තත්ත්වයන් හඳුනා නොගැනීමත් ඒවාට ඉලක්කගත නොවීමත් වර්තමානයේ ඇති ප්‍රධාන ගැටලුවකි (Baig et al., 2013). වත්මන් තොරතුරු සන්නිවේදන තාක්ෂණය පදනම් කරගත් මැදිහත් වීම් මඟින් ගොවීන් අගය දාමයේ අනෙකුත් පාර්ශ්වයන් සමඟ එලදායී ලෙස සම්බන්ධ කිරීම සඳහා ඉහළ මට්ටමේ දායකත්වයක් ලබා ගැනීමේ හැකියාව ඇති නමුත් නව්‍යකරණ භාවිතයන් සීමිත වශයෙන් සංවර්ධනය වෙමින් පැවතුණ ද තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය උපරිමයෙන් භාවිතා කිරීම සියලුම දෙනා අතර තවමත් ජනප්‍රිය වී නොමැති බව ප්‍රතිචාර දැක් වූ නිලධාරීන්ගෙන් 90%ට වැඩි පිරිසක් සඳහන් කළහ. “සයිබර් ව්‍යාප්ති ඒකක සංකල්පය ක්‍රියාත්මක නොවීමත් ව්‍යාප්ති සේවය ඩිජිටල්කරණය වීමට අවශ්‍ය පහසුකම් ප්‍රමාණවත් පරිදි ඇති නොකිරීමත්” ව්‍යාප්ති සේවයේ කාර්යක්ෂමතාවය ඉහළ නැංවීමේ බාධාවන් බව නිලධාරීන්ගේ අදහස විය.

7. ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ මානව සම්පත් සංවර්ධන, කුසලතා ප්‍රවර්ධනය

ව්‍යාප්ති සේවාවට අදාළ ගෝලීය මට්ටමේ සාධනීය අභියෝගයන්ට ඉලක්කගත වීම සඳහා රාජ්‍ය අංශයේ ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම සංවර්ධනය කිරීමේ දී ඒ හා සමගම පැන නගින ගැටලුවක් වන්නේ, ඊට ගැලපෙන සේ මානව සම්පත් පුහුණු කිරීම හා සංවර්ධනය කිරීම ප්‍රමාණවත් නොවීම හා ක්ෂේත්‍රයේ ව්‍යාප්ති සේවා නිලධාරීන්ගේ හිඟයයි. ආසියාතික සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල වඩාත් ආන්තික හා උෞත සංවර්ධිත ග්‍රාමීය ප්‍රදේශයන් හි ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ගේ හිඟය

ඉහළ මට්ටමින් පවතී. මෙම ප්‍රදේශයන් හි ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ට ව්‍යාප්ති නොවන කාර්යයන් ද රාශියක් පැවරෙන අතර ඒවා සිදු කිරීමට බලපෑම් ද ඇත (Shalaby et al.,2011). ව්‍යාප්ති හා උපදෙස් සැපයීමේ වැඩසටහන් සැලසුම් කිරීම, ක්‍රියාත්මක කිරීම හා පහසුකම් සැලසීම, අධීක්ෂණය, ඇගයීම හා ප්‍රතිපෝෂණය යන ව්‍යාප්ති සේවය සැපයීමේ ක්‍රියාවලියට අදාළ සෑම පියවරක දී ම ව්‍යාප්ති සේවය සපයන්නාගේ දැනුම හා කුසලතාව ඉතා වැදගත් වේ. එසේම ඔවුන්ට ගොවියා වෙත සංවලනය කිරීමට අවශ්‍ය පහසුකම් තිබිය යුතු වේ. සම්පත් හිඟය, ප්‍රවාහන පහසුකම් අවම වීම, අඩු යටිතල පහසුකම් මෙන්ම නිලධාරීන්ගේ කාර්යසාධනය ඉහළ නැංවීමට අදාළ පුහුණු කිරීම් කුසලතා සංවර්ධන ය නැංවීමේ අවස්ථා හිඟ වීම යන ගැටලු නිසා වර්තමාන ව්‍යාප්ති සේවය තුළ අත්දැකීම් සහිත මනා සුදුසුකම්වලින් පූර්ණ වූ ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරීන්ගේ අඩුවක් පවතින බව අදහස් දැක් වූ නිලධාරීහු සඳහන් කළහ. විශේෂයෙන් පළාත් මට්ටමේ කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ(ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන්ගෙන් 90%ට වැඩි පිරිසක් සඳහන් කළේ අන්තර් පළාත් ප්‍රදේශයන්ට සාපේක්ෂව ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් පුහුණු කිරීමේ පහසුකම් අවම මට්ටමේ පවතින බවයි. අනිත් අතට අන්තර් පළාත් මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ගේ ගැටලුවක් ලෙස ඔවුන් සඳහන් කරන්නේ, මූල්‍යමය මට්ටමේ අඩුපාඩු නිසා නිලධාරීන්ට විවිධ ගැටලුවලට මුහුණ පෑමට සිදුවන බවයි. ඒ බව නිලධාරීන්ගේ සාකච්ඡා තුළින් ද සනාථ වේ.

“.....අන්තර් පළාත් මට්ටමේ දී අපි ගොඩක් වෙලාවට පුහුණුවීම් කරද්දී පළාත් මට්ටමට සාපේක්ෂව අපිට තියෙන සම්පත් අඩුව ඉතා ඉහළයි. ප්‍රතිපාදන ලැබීම්වල අඩුවකුත් තියෙනවා, පළාත්වල ඉහළ නිලධාරීන්ට ව්‍යාපෘතිවලින් ලැබීම් ඉහළයි. එයාලා ව්‍යාපෘති ලියලනේ ඒවා කරන්නේ. ඒක නිසා අපිට වඩා ගොඩක් දේවල් එයාලට හම්බ වෙනවා.....” (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

8. ග්‍රාමීය මට්ටමට කෘෂි ව්‍යාප්ති නිලධාරියෙක් නොමැති වීම

ව්‍යාප්ති සේවය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී ප්‍රධාන ගැටලු ආශ්‍රිතව උප ගැටලු රාශියක් ග්‍රාමීය කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය තුළ හඳුනාගත හැකි වේ. ග්‍රාමීය මට්ටමේ දී ගොවීන් සමග සම්පව කටයුතු කිරීමට ව්‍යාප්ති සේවා උපදේශකයෙකු නොමැති නිසා පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවය පිළිබඳව ගොවීන් සැහීමකට පත් නොවීම, දැනට සිටින කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරී මහතා (AI) ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ නිලධාරියෙකු වන අතර ඔහුට පවත්නා විවිධ ගැටලු නිසා ග්‍රාමීය මට්ටමට ප්‍රමාණවත් සේවාවක් ලබා දීමට අපොහොසත් වීම යට කී පරිදි ප්‍රධාන ගැටලු වේ. එම ගැටලුව පාදක කර ගනිමින් ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ බොහෝ ක්ෂුද්‍ර මට්ටමේ ගැටලු පැන නැගෙන බවත් නිලධාරීහු සඳහන් කළහ. “ව්‍යාප්ති සේවයේ පවතින දීර්ඝකාලීන ගැටලුවට බලපාන ප්‍රධාන හේතුව ග්‍රාමීය මට්ටමේ දී ව්‍යාප්ති සේවා නිලධාරියෙක් නොමැතිවීමයි” යන්නට එකඟතාවය පළ කළ නිලධාරීන්ගේ ප්‍රතිශතය 84%කි. සියයට දහසයක් මධ්‍යස්ථව අදහස් පළ කළහ. එම ගැටලුව විසඳීම සඳහා “කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති සේවක - KVS වැනි ග්‍රාමීය නිලධාරියෙකු පත් කිරීම සුදුසු යි”

යන්නට එකඟ වූ නිලධාරීන්ගේ ප්‍රතිශතය 72%කි. එම යෝජනාවට මධ්‍යස්ථව අදහස් දැක්වූයේ 20%ක් වන අතර එසේ කිරීම එම ගැටලුවට විසඳුමක් නොවන බවට 8%ක් අදහස් දැක්වූ අතර ඔවුන් සඳහන් කරන්නේ, ග්‍රාමීය මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීකු නොමැති වීම ව්‍යාප්ති සේවාව තුළ පවතින එකම ගැටලුව නොවන බවයි. එබැවින් එවැනි තනතුරක් ඇති කිරීමෙන් පමණක් ව්‍යාප්ති සේවයේ කාර්යභාරය කාර්යක්ෂම නොවන බවත් සමස්ත ව්‍යාප්ති පද්ධතියේම වෙනස්වීම් සිදු විය යුතු බවත් ඔවුන්ගේ අදහස විය.

9. මානව සම්පත් සංවර්ධනය සඳහා ඇති සම්පත් බෙදී යාමේ විෂමතාවය ආශ්‍රිත ගැටලුව

සම්පත් බෙදී යාම සහ මූල්‍යමය මට්ටමින් ඇති වෙනස ද ප්‍රධාන ගැටලුවකි. එනම්, අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති ව්‍යුහය තුළ මෙන් නොව පළාත් මට්ටමේ දී ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ගේ පුහුණු අවශ්‍යතාවය සපුරාගැනීමට පවතින ඉඩකඩ සාපේක්ෂව අවම මට්ටමක පවතී. කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ(අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති ව්‍යුහයට අදාළව) සේවාස්ථ පුහුණු ආයතන (ISTI), පූර්ව සේවා පුහුණු ආයතන (PSTI), කෘෂිකාර්මික විදුහල් (AS), විශේෂ පුහුණු මධ්‍යස්ථාන සහ ජාතික කෘෂිකාර්මික තොරතුරු හා සන්නිවේදන මධ්‍යස්ථානය වැනි සම්පත් විශාල වශයෙන් පවතී. එනම්, ඉහත කී පරිදි සම්පත් විශාල වශයෙන් පැවතිය ද ලැබෙන ප්‍රතිපාදන වෙන් කිරීම් අඩු වීම හේතුවෙන් අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති සේවා පාලන ව්‍යුහය තුළ ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීම සඳහා ස්ථාපනය කර ඇති එම ආයතනවලට ව්‍යාප්ති සේවයේ කාර්යක්ෂමතාවය හා ඵලදායිතාවය ඉහළ නැවීම සඳහා තම උපරිම දායකත්වය ලබාදීමට නොහැකි වී ඇත. පළාත් මට්ටමේ දී මුදල් ප්‍රතිපාදන පැවතිය ද මෙවැනි සම්පත් හිඟකමක් පවතින බැවින් අවශ්‍ය තාක්ෂණික දැනුම ලබා ගැනීමටත් පුහුණුවීම් ලබා දීමත් දුර්වල තත්ත්වයක පවතී. මෙම තත්ත්වය පළාත් පළාත් අතර ද පවතී. විශේෂයෙන් සමහර පළාත්වල මූල්‍යමය අතින් වඩාත් ඉහළ මට්ටමක පැවතියත් බහුතරයක් පළාත්වල මූල්‍යමය තත්ත්වය එතරම් ඉහළ මට්ටමක නොපවතී. මේ සම්බන්ධයෙන් පවතින සාහිත්‍යමය තොරතුරුවලට අනුව පෙනී යන්නේ, මෙම ගැටලු සඳහා ජාතික හා පළාත් මට්ටමින් පවතින ව්‍යාප්ති උපාය මාර්ග ඒකාබද්ධ කිරීම සඳහා නියාමන රාමුවක්, කළමනාකරණ පද්ධතියක් සහ පිරිස් සංවර්ධනය සිදු කිරීම සඳහා මධ්‍යම ආයතනයක් නොමැති වීම සමස්ත ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ අකාර්යක්ෂම භාවයට හේතු වී ඇති බවයි (Wanigasundera,2015).

10. ව්‍යාප්ති පද්ධතිය සඳහා එක් මධ්‍යම පාලනාධිකාරියක් නොමැති වීම

ආහාර බෝග අංශයට අදාළ ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ සියලු තීන්දු තීරණ ගැනීමට බලය කේන්ද්‍රගත වූ එක් මධ්‍යගත ස්ථානයක් නොමැති වීම එම සේවාවේ කාර්යක්ෂමභාවය සම්බන්ධයෙන් පවතින ගැටලුවක් බව නිලධාරීන්ගේ අදහසක් විය. පළාත්/අන්තර් පළාත් වශයෙන් වන බෙදීම පිළිබඳව නිලධාරීන්ගෙන් බහුතරයකට ඇත්තේ එතරම් ප්‍රසාදනීය හැඟීමක් නොවන බව පැහැදිලි විය.

“..... මේ වගේ පුංචි රටක මෙහෙම කඩල පුළුවන් ද? කුමන හෝ ක්‍රමයකින් ශ්‍රී ලංකාවේ කෘෂිකාර්මික අංශයේ සංවර්ධනයක් කරා යෑමට නම්, ව්‍යාප්ති පද්ධතිය සඳහා එක් ඉහළ මට්ටමේ පාලනාධිකාරියක් (Top Level) පැවතිය යුතුයි. නැතිනම් Central Agency එකක් යටතේ මේ වැඩේ සිදු කළ යුතුයි. පළාත් වෙන් කරලා තියෙන විට වෙන්වෙන් එක එකකෙනාගේ අදහස්, අවශ්‍යතා අනුව සමහර දේවල් සිදු වීමයි. මගේ අදහස නම් රටේ අවශ්‍යතාව ඉටු කරන්න කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාව සඳහා තීන්දු තීරණ දීමට ඉහළ මට්ටමේ එක තැනක් තිබිය යුතු බවයි.....” (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

එමෙන්ම ව්‍යාප්ති සේවය ලබා දීමේ දී විවිධ ගැටලු එමෙන්ම සංකීර්ණ තත්ත්වයන්ට නිලධාරීන්ට මුහුණ පෑමට සිදුවන බවත් නිලධාරීන්ගේ අදහස් අතර විය. 13 වන ආණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් ව්‍යාප්ති සේවය සැපයීමේ නෛතික බලය පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවට පැවරී තිබුණ ද අනෙකුත් පාර්ශ්වයන්ගේ මැදිහත් වීම ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ ගැටලු ඇති කිරීමට හේතුවන බව පළාත් මට්ටමේ නිලධාරීන්ගේ අදහසක් විය. එය ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීමේ දී ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ දී කිසිවෙකු විසඳුම් ලබා දීමට අපොහොසත් වූ ගැටලුවක් බවට පත් වී ඇත.

“.....පළාත්/ අන්තර් පළාත් වශයෙන් වෙන් කිරීම යටතේ භූමිය (ක්ෂේත්‍රය) පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවට අයිති වෙනකොට බොහෝ වෙලාවට ගොවීන් අයිති වෙන්වෙන් අන්තර් පළාත්වලට. සමහර අවස්ථා තියනවා, භූමිය (ක්ෂේත්‍රය) අන්තර් පළාත් වෙනකොට ගොවීන් අයිති වෙන්වෙන් පළාත්වලට. එනකොට අපි කොහොම ද භූමිය යි ගොවීන්ට එකට තියාගෙන ව්‍යාප්ති සේවය ලබා දෙන්නේ? ඊ ළඟට පළාත් හා අන්තර් පළාත්වල ක්‍රියාත්මක වන්නේ වැඩසටහන් දෙකකින්, අන්තර් පළාත්වලට වඩා පළාත් මට්ටමේ වැඩසටහන් වෙනස්. පළාත් මට්ටමේ දී එයාල හරියට එක එක සහනාධාර වැඩසටහන් කරනවා. 50%, 30%. ක්‍රමයට ද්‍රව්‍යමය ලැබීම් ගොවීන්ට ලබා දෙනවා. ඒ ද්‍රව්‍යමය සහනය මධ්‍යම රජයේ ව්‍යාප්ති සේවා සපයන නිලධාරීන් ලෙස අපිට ලබා දෙන්න අමාරුයි. අපිට මධ්‍යම රජයෙන් ඒ සඳහා ප්‍රතිපාදන එනවා අඩුයි. අපි ගොවීන්ට වැඩිපුරම දෙන්නේ තාක්ෂණය. ඒ පැත්තෙන් අපි ඉදිරියෙන් ඉන්නවා. ඒත් ගොවියෝ බලාපොරොත්තු වන්නේ හැම වෙලේම මොනවා හරි ද්‍රව්‍යමය සහනයක් නේ. අපි ව්‍යාප්ති සේවය ලබා දෙනකොට හරියට මහන්සි වෙලා තමයි ගොවියෝ හොයා ගන්නේ. ලංකාවේම එකම පද්ධතියක් තියෙනවා නම් එහෙම වන්නේ නෑ. අපිට තියෙන පහසුකමක් අඩුයි. ඒ නිසා එක ක්‍රමයක් තියේ නම් හොඳයි. අනික නිලධාරීන් විදිහට අපේ රාජකාරි හරියට කරන්න හරි පිළිවෙළක් අවශ්‍යයි. සමහර වෙලාවට මේ පළාත් අතර බෙදීම්, තනතුරු හරිම ගැටලුකාරීයි. සංකීර්ණයි. ඇයි මේක සරල මට්ටමේ සංවිධාන ව්‍යුහයක් විදිහට වෙනස් නොවන්නේ? යම් කිසි පොදු එකක් තිබ්බනං අපිට වැඩ කරන්න පහසුයි නේද?.....” (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

අන්තර් පළාත් මට්ටමේ නිලධාරීන් ද මෙය ගැටලුවක් ලෙසින් දකින අතර මෙම තත්වය නිසා නිලධාරීන් අතර සම්මුතියකින් තොරව හා ඒකාබද්ධතාවයකිවත් තොරව ව්‍යාප්ති කාර්යය සිදු වීමේ තත්වයක් ගොඩනැංවී ඇත.

“.....මෑතකාලීනවම අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් ලෙස අපි මුහුණ දුන් සිදුවීම් කියන්නම්, කොරෝනා වසංගතය ආරම්භ වූ කාලේ ජාතික ව්‍යවසනයක් නිසා ආනයනික භාණ්ඩ පිළිබඳ සීමාවක් ආවතේ. ඒකට යම් පිළිතුරක් සොයන්න අපි වැඩසටහනක් කළා. ඒකෙන් කලේ ඒ ඒ පළාත්වල වැඩියෙන් වැඩෙන බෝග මොනවද? වාර්ෂික අවශ්‍යතාව කුමක් ද? සහ එක් එක් කාලවල ඉල්ලුම කොපමණ ද? යනා දී වශයෙන් වැඩසටහනක් ක්‍රියාත්මක කිරීම. කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් තමයි මෙය සිදු කලේ. පළාත් කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් (AIs) කියනවා ඒ වැඩසටහන නිසා ඒ අයගේ වැඩ අවුල් වූනා කියලා. මේ වගේ අවස්ථාවල දී මෙවැනි වැඩසටහන් පළාත් මට්ටමේ අය තේරුම් ගැනීමේ /අවශෝෂණය කර ගැනීමේ මොකක්දෝ අඩුපාඩුවක් තියෙනවා. පළාත්/ අන්තර් පළාත් කැඩීම තුළ මිනිසුන් විවිධ කෝණ හදාගෙන තියෙනවා. ඒ අනුව ඉහළ මට්ටමේ එක් ස්ථානයකින් සිදු වන පාලනයක් යටතේ ව්‍යාප්ති වැඩසටහන් සියල්ල ක්‍රියාත්මක වෙනවා නම්, ඒ තැනින් සියලු තීන්දු තීරණ ගන්නේ නම් මේ ගැටලුව එන්නේ නැහැ.....” (ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021).

දුරකථන සාකච්ඡා සහ ගූගල් සමීක්ෂණයෙන් ලද තොරතුරු අනුව පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියට අදාළ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්වය සම්බන්ධයෙන් පවතින වර්තමාන ගැටලු අවම කර ගැනීම අත්‍යවශ්‍ය කාරණයක් බව මෙ මගින් වඩාත් පැහැදිලි වේ.

වගු සටහන් 4.1: පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන් සහ අන්තර් පළාත් ව්‍යාප්ති හා පුහුණු අධ්‍යක්ෂ විසින් වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ හඳුනාගෙන ඇති ගැටලු සහ ඊට විසඳුම් ලෙස දැක් වූ අදහස් (දුරකථන සාකච්ඡා සහ ගූගල් සමීක්ෂණය)

ප්‍රදේශ		ව්‍යාප්ති සේවය ආශ්‍රිත ප්‍රධාන ගැටලු		යෝජනා
මධ්‍යම පළාත	1	රාකාරී එකකට එකක් අතිපිහිත (overlap) වේ.	1.	ජාතික මට්ටමින් එක නිෂ්පාදන ලැසැන්මක් තිබිය යුතු යි. එය පළාත් අතර බෙදා ගත යුතු යි.
	2.	ජාතික වශයෙන් විධිමත්, පැහැදිලි නිෂ්පාදන සැලැස්මක් නැත. එබැවින් පළාත් මට්ටමින් ද විධිමත් සැලැස්මක් නැත සහ පැහැදිලි ඉල්ක්කයක් නොමැත	2.	එවිට නිවැරදි හා පැහැදිලි ඉලක්කයකට වැඩ කළ හැකි ය.
	3	සංවිධාන ව්‍යුහයේ ඒ ඒ මට්ටම්වල නිලධාරී හිඟයක් පැවතීම නිසා එකිනෙක මට්ටම්වලදී අධීක්ෂණය හීන වීම	3.	මෙය එක් මධ්‍යගත ස්ථානයකින් සැලසුම් කර ක්‍රියාත්මක කළ යුතු ය.
	4	එබැවින් ව්‍යාප්ති සේවයේ ඵලදායිකත්වය මෑණ ගැනීමට අපහසු වීම. එය ජාතික සංවර්ධනයට සෘජුව බලපානු ලබයි.	4.	වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවය වෙළෙඳපොළ ඉලක්කකොට ගැනීම වැදගත් වේ.
නැගෙනහිර පළාත	1.	සංවිධාන ව්‍යුහයේ සෑම මට්ටමකම පවතින නිලධාරී හිඟය.	1.	මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන වෙදී යාමේ විෂමතාවය අවම කිරීම
	2.	පහළ ශ්‍රේණියේ නිලධාරීන් අධීක්ෂණය කිරීමට නිලධාරීන් නොමැත. අධීක්ෂණය නැති නිසා ව්‍යාප්ති සේවය ඵලදායක නැත.	2.	ඉහළ මට්ටමේ සිට ක්ෂේත්‍ර මට්ටම දක්වා නිලධාරී හිඟය පිරවීම.
	3.	ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ට ප්‍රවාහන පහසුකම්	3.	නිව තාක්ෂණය හා බැඳුණු ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන්

		වර්තමානයේ නොමැත. පෙර ලබාදී ඇත.		ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අවශ්‍ය පහසුකම් සැපයීම (පරිසනක හා උපාංග)
	4.	යටිතල පහසුකම් නොමැත. ඒ සඳහා ප්‍රතිපාදන වෙන්කිරීම ද දුර්වලය.	4.	දැනට ක්‍රියාත්මක නොවන සයිබර් ඒකකය නැවත ක්‍රියාත්මක කිරීම
	5.	පරිසනක නොමැති. තොරතුරු තාක්ෂණය භාවිතයට පහසුකම් හා අවශ්‍ය උපාංග කිසිවක් නොමැත.	5.	ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් සකස් කළ යුතු ය.
	6.	ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් නොමැත	6.	බීම් මට්ටමේ වැඩ කරන නිලධාරීන්ගේ (AI) පහසුකම් වැඩි කිරීම
උතුරු මැද පළාත	1.	ව්‍යාප්ති සේවයට නිසි රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්තියක් නොමැති වීම.	1.	නිසි ප්‍රතිපත්තියකට වැඩි කිරීම
	2.	විටින් විට රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති වෙනස් වීම නිසා සේවය සැපයීම අපහසුයි.	2.	දේශපාලනික අරමුණු මත කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තිය වෙනස් නොකිරීම.
	3.	කෘෂි තාක්ෂණය ගොවීන්ට ලබාදීම පමණක් සිදුකිරීම ප්‍රමාණවත් නැත	3.	නිලධාරීන් තාක්ෂණික දැනුම ලබා දීමේ යාන්ත්‍රණය සැකසිය යුතු ය.
ඌව පළාත	1	සාපේක්ෂව උව පළාතේ කෘෂි පාරිසරික කලාප වැඩි (18). මේ නිසා විවිධ බෝග වගා කිරීමේ හැකියාව ඇත. මෙම තත්ත්වය මත පවතින ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරී හිඟය.	1.	කෘෂිකර්ම උපදේශකවරුන්ට සහය වීමට තාක්ෂණික සහායකයින් (TAS) වැඩි කළ යුතුයි. එනම් දැනට පවතින ක්ෂේත්‍ර නිලදාරී පුරප්පාඩු පිරවිය යුතුයි.
	2.	ගමනා ගමන දුෂ්කරතා, මාර්ග නොමැති වීම හා අබලන් වීම, දුරකථන සංඥා අවහිරතා	2	පළාත් අධ්‍යක්ෂ හා නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂවරුන්ට ලබා දී ඇති මුදල් සීමා ප්‍රමාණවත් නැත. ඒවා වැඩිකළ යුතු යි.
	3.	කෘෂි උපදේශකවරයෙකුට සිටින ගොවීන් සංඛ්‍යාව විශාල වීම	3.	හදිසි අවශ්‍යතාවලට ඇති මුදල් සීමාද වැඩිකළ යුතුයි. මධ්‍යම රජයට වඩා අඩු මුදල් ප්‍රමාණයක් පළාත් කෘෂිකර්ම කාර්යාලය වෙත

			ලබාදේ.
	4.	ගොවීන්ට ලබාදෙන උපදෙස් ඒ ලෙසම ක්‍රියාත්මක නොකිරීම සහ පුහුණු වැඩසටහන්වලට සියලුම ගොවීන් සහභාගී නොවීම	4 පළාත් මට්ටමේ දී තීරණ ගැනීම ස්වාධීනව සිදු කිරීමට අවශ්‍ය පසුබිම සැලසීම
	5	මධ්‍යම රය විසින් සිදුකරන වැඩසටහන්වලට මුදල් පළාත් සභාවට එන නිසා එම ක්‍රමවේදය ගැටලු සහගතයි	
වයඹ පළාත	1	වගා පද්ධතිය අනුව ව්‍යාප්ති පද්ධතිය වෙනස් නොවීම	1. සංවිධාන ව්‍යුහය වෙනස් විය යුතුයි. නවතාක්ෂණයට අදාළ නව අංග ඇතුළු කළ යුතුයි. ඊ කෘෂිකර්මාන්තයක් කරා යෑමට අවශ්‍ය පසුබිම සැකසීම.
	2.	දැනට පවතින ව්‍යාප්ති පද්ධතිය නව්‍යකරණය නොවීම	2. ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් ඇති කළ යුතුයි.
	3.	මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ තාක්ෂණික නිලධාරීන් සිටියත් සෑම පළාතේම තාක්ෂණික නිලධාරීන් නැත.	3. විවිධ ප්‍රදේශවලට අදාළව පර්යේෂණ සිදු කර ඒවා ව්‍යාප්ති සේවය මඟින් අදාළ ප්‍රදේශයට හඳුන්වා දිය යුතුයි. (කල්පිතය වැනි ප්‍රදේශවල වෙනම ව්‍යාප්ති පද්ධතියක් හඳුන්වා දිය යුතුයි.)
දකුණු පළාත	1.	අධීක්ෂණ නිලධාරීන් මෙන්ම ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරීන් ද හිඟ වීම	1. කෘෂි ව්‍යාප්ති සේවක වැනි බිම් මට්ටමේ නිලධාරීන් නැවත බඳවා ගැනීම.
	2.	ව්‍යාප්ති සේවය ලබාදීම සඳහා නිලධාරීන්ගේ ධාරිතාව ප්‍රමාණවත් නැත. සතුටුදායක නැත.	2. ව්‍යාප්ති සේවයනව තාක්ෂණය සමඟ නව්‍යකරණයකිරීම සයිබර් ඒකක සංකල්පය දියුණු කිරීම
	3.	ව්‍යාප්ති ආයතනය, අනෙකුත් කෘෂිකාර්මික ආයතන සමඟ ඇති සබඳතා දුර්වලයි (පර්යේෂණ	3. හොඳ ව්‍යාප්ති සේවයක් ලබාදීම සඳහා දැනට පවතින ආයතනික ව්‍යුහය

		ආයතන, විශ්වවිද්‍යාල, කෘෂි පාසල්, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන, පුද්ගලික ආයතන)		වෙනස් කිරීම
	4.	සයිබර් ඒකක නොමැති වීම	4.	ඉල්ලුමට සරිලන ආකාරයේ ව්‍යාප්ති සේවයක් ඇති කළ යුතුයි. එමඟින් ජාතික සංවර්ධන ඉලක්ක කරා යාම පහසු වේ.
	5.	නව පර්යේෂණ හා ප්‍රවර්ධනයට දී ඇති අවධානය අඩුය. එමඟින් තාක්ෂණික දියුණුව ඇති වීම මන්දගාමීය.	5.	ව්‍යාප්ති සේවය උදෙසා සිදු කරන පර්යේෂණ වැඩි කළ යුතුයි.
	6.	බිම් මට්ටමේ ගොවීන්ට ව්‍යාප්ති සේවය ලබාදීමට නිලධාරීන් නැති වීම	6.	කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව, පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව, පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව, මහවැලි අධිකාරිය හා පුද්ගලික ආයතන සියල්ල සම්බන්ධ කර එක ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියක් නිර්මාණය කළ යුතුයි.
			7.	බිම් මට්ටමේ සිදු කරන ව්‍යාප්ති සේවය නව්‍යකරණය විය යුතුයි. ඩිජිටල්කරණය විය යුතුය.
බස්නාහිර පළාත	1.	දිස්ත්‍රික් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ මඟින් ඉටු කරන සංවර්ධන ව්‍යාප්ති පිළිබඳ පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව නොදැන සිටීම. සම්බන්ධීකරණයක් නොමැතිවීම	1.	බස්නාහිර පළාත තුළ අර්ධකාලීන ගොවීන් බහුල නිසා සම්ප්‍රදායකී ව්‍යාප්ති ක්‍රමවේද නොව ප්‍රදේශයට සුදුසු දියුණු තාක්ෂණය හා බැඳුණු ව්‍යාප්ති ක්‍රමවේද හඳුන්වා දීම
	2.	ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරී හිඟය (AIS, TAS).	2.	ව්‍යාප්ති අංශය හා පර්යේෂණ අංශයේ සම්බන්ධතාවය හා දැනුම හුවමාරුව ඉහළ මට්ටමකට ගෙන ඒම
	3.	පර්යේෂණ හා ව්‍යාප්ති අංශය අතර	3.	ජංගම දුරකතන යෙදවුම් (Mobile Apps) පිළිබඳ

		සම්බන්ධීකරණය අඩු වීම. එනම් නව තාක්ෂණ දැනුම ලැබීම දුර්වල වීම		ගොවීන් දැනුවත් කිරීම හරහා තාක්ෂණික ගොවි ගැටලු විසඳීමේ ක්‍රම ඉහළ නැංවීම
	4.	දහතුන වන ආණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාවෙන් ව්‍යාප්ති සේවය සැපයීමේ නෛතික බලය පළාත් කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවට පැවරී තිබුණ ද අනෙකුත් පාර්ශ්වයන් මැදිහත් වීමක් ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ ගැටලු නැති කරයි.	4	ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරී හිඟය ((AIS, TAS) පියවීම
උතුරු පළාත	1.	තනතුරු පුරප්පාඩුව නිසා අධීක්ෂණය නිසි පරිදි සිදු නොවීම	1.	තනතුරු පුරප්පාඩු පිරවීම සඳහා කෘෂිකර්ම සේවා විභාග ක්‍රමානුකූලව පැවැත්වීම.
	2.	සෑම අංශයකටම අදාළව ප්‍රතිපාදන අඩු වීම	2.	ප්‍රතිපාදන විෂමතා අඩුකිරීමට, වගා ඉලක්ක සැකසීමට ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් සකස් කිරීම
	3.	ව්‍යාප්ති සේවය නවගොවි ගැටලු සඳහා ඉලක්කගත නොවීම.	3.	තොරතුරු සන්නිවේදන තාක්ෂණය හඳුන්වා දීම පමණක් නොව ඊට අදාළ පහසුකම් ද සැපයීම
ව්‍යාප්ති හා පුහුණු මධ්‍යස්ථානය, කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව (අන්තර් පළාත් දිස්ත්‍රික්ක නියෝජනය)	1.	පළාත්වලට බෙදල නියෝජන නිසා ජාතික ඉලක්කයක් කරා යෑම අපහසුයි.	1.	නින්දු තීරණ ගැනීමට එක ඉහළ මට්ටමේ පුද්ගලයෙකුට භාරදීම හා වැඩසටහන් සියල්ලම ඔහුට යටත් වන්නේ නම් ගැටලු පැන නැගීම අවම වේ.
	2.	විවිධ පළාත්වල ඉන්න ඇමතිලා කෘෂිකර්මය දකින්නේ විවිධ ආකාරයට	2.	නිසි කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තියක් ඇති කිරීම. එයට අදාළව එයට සහය දෙන ලෙස ආයතනික පද්ධතියක් (Institutional system) සාදාගත යුතුයි.
	3.	විවිධ වැඩසටහන් සිදු කිරීමේ දී කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව මැදිහත් වීමෙන් පළාත් නිලධාරීන්ට වැඩ කිරීමේදී ගැටලු	3	රට කුඩා නිසා අන්තර් පළාත්, පළාත් හා මහවැලි ලෙස කැඩීම සිදු නොකළ යුතුයි.

		ඇතිවීම.		
	4.	පළාත් හා අන්තර් පළාත් ලෙස වෙන් කිරීම තුළ මිනිසුන් විවිධ කෝණ සාදා ගෙන සිටීම.	4.	කෘෂිකාර්මික සංවර්ධනයක් කරා යාමට එක ඉහළ මට්ටමේ ස්ථානයක් තිබිය යුතුයි.
මහවැලි අධිකාරිය	1	මහවැලි සංවිධාන ව්‍යුහය සාපේක්ෂව පැහැදිලි හා නිලධාරීන් අතර ඒකාබද්ධතාවයකින් යුක්ත වේ. එසේම බිම් මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරියෙක් ද සිටී. ගොවි ව්‍යාප්ති නිලධාරී අනුපාතය සතුටුදායකයි. ව්‍යුහය හා ක්‍රියාකාරීත්වයේ කැපී පෙනෙන ගැටලු නොමැත.	1	පළාත් හා අන්තර්පළාත් මට්ටමින් සිදු කෙරෙන ව්‍යාප්ති සේවා ව්‍යුහයේ පවතින නිලදාරී හිඟය අවම කිරීමත් ඉහළ සිට පහළට තනතුරු අතර තීරණ හා ක්‍රියාකාරීත්වය ඒකාබද්ධතාවයකින් යුතු වීම.

මූලාශ්‍රය: ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණ දත්ත, 2021

ඉහත කරුණු විමර්ශනයේ දී පෙනී යන්නේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතියට අදාළ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයට අදාළ බොහෝ කරුණු සම්බන්ධයෙන් පවතින තත්ත්වය සතුටුදායක නොවන බවයි. එබැවින් තරඟකාරී හා ගතික වූ සිසු ලෙස වෙනස් වීම්වලට ලක් වන කෘෂිකාර්මික පරිසරයකට උචිත අයුරින් ව්‍යාප්ති සේවය වෙනසකට ලක් විය යුතු බව පැහැදිලි කරුණක් වන අතර එය කෙසේ සිදු විය යුතු ද? යන ගැටලුවට මෑත කාලීනව පිළිතුරු ලැබී නොමැති බැවින් පවත්නා කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවය වඩාත් ඉලක්කගත වූ සහ සංවර්ධන කාර්යය සඳහා යොමු වූ ව්‍යාප්ති සේවයක් බවට පත් කිරීමට ප්‍රධාන වශයෙන් බාධාකාරී වන පහත සඳහන් ගැටලුවට පිළිතුරු සෙවිය යුතු වේ. එනම්;

ගොවීන් වෙත දැනුම හා තාක්ෂණය ලබා දීමේ දී වත්මන් ගොවි අවශ්‍යතාවයන් ට ගැලපෙන පරිදි ඵලදායක වූ කාර්යක්ෂමතාවයෙන් යුක්ත හා ඔවුන්ගේ විවිධ තොරතුරු අවශ්‍යතා සපුරාලන ඉලක්කගත වූ ව්‍යාප්ති සේවයක් සඳහා අන්තර් පළාත් හා පළාත් මට්ටමේ ව්‍යාප්ති සපයන්නන්ගේ පවතින ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක බාධාවන් අවම කිරීමට සිදු කළ යුත්තේ කුමක් ද? යන්නයි.

මෙම කාර්යය පත්‍රිකාව මගින් සිදු කරන ලද විමර්ශනයේ දී අනාවරණය වූ කරුණු මත පදනම්ව මෙම ප්‍රශ්න සඳහා විසඳුම් ලෙසින් භාවිතා කළ හැකි නිගමන හා යෝජනා ඉදිරි පරිච්ඡේදය තුළ ඉදිරිපත් කෙරෙන අතර මේ සම්බන්ධයෙන් තව දුරටත් විධිමත් වූ අධ්‍යයනයන් හි නියැලිය යුතු අංශයන් ද පෙන්වා දෙනු ලබයි.

පස්වැනි පරිච්ඡේදය

නිගමන, යෝජනා සහ අනාගත පර්යේෂණ අවශ්‍යතා

5.0. හැඳින්වීම

ව්‍යාප්ති සේවය මඟින් ගොවි ප්‍රජාවන්ගේ තොරතුරු අවශ්‍යතා ප්‍රමාණාත්මකව සහ ගුණාත්මකව සපුරාලීම සම්බන්ධයෙන් පවතින වර්තමාන තත්ත්වය පිළිබඳව ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ගේ (ඉහළ නිලධාරීන්ගේ) අදහස් හා යෝජනා සැලකිල්ලට ගනිමින් ආහාර බෝග අංශයට අදාළව පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ කාර්යක්ෂමතාවය හා ඉදිරි ගමන තීරණය කිරීමට සහය වන නිගමන හා යෝජනා ඉදිරිපත් කිරීමටත්, ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ ගැටලු සහගත තත්ත්වයන්ට අදාළ වූ පර්යේෂණ සිදු කළ යුතු ක්ෂේත්‍රයන් පෙන්වා දීමටත් මෙම පරිච්ඡේදය වෙන් කෙරේ.

මෙම කාර්ය පත්‍රිකාවේ අරමුණු වූ ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශයට අදාළ වන ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ ව්‍යුහාත්මක හා ක්‍රියාත්මක සාධකවල පවතින තත්ත්වය පිළිබඳව අධ්‍යයනය කිරීමත් දැනට පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවාව, ගොවීන්ගේ ඉල්ලුම ප්‍රමාණාත්මකව හා ගුණාත්මකව සපුරාලීමට සමත් වීම සම්බන්ධයෙන් ව්‍යාප්ති ක්ෂේත්‍රයේ ඉහළ නිලධාරීන්ගේ අදහස් නිර්ණය කිරීමත් පෙර පරිච්ඡේදයන් හි විමර්ශනයට ලක් කරන ලදී. එමඟින් ලැබූ අවබෝධය මත ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ පවත්නා අඩු පාඩු සහ පිරිහුණු තත්ත්වයන් වැඩි දියුණු කිරීමට අදාළ නිගමන හා යෝජනා පහත පරිදි ඉදිරිපත් කෙරේ.

5.1. නිගමන

1. ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශයට අදාළ ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ එහි ක්‍රියාකාරීත්වය හා ව්‍යුහය සියයට සියයක්ම පැරණි රටාවට අනුගමනය නොකළ ද නව අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට සමත් කමක් නොදක්වන බවට සාහිත්‍යමය තොරතුරු මෙන්ම එම පද්ධතියේ උසස් නිලධාරීන්ගේ අදහස් ද සාක්ෂි සපයයි.
2. එසේම වත්මන් ව්‍යාප්ති ක්ෂේත්‍රය තුළ හඳුනාගෙන ඇති ව්‍යාප්ති සේවා ගැටලු පසුගිය දශක දෙකක් තිස්සේ මෙම ක්ෂේත්‍රය පුරා පැවති ගැටලුවලට වඩා වෙනස් කමක් නොදක්වයි.
3. ඒ අනුව කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ සන්දර්භීය සාධකයක් ලෙසින් ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ගේ වත්මන් තත්ත්වය විමර්ශනයේ දී පෙනී යන්නේ ව්‍යාප්ති සේවා ආවරණය, තොරතුරු සන්නිවේදනය හා තාක්ෂණය භාවිතය, මානව සම්පත් සංවර්ධනය, ව්‍යාප්ති පාර්ශ්වකරුවන්ගේ සහභාගීත්වය සහ අධීක්ෂණය, සැලසුම් සකස් කිරීම සහ පරිපාලනය වැනි ව්‍යාප්ති සේවයට අදාළ බොහෝ කරුණු සම්බන්ධයෙන් පවතින තත්ත්වය සතුටුදායක නොවන බවයි.

4. එසේ වුවත් බොහෝ ව්‍යාප්ති සැපයුම්කරුවන් ප්‍රතිපාදන ගැටලු, තාවකාලික ප්‍රතිපත්ති වෙනස්වීම් නිසා සම්ප්‍රදායික ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශ භාවිතා කිරීමෙන් ඒවායින් සීමිත ප්‍රගතියක් පෙන්වන නමුත් වත්මන් නව ප්‍රවණතාවය වන්නේ ජනමාධ්‍ය හා තොරතුරු තාක්ෂණය ඉහළ නංවා ගැනීමෙන් හවුල්කාරීත්ව හා සහභාගීත්ව ප්‍රවේශ (Participation and Partnership Approach) සඳහා තම උපායමාර්ග වෙනස් කිරීමට බොහෝ ව්‍යාප්ති සැපයුම්කරුවන් (රාජ්‍ය/පළාත්/පෞද්ගලික) පෙළඹෙන බවයි.
5. මේ සම්බන්ධයෙන් සිදු කර ඇති මූලික පර්යේෂණ වාර්තා පෙන්වා දී ඇත්තේ හවුල්කාරීත්ව හා සහභාගීත්ව ප්‍රවේශ හා තොරතුරු සන්නිවේදන තාක්ෂණය පදනම් කරගත් ව්‍යාප්ති සේවාවන් සාධනීය තත්ත්වයන් මෙන්ම ඒ සඳහා විභවයක් ද පෙන්වුම් කරන බවයි.
6. ඒ අනුව තරඟකාරී හා ගතික වූ සීඝ්‍ර ලෙස වෙනස් වීම්වලට ලක් වන කෘෂිකාර්මික පරිසරයකට උචිත අයුරින් ව්‍යාප්ති සේවය වෙනසකට ලක් විය යුතු බව පැහැදිලි කරුණක් වන අතර එය කෙසේ සිදු විය යුතු ද? යන ගැටලුවට මෑත කාලීනව පිළිතුරු ලැබී නොමැති බව ද පෙනී යයි.
7. විසිවන සියවසේ මුල් කාලයේ දී ව්‍යාප්ති පද්ධතියේ ආධිපත්‍යය දැරූ තාක්ෂණය හුවමාරු කිරීමේ ව්‍යාප්ති ආකෘතිය ක්‍රමයෙන් වෙනස් වෙමින් වර්තමානය වන විට විවිධ ආකෘතීන් හා ප්‍රවේශයන් වර්ධනය වී ඇත. විමධ්‍යගතකරණය, සහභාගීත්ව ප්‍රවේශය සහ වෙළඳපළ ඉලක්ක ගත ප්‍රවේශ වැනි ප්‍රධාන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් බිහි වී ඇත.
8. ශ්‍රී ලංකාවේ ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ ද එවැනි අත්හදාබැලීම් පැවති අතර එවැනි ක්‍රමෝපායයන් තවදුරටත් අධ්‍යයනය කිරීමේ අවශ්‍යතාවයක් වර්තමානයේ මතු වී ඇත.
9. කෙසේ වුව ද වඩාත් ම වැදගත් කාර්යය වන්නේ ගෝලීයකරණය, විමධ්‍යගතකරණය බලය බෙදීම, තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතය වැනි අලුතින් මතුව එන කෘෂිකාර්මික අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට ව්‍යාප්ති සේවය සුදානම් විය යුතු බවයි.
10. මේ සඳහා සියලුම රටවල් අත්විඳින ව්‍යාප්ති ගැටලු පිළිබඳ දැනුවත් වෙමින් දේශීය වශයෙන් රටේ තත්වයන්, ස්වභාවයන්, බෝග පද්ධතීන් වැනි සාධක මත පදනම්ව දේශීය ව්‍යාප්ති පද්ධතියක් කරා පරිනාමය වීම වර්තමානයේ අත්‍යවශ්‍ය වී ඇත.
11. ආහාර බෝග අංශය විසින් එහි අලුතින් මතුවන අභියෝග සහ අවශ්‍යතා සඳහා සජීවී සහ ජවසම්පන්න වූ තිරසර ව්‍යාප්ති උපාය මාර්ග අපේක්ෂා කරන බැවින් මේ සඳහා විශ්වාසනීය සහ ශක්තිමත් කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ පද්ධතියක් මඟින් පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවයේ සාර්ථකත්වයට සහය දැක්වීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.
12. එමඟින් ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග පද්ධතියට අයත් ගොවි ප්‍රජාවන්ගේ අවශ්‍යතා සඳහා ප්‍රතිචාර දක්වන එමෙන්ම ව්‍යාප්ති සේවයේ සම්මත මෙහෙවරට වගකිව යුතු ව්‍යාප්ති පද්ධතියක් බිහිවනු ඇත.

- 13. එසේම පවත්නා ව්‍යාප්ති පද්ධතිය තුළ පර්යේෂණ ආයතන, ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් හා ගොවීන් අතර සිදු වන දැනුම හා තාක්ෂණය ගලා යෑමේ යාන්ත්‍රණය ඵලදායක තත්ත්වයක පවත්වා ගැනීම අවශ්‍ය වේ. ඒ සඳහා එහි කාර්යක්ෂමතාවය මැණ බැලීම සඳහා පුළුල් පර්යේෂණයක අවශ්‍යතාවය මතු වේ.
- 14. ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශය මෙන්ම වැවිලි බෝග අංශයට ද අදාළ ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් ව්‍යාප්ති විශේෂඥයින් (Sivayoganathan, 1992, 1999 ; Wanigasundera, 2015,2019; Weerakkody et al. 2004) විසින් ඵලදායී ව්‍යාප්ති සේවාවක් සඳහා අදහස් හා යෝජනා ඉදිරිපත් කර ඇති බව සාහිත්‍යමය තොරතුරු මගින් පැහැදිලි වේ. එම යෝජනා අදහස් මෙන්ම පවත්නා ව්‍යාප්ති සේවාවට අදාළ ඉහළ නිලධාරීන්ගේ අදහස් හා යෝජනා ද කැටි කරගත් ඵලදායී හා කාර්යක්ෂම ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියක් වෙනුවෙන් සිදු විය යුතු පූර්ව අවශ්‍යතා පහත පරිදි ඉදිරිපත් කෙරේ.

5.2. යෝජනා

1. ජාතික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් ඇති කිරීම

නීතිමය පදනමක් සමඟ පිළිගත හැකි දැක්මක් සහ මෙහෙවරක් සහිතව ගොවීන්ගේ අවශ්‍යතා ඉදිරියට ගෙන යාමට සහ ඒවාට ප්‍රතිචාර දැක්වීම සඳහා ජාතික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් ඇති කිරීම මගින් ව්‍යාප්ති සේවාව සඳහා තිරසර තත්ත්වයක් ඇති කිරීම. එහි දැක්ම හා මෙහෙවරට අනුකූලව ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ට රාජකාරි ක්‍රියාත්මක කළ හැකි වේ. එමෙන්ම විමධ්‍යගතකරණය, පෞද්ගලිකරණය, ගෝලීයකරණය වැනි නව අභියෝගයන්ට පූර්ණ ලෙස ආමන්ත්‍රණය කළ හැකි ව්‍යාප්ති සේවාවක් පවත්වා ගැනීමට සහය වන පරිදි නව කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්ති තුළ ක්රමෝපායන් සැකසීමට අවකාශය ලබා ගැනීමේ හැකියාව ද සාක්ෂාත් කරගත හැකි වීම.

2. ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියේ ව්‍යුහාත්මක වෙනස් කම් ඇති කිරීම

ව්‍යාප්ති පද්ධතිය හා එහි ක්‍රියාකාරීත්වය එක් මධ්‍යගත ස්ථානයකින් පාලනය වීමේ ක්‍රමවේදයක් හඳුන්වා දීමේ හැකියාව සොයා බැලීම වැදගත් වේ. එවිට ජාතික මට්ටමේ නිෂ්පාදන සැලැස්මකට අනුව පළාත් මට්ටමේ නිෂ්පාදන සැලසුම් හා ඉලක්ක සැකසීම හා ඒ අනුව ව්‍යාප්ති සේවා සැපයීමේ ක්‍රමවේදය සකස් කරගැනීමට හැකි වේ. එමෙන්ම එය එම පද්ධතියේ සංවිධාන ව්‍යුහය සහ ක්‍රියාත්මක තත්ත්වයේ ගැටලු විසඳීමට පිටිවහලක් වේ. ඒ සඳහා රටේ ක්‍රියාත්මක වන වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතියට අදාළ ශක්තීන්, දුර්වලතා සහ එහි ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ බලපෑම විධිමත් අයුරින් පර්යේෂණයට හසු කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. ව්‍යාප්ති අංශයේ ඉහළ නිලධාරීන්ගෙන් බහුතරයක් සඳහන් කළ ගැටලුවක් වූයේ ග්‍රාමීය මට්ටමේ ගොවියාට සමීප කෘෂිකර්ම ව්‍යාප්ති සේවක - KVS වැනි නිලධාරියෙක් නොමැති

විම ව්‍යාප්ති සේවයේ අකාර්යක්ෂමභාවයට එක් හේතුවක් බවයි. නමුත් පළාත්/අන්තර් පළාත් නිලධාරීන්ගේ දුරාවලිය අනුව කෘෂිකර්ම උපදේශක නිලධාරීන්ට පහළින් සිටින තාක්ෂණ සහායක නිලධාරීන්ගෙන් එම අඩුව යම්තාක් දුරකට සැපිරෙන බව පෙනෙන බැවින් එම නිලධාරීන් ප්‍රමාණවත් දැනුමෙන් හා පුහුණුවෙන් යුක්ත ද යන්න විමසා බැලීම හා එම නිලධාරීන් හිඟයක් නොමැතිව සෑම ප්‍රදේශයකටම ලබා දීම ප්‍රතිඵලදායක වේ.

3. ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ගේ කාර්යසාධනය හා ඇගයීම විධිමත් කිරීම

ශ්‍රී ලංකාව වැනි සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ නිලධාරීන්ට රැකියාවට අදාළ කාර්යයට වඩා ඊට අදාළ නොවන වෙනත් කාර්යයන් ද ඉටුකිරීමට සිදු වේ. මෙම තත්ත්වය ව්‍යාප්ති සේවය සැපයීමේ කාර්යය තුළ වෙනස් කිරීම අත්‍යවශ්‍ය කාරණයකි. එවිට ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් හා ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ කාර්ය මණ්ඩලයට ව්‍යාප්ති කාර්යයට අදාළ ක්‍රියාකාරකම් කෙරෙහි පමණක් අවධානය යොමු කිරීමේ හැකියාව ලැබේ. නිලධාරීන්ට පැහැදිලි රැකියා විස්තරයක් තිබිය යුතු අතර සේවා කොන්දේසි සම්බන්ධයෙන් දැනුවත් කිරීම් ද අවශ්‍ය වේ.

ඒ සඳහා ජාතික ව්‍යාප්ති ප්‍රතිපත්තියක් පැවතිය යුතු අතර එහි දැක්ම හා මෙහෙවරට අනුකූලව ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ට රාජකාරි ක්‍රියාත්මක කළ හැකි වේ. ඒ අනුව ක්‍රියාත්මක තත්ත්වය තුළ නිලධාරීන්ගේ වගකීම (Responsibility) හා වගවීම (Accountability) මත වඩාත් සාර්ථක අධීක්ෂණයක් හා නිලධාරීන්ගේ උසස් කාර්යසාධනය මත ව්‍යාප්ති සේවයේ කාර්යක්ෂම බව ඉහළ යාම අපේක්ෂා කළ හැකි වේ.

4. ව්‍යාප්ති සේවා සපයන්නන්ගේ මානව සම්පත් සංවර්ධනය විධිමත් කිරීම.

ව්‍යාප්ති සේවා ක්‍රියාවලිය තුළ දැනුම ජනනය කිරීමේ ආයතන හා දැනුම ග්‍රහණය කර ගැනීමේ පාර්ශ්වයන් අතර සිටින ප්‍රධාන භූමිකාව වන්නේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් වේ. ව්‍යාප්ති පණිවුඩය කාර්යක්ෂමව ගොවියා වෙත ලබා දීමට සුදුසුකම් ලත් ප්‍රවීණ හා දැනුම ඇති නිලධාරීන් බඳවා ගැනීම,

ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් සඳහා පවතින පූර්ව හා සේවාස්ථ පුහුණු සැලැස්ම වඩාත් පුළුල් මට්ටමින් සැකසීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. විශේෂයෙන් පළාත් හා අන්තර් පළාත් මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන්ට සමබරතාවයක් සහිතව මේ සඳහා සම්බන්ධ වීමට අවකාශය ඇති කිරීම හා දැනට කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුවට අයත් සේවාස්ථ පුහුණු ආයතන නව්‍යතාවයෙන් ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

තාක්ෂණික දැනුම ගොවියාට ලබා දීමට පමණක් ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් පුහුණු කිරීම ප්‍රමාණවත් නොවේ. ගොවියා සමඟ ඵලදායී සන්නිවේදනයක් ගොඩනඟා ගැනීමේ පුහුණුව ද අත්‍යවශ්‍ය වේ. අවශ්‍යම පණිවුඩය අවශ්‍ය වේලාවට ඉලක්කගත ගොවි ප්‍රජාව වෙත ලබාදීමේ නිපුණතාවය ඇති කිරීම සඳහා ග්‍රාමීය මට්ටමින් / කලාප මට්ටමින් ව්‍යාප්ති සේවා පුහුණු කිරීමේ ඒකක (Extension Training Unit) හඳුන්වා දීමේ හැකියාව සොයා බැලීමට යෝජනා කෙරේ. එම ඒකක මගින් නිරන්තරයෙන්

ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් සඳහා ව්‍යාප්ති පුහුණු කඳවුරු (Extension Training Camp) පැවැත්වීම හරහා පර්යේෂණ ආයතන, නව තාක්ෂණික දැනුම හා ගොවියා අතර ඇති පරතරය පියවීමට ක්‍රියාකාරී වීම සඳහා ව්‍යාප්ති නිලධාරියාගේ ධාරිතාව ඉහළ මට්ටමකට ගත හැකි වේ.

5. ආකර්ෂණීය ව්‍යාප්ති ක්‍රම/ මෙවලම් භාවිතය තුළින් දැනුම බෙදාහැරීමේ ක්‍රියාවලිය කාර්යක්ෂම කිරීම

ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් මතුව එන අභියෝග සහ නව ප්‍රවණතා ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය, සමාජ මාධ්‍ය වැනි නව ආකර්ෂණීය ව්‍යාප්ති ක්‍රම/මෙවලම් වර්තමානයේ භාවිතා කරන ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන්, ක්‍රම හා මෙවලම් සමඟ ඒකාබද්ධ කර ගැනීම හරහා උසස් ප්‍රතිඵල ලබා ගැනීමේ හැකියාව හඳුනා ගැනීම හා ඒ සඳහා අවශ්‍ය පහසුකම් සැපයීම.

5.3. අනාගත පර්යේෂණ අවශ්‍යතා

ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් සිදු කෙරෙන පර්යේෂණයන් හි අවම වීම වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවාවේ සාර්ථකත්වය හා ඵලදායිතාවයට බලපාන ප්‍රධාන ගැටලුවක් බව අධ්‍යයනයේ දී පැහැදිලි විය. එසේම මෙම විමර්ශනය අවසන් වන්නේද පවත්නා ව්‍යාප්ති පද්ධතිය හා ලබා දෙන සේවාව සම්බන්ධයෙන් සිදු කළ යුතු අනාගත පර්යේෂණ අවශ්‍යතා රාශියක් හඳුනා ගැනීමට ඉඩ සලසා දෙමිණි.

ඒ අනුව වත්මන් කෘෂිකාර්මික නවෝත්පාදන සන්දර්භය තුළ සිදුවන්නේ කුමක්ද? සහ එසේ සිදුවන්නේ ඇයි? යන්න පිළිබඳව තොරතුරු හා දැනුම පිළිබඳව අඛණ්ඩව යාවත්කාලීන වෙමින් ඊට අදාළව ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම හඳුනා ගැනීමට ඒ සම්බන්ධයෙන් පර්යේෂණ සිදු කිරීම අත්‍යාවශ්‍ය වේ. විශේෂයෙන් ව්‍යාප්ති වැඩසටහන්, ක්‍රමවේදයන් හා ප්‍රවේශයන්ගේ තිරසාරභාවය සහ පිරිවැය ඵලදායිතාවයට එය වඩාත් වැදගත් වනු ඇත. එමෙන්ම සීඝ්‍රයෙන් පරිවර්තනය තත්ත්වයන්ට මුහුණ දෙන කෘෂිකාර්මික අංශය තුළ මතුවන අභියෝගයන්ට මුහුණ දීමට ව්‍යාප්ති සේවා පද්ධතියට හැකියාව ලැබෙනු ඇත.

ශ්‍රී ලංකාව ඇතුළු සංවර්ධනය වෙමින් පවතින රටවල් ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් ප්‍රධාන වෙනස් වීම් දෙකකට මුහුණ දෙමින් සිටී. එනම්, පෞද්ගලික අංශයේ ආයෝජනයන් සමග අධි තාක්ෂණ භාවිතයන් සමග සම්බන්ධ වන නව ව්‍යාප්ති ප්‍රවේශයන් පිළිබඳ සලකා බැලීමත් සහ පිරිවැය හා බාහිර යෙදවුම් අඩු මුල් කාලීන ක්‍රමවේදයන් හා ප්‍රවේශයන් පිළිබඳ සලකා බැලීමත් වේ. ඒ අනුව මෙවැනි ද්වි ආකාර කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති පද්ධතියකට අනුවර්තනය වන්නේ කෙසේද? සහ ගොවීන් මෙම තත්ත්වයන්ට අනුවර්තනය වීමේ ප්‍රවණතාවය කුමක් විය හැකි ද? යන්න පිළිබඳ පර්යේෂණ සිදු කිරීම අවශ්‍ය වේ.

ගොවීන් වෙත නව දැනුම ලබා දීමට ව්‍යාප්ති සේවා නිලධාරීන් පුහුණු කිරීම, එම දැනුම ගොවීන් වෙත ගෙන යාම ඵලදායී කිරීමට සිදු කළ යුතු ප්‍රධාන කාර්යයක්

වේ. එසේම ව්‍යාප්ති සේවා කාර්ය මණ්ඩලයට ඵලදායී ලෙස සන්නිවේදනය කිරීමට හැකි වන පරිදි ක්ෂේත්‍රයේ ක්‍රියාකාරී වීමේ කුසලතාවයන් (Functional Skills) අවශ්‍ය වේ. එබැවින් දැනට සිටින ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් දැනුමින් හා කුසලතාවයෙන් අවශ්‍ය පරිදි සන්නද්ධ කරවන්නේ කෙසේද? සහ දැනුම ජනනය කෙරෙන පර්යේෂණ අංශයේ සිට ව්‍යාප්ති නිලධාරියා දක්වාත් එතැන් සිට ගොවියා දක්වාත් වූ දැනුම ගලා යෑම ඇතුළත් ක්‍රියාවලිය තුළ ඇති ශක්තීන්, දුර්වලතාවයන් හඳුනා ගැනීම සම්බන්ධ ව්‍යාප්ති සේවා අගය දාමය සම්බන්ධයෙන් විශ්ලේෂණයක් සිදු කළ යුත්තේ කෙසේද? යන්න පර්යේෂණාත්මකව අධ්‍යයනය කළ යුතු වේ.

වර්තමානයේ අලෙවිකරණය හා වෙළඳපොළ වඩාත් ඒකාබද්ධ වී ඇත. ඉලෙක්ට්‍රොනික ක්‍රම හරහා කෘෂිකාර්මික අලෙවිකරණය වේගවත් කිරීම, ව්‍යාප්ති සේවා සපයන අංශ වූ රාජ්‍ය අංශය, පෞද්ගලික අංශය හා සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් මෙම තත්ත්වය ග්‍රහණය කර ගන්නේ කෙසේද? ඒ සම්බන්ධයෙන් ගොවීන් දැනුවත් කරන්නේ කෙසේද? යන්න අධ්‍යයනය කළ යුතු ක්ෂේත්‍රයක් වේ.

වත්මන් ව්‍යාප්ති සේවාවන් සැපයීම සම්බන්ධයෙන් අනාවරණය වූ තොරතුරු අනුව සමහර ප්‍රදේශවල පොදු ව්‍යාප්ති සේවාව (රාජ්‍ය අංශයේ) පෞද්ගලික අංශයේ යෙදවුම් අලෙවිකරුවන් විසින් අත්පත් කර ගනිමින් සිටින බව පැහැදිලි විය. ඒ අනුව රාජ්‍ය අංශයේ ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම් පද්ධතියම ප්‍රතිනිර්මාණය කළ යුතු ද? එසේ නම්, ඒ කෙසේද? තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය, අන්තර්ජාලය හා තාක්ෂණයන් හි ඒකාබද්ධතාවය තුළ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් හා ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුම් ක්‍රම වෙනස් කරන්නේ කෙසේද? අන්තර්ජාල යුගයක ව්‍යාප්ති නිලධාරී - ගොවි අනුපාතය කුමක්ද? (එක් ව්‍යාප්ති නිලධාරියෙක් ගොවීන් කොපමණ සංඛ්‍යාවක් සඳහා සේවය සැපයීම සිදු කළ යුතු ද?).

වත්මන් ව්‍යාප්ති පද්ධතියට අදාළව ඉහත සඳහන් පර්යේෂණ අවශ්‍යතා ඉටු කිරීම මඟින් නව කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිපත්තියට ගැලපෙන සේ කාර්යක්ෂම හා ඵලදායී ව්‍යාප්ති සේවාවකට අදාළ ලක්ෂණ හා එහි පරාසය පුළුල් කිරීමේ අභිලාශයන් සපුරා ගැනීමට හැකියාව ලැබෙනු ඇත. මෙම කාර්ය පත්‍රිකාවේ මුල් පරිච්ඡේදයන් හි සඳහන් කළ පරිදි කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති සේවාව සැපයීම පිළිබඳ ගෝලීය විශ්ලේෂණය(Best Fit රාමුව) මගින් සිදු කිරීමට අපේක්ෂා කරන්නේ ද ඒ ඒ රටවලට අවේණික වූ ව්‍යාප්ති සේවා සැපයුමෙහි කාර්ය සාධනය හා බලපෑම විශ්ලේෂණය කිරීමයි. එම විශ්ලේෂණය මාර්ගෝපදේශයක් කර ගනිමින් මෙම කාර්ය පත්‍රිකාව මඟින් ව්‍යාප්ති සේවාව සම්බන්ධයෙන් පවත්නා ගැටලු සහ පර්යේෂණ සිදු කළ යුතු අංශ හඳුනාගත් අතර ඒ අනුව ව්‍යාප්ති සේවාව හා එහි ඵලදායීත්වය සහතික කිරීම සඳහා එම රාමුව ඔස්සේ ක්ෂේත්‍ර මට්ටමේ ව්‍යාප්ති නිලධාරීන් ද පාදක කර ගනිමින් පර්යේෂණයක් සිදු කිරීමේ අවශ්‍යතාවයක් පවතී. මෙම පර්යේෂණ සිදු කිරීමෙන් ලැබෙන සොයා ගැනීම් මඟින් ශ්‍රී ලංකාවේ ආහාර බෝග අංශයට අවශ්‍ය කාර්යක්ෂම හා ඵලදායී ව්‍යාප්ති සේවාවක් සහතික කිරීමට හැකිවනු ඇත.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

- AgStat (2019). Agricultural Statistics, Volume XVI, Department of Agriculture. [URL:http://doa.nsf.ac.lk](http://doa.nsf.ac.lk)
- Antholt, C.H. (1992). Relevancy, responsiveness and cost – effectiveness: Issues for Agricultural extension in 21st century. Paper presented at a seminar on “Strengthening extension capacity in developing countries”, University of the Philippines, Los Banos.
- Baig, M.B., and Aldosarif (2013). Agricultural Extension in Asia: Constraints and options for improvement, The Journal of Animal and Plant Sciences, 23 (2): 2013, Page 619-632.
- Birner, R., K. Davis., J. Pender., E. Nkonya., P. Anandajayasekeram, J. Ekboir., A. Mbabu., D. Spielman., D. Horna., S. Benin., and M. J. Cohen. (2006). "From 'Best Practice' to 'Best Fit': A Framework for Analyzing Pluralistic Agricultural Advisory Services Worldwide." Discussion Papers 37. International Food Policy Research Institute, DSGD. Washington, D.C., Available on line at <http://www.ifpri.org/DIVS/DSGD/dp/dsgdp37.a.sp>.
- Council for Agricultural Research Policy. (CARP), National Research Priorities on Socio- Economics and Policy Analysis (2012-2016, 2017-2021, 2022-2027). Council for Agricultural Research Policy (CARP), Colombo, Sri Lanka.
- Davis, K. (2008). Extension in Sub-Saharan Africa: Overview and Assessment of Past and Current Models, and Future Prospects. Journal of International Agricultural Education and Extension 15 (3): 15–28.
- Davis, K., S. C. Babu, and C. Ragasa. (2020). Agricultural Extension: Global Status and Performance in Selected Countries. Washington, DC: International Food Policy Research Institute. <https://doi.org/10.2499/9780896293755>
- De Silva P.C.J. (2011). Agricultural Extension in Domestic Sector; Problems, Weaknesses and Suggestion for Improvement”, Sri Lanka a Journal of Agrarian Studies. Vol. is No.1, 2011, Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute, Colombo
- Dercon, S., D. Gilligan, J. Hoddinott, and T. Woldehanna. (2006). The Impact of Agricultural Extension and Roads on Poverty and Consumption

Growth in Fifteen Ethiopian Villages, CSAE WPS/2007-01. Oxford: Centre for the Study of African Economies, University of Oxford.

Food and Agriculture Organization of United Nation (FAO), 1988. (<https://www.fao.org>) Accessed on 2021.11.17

Faure, G., Davis, K.E, Ragasa, C., Franzel, S., Babu,C.S. (2016). Framework to Assess Performance and Impact of Pluralistic Agricultural Extension Systems: The Best – fit Framework Revisited.IFPRI Discussion Paper 1567.Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute(IFPRI).

Feder, G., J. Anderson, R. Birner, and K. Deininger (2010). Promises and Realities of Communitybased Agricultural Extension.IFPRI Discussion Paper 00959. Washington, DC: International Food Policy Research Institute (IFPRI).

Monu, D. E., (1988). Indigenous Specialist in Agriculture; the IIRR Experience, Agricultural Administration and Extension, 29(3), 221-237. <https://doi.org/10.1016/0269-7475>

Mosher, A.T. (1978). An Introduction to Agricultural Extension. Agricultural Development Council, New York.

Shalaby, M.Y., K.H. Al- Zahrani, M.B. Baig, G.S. Straquadine and F.Aldosari. (2011). Threats and Challenges to Sustainable Agriculture and Rural Development in Egypt: Implecation for Agricultural Extension. Journal of Animal and Plant Sciences. 21(3):581-588

Sivayoganathan, C. (1999). Country paper of Sri Lanka, Agricultural research and extension interface in Asia, Asian productivity organization, Tokyo.

Sivayoganathan, C. and Weerasinghe, S. (1992). Agricultural extension in food crop sector of Sri Lanka: past, present and future, in jubilee year publication of the faculty of agriculture and PGIA, University of Peradeniya (pp.174-195).

Swanson, B., and R. Rajalahti. (2010). Strengthening Agricultural Extension and Advisory Systems: Procedures for Assessing, Transforming, and Evaluating Extension Systems. ARD Discussion Paper 20. Washington, DC: World Bank.

Swanson, B., B .J. Farner and R. Bahal. (1990). The current status of agriculture extension worldwide, in FAO, Report of the Global consultation on agricultural extension. Rome: FAO.PP.43-76

Tabor, Stevan R., and Samaratinga, R.H.S. (1994).Structural Adjustment and Agricultural Research in Sri Lanka. The Hague, Netherland: International Service for National Agricultural Research (IISNAR).

TAMAP, (2019), Development of Efficient and Effective Agriculture Extension System in Sri Lanka, Technical Assistance to the Modernization of Agriculture Programme in Sri Lanka, A Report Submitted to European Union and Ministry of National Planning of Sri Lanka. <https://www.eusl-ruraldevelopment.org>

Wanigasundera, W.A.D.P., Atapattu, N. (2019). Extension reforms in Sri Lanka: lessons and policy options. In Book: Agricultural Reforms in South Asia (pp.79-98).

Wanigasundera, W.A.D.P. (2015).Status of Extension and A dvisory Service in Sri Lanka, Department of Agricultural Extension, University of Peradeniya.

Weerakkody, P.R, Kumara S.K. and Rathnayake R.M.G.K.B. (2004). The Privatization of Extension Service in the Non- Plantation Agricultural Sector in Sri Lanka: Scope and Limitations. Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute, Colombo.

Wijesinghe, R.D., Rambodagedara, M.H.K., Wijesinghe, I.P.P.M. (2019). Review of Investment on Research and Development in Agriculture, Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute, Colombo.

World Bank. (2007). Reviving Sri Lanka’s Agricultural Research and Extension System: Towards more innovation and market orientationWorld Bank, Colombo.

පෙරේරා, පී.කේ.කේ.ආර්. (2012). ශ්‍රී ලංකාවේ සියවසක කෘෂිකාර්මික ව්‍යාප්ති හා පුහුණු කටයුතු, සියවසක සැමරුම, කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව-1912-2012, කෘෂිකර්ම දෙපාර්තමේන්තුව, කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශය.

සෞභාග්‍යයේ දැක්ම, ඔබට රටක් - රටට හෙටක්, ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශනය, 2019. ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය, කොළඹ.

ඇමුණුම 01: ගුගල් පෝරමය සඳහා ප්‍රතිචාර දක්වන ලද පළාත්/අන්තර් පළාත් නියෝජ්‍ය කෘෂිකාර්ම අධ්‍යක්ෂ නිලධාරීන් සහ සහකාර කෘෂිකාර්ම අධ්‍යක්ෂ නිලධාරීන්

අංශය	නම	තනතුර	රාජකාරී කරන පළාත
අන්තර් පළාත් බල ප්‍රදේශ	ඒ.යූ.ඩී.එස්. සුබසිල	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	මධ්‍යම
	ඩී.එම්.පී.ටී. දිසානායක	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	මධ්‍යම
	ජේ. පී. ගුණවර්ධන	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	සබරගමුව
	පී.සී.එස්. කුමාර	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	දකුණ
	ඩබ්. සමන්ත කුමාර	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	දකුණ
පළාත් බල ප්‍රදේශ	බී.එච්.කේ.තක්ෂිලා කුමාරි	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	මධ්‍යම
	ඩී.ඒ. පළිභවඩන	අතිරේක අධ්‍යක්ෂ	දකුණ
	ඩී.එම්.එස්.බී. දිසානායක	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	නැගෙනහිර
	එච්.ඩී.කේ. ද එස්. සිරිවර්ධන	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	දකුණ
	එච්.එල්.කේ. ලියනගේ	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	වයඹ
	එච්.එම්.ජී.එම්.කේ.වීරසූරිය	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	මධ්‍යම
	එච්.එම්.එච්. උදයංගනි	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	ඌව
	කේ.ඒ. නිලන්ති විජේසිංහ	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	සබරගමුව
	එල්.ඒ. කුෂානි මුණසිංහ	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	ඌව
	එල්.එච්.පී.නිලමිණි	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	ඌව
	එම්.ඩී.එස්.කේ. වන්දුසේකර	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	බස්නාහිර
	එම්.පී.කේ.දොඩන්වල	අතිරේක අධ්‍යක්ෂ	මධ්‍යම
	නිශාන්ත වනසුන්දර	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	සබරගමුව
	ආර්. පී.එන්.එල්. රාජපක්ෂ	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	සබරගමුව
	ආර්.එම්.එන්.එස්. කුමාර	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	ඌව
	රංගන වන්දුසිරි	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	මධ්‍යම
	එස්.එල්.සී. උදයවන්දන්	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	ඌතුර
	එස්.එම්.සී.පී.සිරිවර්ධන	සහකාර අධ්‍යක්ෂ	සබරගමුව
	යූ.කේ.එන්.එන්.රණතුංග	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	බස්නාහිර
	වී.පෙරින්පරාජා	නියෝජ්‍ය අධ්‍යක්ෂ	නැගෙනහිර

මූලාශ්‍රය: කකුචරුන් විසින් සම්පාදිතයි.

ඇමුණුම් අංක 02: දුරකථන සාකච්ඡා සඳහා සම්බන්ධ වූ පළාත් හා අන්තර් පළාත් බල ප්‍රදේශයන් හි කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ (ව්‍යාප්ති) නිලධාරීන්

බල ප්‍රදේශය	නම හා තනතුර	ලිපිනය, දුරකථන අංකය සහ ඊ- මේල් ලිපිනය
අන්තර්පළාත් බල ප්‍රදේශ	ජේ.ආර්. සුදසිංහ මයා අධ්‍යක්ෂ, ව්‍යාප්ති හා පුහුණු අංශය	කාර්යාලය: 081- 2388098/ 0812388124 ජංගම දු.ක: 0718353388 Email: directoretc.doa@gmail.com jrsudasinghe@yahoo.com
පළාත් බල ප්‍රදේශ		
මධ්‍යම පළාත	එච්.එම්.ආර් බණ්ඩාර පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ	කාර්යාලය: 081- 2068071/ 0812388951 ජංගම දු.ක.: 0713446142 ෆැක්ස්: 0812384153 ඊ - මේල්: centprovag@gmail.com
බස්නාහිර පළාත	උත්පලා අමරකෝන් මිය පළාත් කෘෂිකර්ම අතිරේක අධ්‍යක්ෂ	කාර්යාලය: 0112092679 ජංගම දු.ක: 0718027969 ඊ - මේල්: pdagriwp@gmail.com
උතුරු මැද පළාත	එම්.එච්.බී.පී.එම්. මාදන මිය පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ	කාර්යාලය: 0252235364 ජංගම දු.ක: 0714133402 ඊ - මේල්: mpriyanjani@yahoo.com
නැගෙනහිර පළාත	ආචාර්ය එස්. එම්. හුසේන් පළාත් අධ්‍යක්ෂ	කාර්යාලය: 026-2220366 ජංගම දු.ක: 0773876356 ඊ - මේල් : agriculture@ep.gov.lk segumathaliyar@yahoo.com hussainsegumathar@gmail.com
වයඹ පළාත	පී.එස්. කුමාර පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ	කාර්යාලය: 032222325 (Director direct number), ජංගම දු.ක:0712143127 ඊ - මේල් : pdoanwp@gmail.com sisirakumara71@yahoo.com
සබරගමුව පළාත	ජේ.එම්. ජේ.ඩී. බණ්ඩාර පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ	කාර්යාලය: Office: 045 2222356, 045222505 (General), ජංගම දු.ක: 076 4418300 ෆැක්ස්: 045 2230932 ඊ - මේල්: agrisabara@gmail.com
දකුණු පළාත	අයි.ඩී. ගුණවර්ධන පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ ඩී. අනුෂා	කාර්යාලය: Office: 091 2246158 ඊ-මේල්: sp.cdagriculture@gmail.com ජංගම දු.ක: 071-4191948

	පලිභවධන මිය අතිරේක පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ	ඊ-මේල්: anushapalihawadana4@gmail.com
උතුරු පළාත	එස්. ශිවකුමාර් මයා පළාත් කෘෂිකර්ම අධ්‍යක්ෂ	කාර්යාලය: 0212219251,0212216022 ජංගම දු.ක:0773868581 ෆැක්ස්: 0212219251 ඊ-මේල්: npagriculture@gmail.com(General)
උතුරු පළාත	අයේෂා ගුණවර්ධන මිය	කාර්යාලය:0552222318 ඊ-මේල්:agriuva@gmail.com

මූලාශ්‍රය: කතුවරුන් විසින් සම්පාදිතයි.